

II. NEGYEDÉVES JELENTÉS (2009. április 30.)

a 2006/18/176.02.01 számú Átmeneti Támogatás projekt keretén belül „Natura 2000 területek fenntartási tervének elkészítése és ehhez kapcsolódó szolgáltatások elvégzése” című projekthez

3. sz. melléklet A fenntartási tervek készítésének kommunikációja (tervezet)

Készítette:

**VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és
Urbanisztikai Közhasznú Társaság**
1016 Budapest, Gellérthegy u. 30-32
Budapest 2009. április 30.

**1. sz. melléklet Nemzetközi gyakorlat áttekintése a fenntartási tervek készítéséről
(tervezet)**

<i>A megbízó témafelelőse:</i>	<i>Pallag Orsolya projektfelelős, vezető főtanácsos KvVM TKSZÁT Nemzeti parki és tájvédelmi Főosztály, Tájvédelmi és Ökoturisztikai Osztály</i>
<i>Vállalkozó képviselője:</i>	<i>Göncz Annamária projektvezető helyettes VÁTI Kht.</i>
<i>Vállalkozó szakmai témafelelőse:</i>	<i>Dr. Podmaniczky László projektvezető, egyetemi docens SZIE KTI</i>
<i>Készítők:</i>	<i>Dr. Pataki György kommunikációs vezető, SZIE KTI, ESSRG Kft. Kelemen Eszter kommunikációs munkatárs, SZIE KTI, ESSRG Kft. Bodorkós Barbara kommunikációs munkatárs, SZIE KTI, ESSRG Kft. Megyesi Boldizsár kommunikációs munkatárs, SZIE KTI, ESSRG Kft.</i>
<i>További szakértők, tervezők:</i>	<i>Faragóné Huszár Szilvia területrendezési tervező, projektasszisztens VÁTI Kht. Tornyánszki Éva térinformatikus, VÁTI Kht. Fejes Ágnes gyakornok VÁTI Kht. Schneller Krisztián területrendezési tervező, VÁTI Kht.</i>

Budapest, 2009 április hó

Tartalomjegyzék

I. A kommunikáció módszertana	3
<i>I.1. Az interjú</i>	<i>3</i>
<i>I.2. Az interjúk elemzése, az érintett-elemzés metodikája.....</i>	<i>5</i>
<i>I.3. Az egyeztető fórum</i>	<i>5</i>
II. Elvégzett feladatok.....	7
<i>II.1. Alsó-Zala-völgy.....</i>	<i>10</i>
<i>II.2. Berhidai-löszvölgyek.....</i>	<i>16</i>
<i>II.3. Dél-balatoni berkek</i>	<i>20</i>
<i>II.4. Dél-Őrjeg</i>	<i>25</i>
<i>II.5. Dudlesz-erdő.....</i>	<i>30</i>
<i>II.6. Fertőmelléki-dombsor.....</i>	<i>33</i>
<i>II.7. Gátéri Fehér-tó</i>	<i>38</i>
<i>II.8. Hejő mente</i>	<i>41</i>
<i>II.9. Izsáki Kolon-tó.....</i>	<i>45</i>
<i>II.10. Jánosházi-erdő és Égett-berek.....</i>	<i>50</i>
<i>II.11. Lajoskomáromi-löszvölgyek.....</i>	<i>55</i>
<i>II.12. Mórchelyi-halastavak</i>	<i>59</i>
<i>II.13. Pirtói-Nagy-tó.....</i>	<i>63</i>
<i>II.14. Szigeti Homokok.....</i>	<i>66</i>
<i>II.15. Szilvásváradi Aszaló és Szilvás-patak mente</i>	<i>70</i>
<i>II.16. Tengelici-homokvidék</i>	<i>74</i>
<i>II.17. Turjánvidék</i>	<i>76</i>
<i>II.18. Velencei-hegység.....</i>	<i>80</i>
<i>II.19. Veresegyházi-medence</i>	<i>83</i>
<i>II.20. Zámolyi-medence</i>	<i>85</i>
III. Tapasztalatok, következtetések	89
<i>III.1. A Natura2000 programhoz és a tervezési folyamathoz kapcsolódó terepi tapasztalatok és javaslatok</i>	<i>89</i>
<i>III.2. Módszertani tapasztalatok, a kommunikációs tevékenység tervezett folytatása.....</i>	<i>92</i>
MELLÉKLET	
<i>I. sz. melléklet: Interjúfonal célcsoportonként.....</i>	<i>96</i>
<i>2. sz. melléklet: Érintettek elemzése – Javasolt interjúalanyok.....</i>	<i>103</i>
<i>3. sz. melléklet: A honlap szerkezete.....</i>	<i>104</i>
<i>4. sz. melléklet: Általános szórólap</i>	<i>106</i>
<i>5. sz. melléklet: Területi szórólap.....</i>	<i>108</i>

I. A kommunikáció módszertana

A Natura2000 fenntartási tervek készítésének kommunikációja két fő módszeren nyugszik: az érintettekkel készített beszélgetéseken, interjúkon, illetve – ahol az érintettek száma és fogadókészsége lehetővé teszi – az érintettek csoportjainak szervezett egyeztető fórumokon. Az alábbiakban röviden összefoglaljuk e módszerek lényegét, használhatóságát és egymásra épülését.

1.1. Az interjú

A Natura2000 fenntartási tervekhez kapcsolódó kommunikációs munka első fázisaként, a bevezető, tájékoztató szakaszban, félig strukturált interjúkat készítettünk a kulcsérintettekkel. A félig strukturált interjú kvalitatív kutatási technikának számít; célja, hogy az interjúalany életvilágáról (valóságfelfogásáról) gyűjtött információt, az interjúalany által elbeszélte jelenségeket a kutatási kérdés szempontjai szerint interpretálja (Kvale, 1994). A kvalitatív interjú a kérdező és a válaszoló közötti interakcióra épül, s mint ilyen, rugalmasság, egymásra figyelés jellemzi. Bár a kérdező az előre összegyűjtött kérdések (gyakran csak témakörök) révén képes irányítani, fókuszálni a beszélgetést, a válaszadónak is nagy befolyása van az interjú menetére: az egyes témákról alkotott ismeretétől, véleményétől, érzéseitől függően ugyanis az interjúzó kisebb-nagyobb mértékben eltérhet az interjúfonáltól (Letenyei, 2005). Az interjúfonál rugalmas használatát az indokolja, hogy a kérdező és a válaszoló között személyes kapcsolat alakuljon ki, amelynek során az interjúalany saját kognitív struktúráját követve megismerhetők mögöttes attitűdjei, értékrendje, valóságfelfogása is, s nem csupán a tényszerű adatok, információk kérdezhetők le (Kovács, 2007). Egyesek szerint éppen ezért az interjúszituáció hasonlítható a tánchoz, ahol az egyik fél (az interjúzó) ráhangolódik a másik fél (az interjúalany) mozgására, ám éppúgy, mint a táncban, a mozgás nem kiszámítható, időnként váratlan, ad hoc elemekkel gazdagított (Esterberg, 2001, idézi Héra és Ligeti, 2005). Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a kvalitatív interjúzás elsősorban olyan kutatások során alkalmazható eszköz, 1) ahol a kutatás célja annak megértése, hogy egy adott jelenség mit jelent az érintettek számára; 2) ahol fontos a vizsgált folyamatról alkotott egyéni megközelítések, felfogások megismerése; 3) ahol a vizsgált jelenség kialakulása az érintettek egyéni elbeszélései, visszaemlékezései révén rekonstruálható; illetve 4) kvantitatív kutatások megalapozása vagy eredményeinek validálása során (King, 1994). A kvalitatív interjúzás a településkutatás témájában is jól bevált módszer, nem utolsósorban azért, mert az interjúzás általában segíti a kutatás végeredményét képező terv, koncepció, jelentés stb. helyi legitimitását (Letenyei, 2005). Az ilyen témájú kutatások során a szakirodalom javasolja a nyitott kérdések használatát az interjúzás során, valamint az interjúfonál rugalmas kezelését (Letenyei, 2005).

A kvalitatív interjúzás fentebb felsorolt tulajdonságai véleményünk szerint megfelelő módszerré teszik a Natura2000 fenntartási tervek készítését kísérő kommunikációs tevékenység során is. Az interjúk révén tárgyi információt tudunk gyűjteni arról, hogy a Natura2000 kijelölés által érintett csoportok jelenleg hogyan használják a kijelölt területet, s milyen tervekkel rendelkeznek. Ezen túl azonban feltárhatjuk, megérthetjük azt, hogy a jelenlegi tájhasználat hogyan és miért alakult ki, milyen mozgatórugók határozzák meg a tájhasználók döntéseit. Megismerhetjük, hogy milyen attitűdökkel viszonyulnak az érintettek a kijelölt területhez. Mindezek az információk fontos segítséget nyújthatnak a tervezés során, hiszen jelezhetik egy-egy tervezett intézkedés várható elfogadottságát, meglévő jó

gyakorlatokra hívhatják fel a figyelmet stb. Az interjúk továbbá lehetőséget adnak arra, hogy megismerjük az egyes érintett-csoportok közötti kapcsolatokat, a kapcsolatok jellegét, a jellemző kommunikációs formákat. Ennek alapján megalapozott döntést tudunk hozni arról, hogy az adott területen a tervezési folyamatot milyen eszközökkel lehet a legkönnyebben megismertetni az érintettek széles körével, hogyan lehet az érintettek részvételét elérni, növelni. Arra is fényt deríthetnek az interjúk, hogy egyes területeken az adott helyi közösség sajátosságaiból fakadóan a döntéshozatalban való részvételi hajlandóság általában csekély, ezért a részvételi tervezés nem feltétlenül a legcélravezetőbb eszköz. Mindeme információk feltárása zárt, meghatározott sorrendű (kérdőívyszerű) kérdésekkel csak részben volna lehetséges, hiszen a kérdőívyszerű kérdések lényege a standardizáltság, a kapott válaszok összehasonlíthatósága, aggregálhatósága. A zárt, rögzített sorrendű kérdések éppen ezért nem adnak lehetőséget az eltérő vélemények megértésére, a feltárt jelenségek mögött húzódó okok feltárására.

Követve a szakirodalom ajánlásait, az interjúzás során különböző interjúfonalakat (Lásd 1. sz. melléklet) állítottunk össze a legfontosabb érintett-csoportok számára (Lásd 2. sz. melléklet). Ezeket az első negyedévi jelentés 13/2. mellékletében már közre adtuk, a jelentés 75-81. oldalán. Az interjúfonalak elsősorban a beszélgetések fő témaköreit rögzítik. A felsorolt kérdések iránymutatóul szolgálnak: az interjúzónak lehetősége van a kérdések sorrendjének megcserélésére, a kérdések megszövegezésének változtatására, adott esetben egy-egy kérdés kihagyására, annak érdekében, hogy követni tudja az interjúalany gondolatmenetét, s olyan újonnan felmerülő, lényeges témákat is rögzíteni tudjon, amelyek az adott területen kialakult tájhasználat megértésében fontos hozzáadott értéket képviselnek, de az interjúfonalban eredetileg nem szerepeltek. Az eddig elkészült több mint száz interjút tapasztalt, kvalitatív kutatásban jártas interjúzók készítették. Egy-egy interjú átlagosan egy órát vett igénybe (a legrövidebb interjú körülbelül 35, a leghosszabb közel 120 percig tartott). Az interjúk többségét részletes jegyzeteléssel rögzítettük, az interjúk egy részét diktafonnal is felvettük. Az interjúkról interjú-összefoglaló is készül, amelynek elsődlegesen az a szerepe, hogy az adott területen dolgozó kommunikációs szakértők egymás közt könnyebben egyeztethessenek, a kommunikációs jelentésbe kerülő megállapításokat, illetve a tervezéssel foglalkozó munkatársak számára átadott információkat ellenőrizhessék. Mivel az interjúzás és az interjúk elemzése-feldolgozása során is meghatározó a kutató személyisége (szubjektív torzítás léphet fel), a kutatási megállapítások érvényességét (validitását) is fontos biztosítani. Ennek egyik legbeváltabb eszköze, ha egy-egy területen több módszert is alkalmazunk, illetve ha legalább két kutató dolgozik egymással párhuzamosan, és a megszerzett információkat, benyomásokat ütköztetik egymással. Munkánk során éppen ezért az interjúzás és a terepbejárás technikáit ötvözzük, illetve törekszünk arra, hogy minden tervezés alatt álló Natura2000 területen legalább két kommunikációs munkatárs dolgozzon egyidejűleg. Ahol erre nincs lehetőség az erőforrások szűkössége miatt, ott a területen tapasztaltak szakmai megvitatásával növeljük a megállapítások érvényességét.

Felhasznált források:

Héra G., Ligeti Gy. 2005. *Módszertan*. Osiris Kiadó, Budapest.

King, N. 1994. The Qualitative Research Interview. In: C.Cassell & G. Symon (eds) *Qualitative Methods in Organizational Research: A Practical Guide*, Sage.

Kovács É. (szerk) 2007. *Közösségtanulmányok*. A Néprajzi Múzeum és a PTE Média Kommunikáció Tanszék közös kiadványa.

Kvale, S. 1994. Ten Standard Objections to Qualitative Research Interviews. *Journal of Phenomenological Psychology*. 25:147-173.

I.2. Az interjúk elemzése, az érintett-elemzés metodikája

A bevezető, tájékoztató szakaszban készített interjúk jegyzeteit és hangfelvételeit részletes elemzésnek vetettük alá. Az elemzést megelőzően meghatároztunk fő témaköröket, amelyek szerint az elkészített interjúkat felbontottuk kisebb, logikailag összetartozó egységekre. Ezek a témakörök a következők: a) az adott Natura2000 terület (az érintett települések) társadalmi, gazdasági, természeti jellemzői; b) a Natura2000 program (ismeretek, remények, félelmek, elvárások stb.); c) az információ-szerzés és információ-áramlás jellemzői a térségben; d) kapcsolatrendszerek az adott területen (együttműködések, konfliktusok, az interjúalany személyes kapcsolathálója); valamint e) az interjúalany személyes jellemzői (munkájához, természeti környezethez való viszonya stb.). Ez egyes témakörökhöz sorolt interjú-részleteket tovább elemeztük aszerint, hogy ismereteket (tényszerű adatokat, tudást), véleményeket (személyes percepciót, értékítéleteket) vagy érzéseket fogalmazznak meg. Ezt követően az egy-egy területen készített interjúkat témakörönként összevetettük egymással. Ahol két egymásnak ellentmondó interjú részletet találtunk, ott megpróbáltuk az adott területen készített többi interjú alapján feltárni, körbejárni az eltérő nézőpontokat, vagy más forrásokból (internetről, helyi médiából stb.) megerősíteni/megcáfolni az állításokat. Az elemzés során így jól elkülöníthetővé váltak az azonos és az eltérő álláspontok, körvonalazódtak az érintettek közötti kapcsolatok, s kirajzolódott a Natura2000 programról az adott területen, érintett-csoportban alkotott kép. Előfordult, hogy az elemzés rávilágított egy-egy hiányosan feltárt, ám lényeges pontra – ilyenkor további interjúkat próbáltunk készíteni, vagy telefonon, e-mailben kértünk kiegészítést. Természetesen az elemzésben az egyes álláspontok közti ellentmondások így sem küszöbölhetők ki teljesen, hiszen az interjúk, és így az elemzés is, az érintettek szubjektív véleményét tükrözik. Nem is az az elemzés elsődleges célja, hogy közös nevezőre hozza az álláspontokat, inkább az, hogy bemutassa a hasonlóságokat és az eltéréseket, s megpróbáljon választ adni azok okára. Úgy véljük, hogy az interjúk elemzésének eredménye számos hasznos információval szolgál a tervezők számára, s jó kiinduló alapja a kommunikációs munka második, operatív, tudatosító szakaszának, ahol az interjúzás során megismert kapcsolathálókon keresztül tudjuk megszólítani a fontos érintetteket, felkészülve az esetleges konfliktusokra, és különös hangsúlyt fektetve az interjúkban már megismert fő problémapontokra.

Az elemzés eredményeként mindegyik területről készítettünk egy összefoglaló anyagot, amely öt fejezetben foglalja össze az interjúk tanulságait: társadalmi-gazdasági leírás, a Natura2000 program helyi előzményei, az érintettek elemzése (érintettségek és az érintettek közötti kapcsolat), a Natura2000-hez kapcsolódó általános vélekedések, s végül a kommunikációs javaslatok. A területi összefoglalókat a jelentés II.1.-II.20. alfejezeteiben adjuk közre.

I.3. Az egyeztető fórum

A kommunikációs munka harmadik, operatív, tudatosító szakaszában egyeztető fórumokat fogunk tartani. Az egyeztető fórumok jelentősége elsősorban abban rejlik, hogy az érintettek egy nyílt tervezési folyamatba kapcsolódhatnak be, megoszthatják egymással és a tervezőkkel a véleményüket a fenntartási tervekkel kapcsolatban, változtatásokat eszközölhetnek. Mindezzel nemcsak javulhat a terv szakmai színvonala (hiszen több szempontot fog tükrözni), de növekedhet a terv helyi elfogadottsága is (természetesen csak akkor, ha valós részvételre ad lehetőséget a tervezési folyamat). A jelentés II. fejezetében összegyűjtött és közreadott

terepi tapasztalatok alapján a III. fejezetben részletesen is kifejtjük, hogy hol milyen mélységben tervezzük folytatni a kommunikációs munkát, hol kerül sor fórumok szervezésére. Ehelyütt az egyeztető fórum tervezett menetrendjét mutatjuk be.

MÓDSZERTANI TERV: Egyeztető fórum a Natura2000 fenntartási tervekről

Előzetes feladatok:

- az aktuális tervváltozatot elküldése postai úton vagy e-mailben minden érintettnek,
- a fórumra szóló meghívás kihirdetése a helyben szokásos módokon (önkormányzati hirdetőtábla, helyi újság),
- meghívók kézbesítése postai úton, e-mailben, vagy ahol erre felajánlást kaptunk, az önkormányzat segítségével.

Meghívott érintettek köre:

- gazdálkodók, területhasználók,
- polgármesterek, jegyzők,
- ha releváns: erdészetek, halgazdálkodók, vadgazdálkodók,
- vízügyi szervek, falugazdászok, egyéb helyben érintett hivatalos szervezetek,
- az illetékes nemzeti park igazgatóság természetvédelmi öre(i), igény szerint más munkatársai.

Jelenlévők a konzorcium részéről:

- az adott terület kommunikációs felelőse és egy további kommunikációs szakértő (moderátor és segítője),
- az adott terület tervezésért felelős szakértője,
- egy-egy szakértő a Váti és a SZIE KTI tervezői csapatából.

A fórum tervezett menete (összesen kb. 3 óra):

- A moderátor megnyitja a rendezvényt, köszönti az egybegyűlteket, és bemutatja a tervezői oldalról megjelenteket. Ismerteti a fórum célját és a legfontosabb szabályokat (mobiltelefon mellőzése, egymásra való nyitottság, odafigyelés stb.).
- A Váti vagy a SZIE KTI szakértője általános, rövid bemutatót tart a Natura2000 fenntartási tervek készítéséről (mire szolgálnak a fenntartási tervek, hogyan zajlik a tervezési folyamat, mi lesz az eredménye).
- A terület tervezésért felelős szakértője bemutatja a fenntartási terv aktuális változatát (a terület természeti értékeinek ismertetése, a megőrzendő állapot ismertetése, a szükséges intézkedések ismertetése).
- Moderált, mindenki számára nyitott vita. A kérdéseket, véleményeket, javaslatokat kézfeltartással kérjük jelezni. A moderátor ad szót, és törekszik arra, hogy minden jelenlévőnek lehetősége legyen a véleménynyilvánításra, illetve hogy ne alakuljon ki egy-két érintett dominanciája a fórum során.
- A fórum lezárása: a moderátor megköszöni a jelenléteket, ígéretet tesz a konzorcium nevében a javaslatok megfontolására és átvezetésére, továbbá biztosítja a jelenlévőket az aktualizált fenntartási terv kézbesítéséről, nyilvánossá tételéről (honlap).

Az információk rögzítése:

- a résztvevők elérhetőségének feljegyzése jelenléti íven,
- az elhangzottak rögzítése jegyzeteléssel (segítő feladata) és fotódokumentációval.

II. Elvégzett feladatok

A projekt második negyedéve során mindegyik kijelölt Natura2000 területen tájékoztató levélben értesítettük az önkormányzatokat a megkezdett tervezői munkáról, majd felvettük a kapcsolatot a kulcsérintettekkel. Február, március és április hónapokban összesen 108 interjút készítettünk (beleértve a terepbejárással egybekötött interjúkat), amit még kiegészít a SZIE KTI természetvédelmi mérnök szakos hallgatói által gazdálkodókkal és más tájhasználókkal készített 65 beszélgetés (a területenként részletezett listát az 1. és a 2. táblázat tartalmazza). Az interjúkról jegyzeteket, ahol engedélyt kaptunk rá, hangfelvételeket készítettünk, amit az elemzés során használtunk fel. A terepbejárásokról fényképes dokumentációt készítettünk.

1. táblázat: A felkeresett érintettek listája

Natura 2000 terület	Időpont	Felkeresett személyek, szervezetek
1. Pirtói Nagy-tó	2009. január 26.	Pirtói Önkormányzat Falugazdász Természetvédelmi őr ADU-KÖVIZIG Kalocsai Szakasz mérnökség
2. Miklósfai Móríchelyi-halastavak	2009. január 30.	Nagykanizsai Önkormányzat Zalaerdő Nagykanizsai Erdészet Miklósfai Mezőgazdasági Zrt. Természetvédelmi őr Balatoni Halászati Zrt. (Dél-Balaton berkekkel együtt)
3. Berhidai-löszvölgyek	2009. február 6.	Berhidai Önkormányzat Falugazdász Természetvédelmi őr
4. Lajoskomáromi-löszvölgyek	2009. február 9. 2009. április 27.	Mezőkomáromi Önkormányzat Lajoskomáromi Önkormányzat Igari Önkormányzat Ozora Önkormányzat Falugazdász Enyingi Agrár Zrt. Egyéni gazdálkodó
5. Dudlesz-erdő	2009. február 13.	Soproni Önkormányzat TAEG Zrt. Természetvédelmi őr Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság
6. Turjánvidék	2009. február 16. 2009. április 24.	Ócsai Önkormányzat Dabasi Önkormányzat Kakucsi Önkormányzat Inárcsi Önkormányzat Falugazdász KDV-KÖVIZIG (Szigeti-homokokkal együtt) Természetvédelmi őr Madárvárta
7. Dél-balatoni berkek	2009. február 20.	Balatonföldvári Önkormányzat Balatonszárszói Önkormányzat Falugazdász Hegybíró (telefonos megkeresés) Természetvédelmi őr Balatoni Halászati Zrt.
8. Szigeti Homokok	2009. március 4.	KDV-KÖVIZIG Pócsmegyer Önkormányzata Szigetmonostor Önkormányzata Gazdálkodók

9. Zámolyi-medence	2009. február 27. 2009. április 22.	Pátkai Önkormányzat Csákvári Önkormányzat Zámolyi Önkormányzat Pro Vértes Közalapítvány Természetvédelmi őr
10. Alsó-Zala-völgy	2009. március 2., 6.	NYUDU-KÖVIZIG Keszthelyi Szm. NYUDU-KÖVIZIG Zegerszegi Szm. Zalaegerszegi MGSZH vízügyi osztálya Zalaegerszegi MGSZH vadászati és halászati osztálya Területvezető falugazdász Falugazdász Kehidakustány Önkormányzat Sármellék Önkormányzat Zalaegerszeg Önkormányzat (2 interjú) MGSZH erdészeti osztálya MME Pókaszepteki helyi csoport Kehidakustányi gazdálkodó Természetvédelmi őr
11. Gátéri Fehér-tó	2009. március 9., 11.	Gátér Önkormányzat Pálmonostora Önkormányzat Tömörkény Önkormányzat ATI-KÖVIZIG Csongrádi Szm. Falugazdász Természetvédelmi őr
12. Velencei-hegység	2009. március 9. 2009. április 22.	Pákozd Önkormányzat Nadap Önkormányzat Sukoró Önkormányzat Pátkai Önkormányzat Lovasberény Önkormányzat HM Erdészeti Igazgatóság (korábban készült interjú) KDU-KÖVIZIG Természetvédelmi őr
13. Fertőmelléki-dombsor	2009. március 13.	Fertőrákos Önkormányzat Fertőboz és Hidegség Körjegyzőség Hegykő Önkormányzat Sopron Önkormányzat (Dudlesz-erdővel közös interjú) Falugazdászok (2 interjú) Természetvédelmi őr TAEG Zrt. (Dudlesz-erdővel közös interjú)
14. Dél-Őrjég	2009. március 16. 2009. április 23.	Kecel Önkormányzat Homokmégy Önkormányzat Hajós Önkormányzat Öregcsertő Önkormányzat Falugazdászok (2 interjú) MGSZH erdészeti osztály Természetvédelmi őr Magángazdálkodók (2 interjú) Erdészeti vállalkozó
15. Hejő mente	2009. március 17., 23.	Hejőbába önkormányzat (2 interjú) Falugazdászok (2 interjú)
16. Izsáki Kolon-tó	2009. március 23.	Izsák Önkormányzat Csengőd Önkormányzat Falugazdász körzetközpont (Kecskemét) ADU-KÖVIZIG Kunszentmiklósi Szakasz mérnökség Helyi erdészeti integrátor MGSZH erdészeti osztály (telefonon) Természetvédelmi őr
17. Szilvásvárad Aszaló és Szilvás- patak mente	2009. március 24.	Nagyvisnyó önkormányzat Falugazdász Természetvédelmi őr

18. Veresegyházi-medence	2009. március 31.	Magángazdálkodó, Veresegyházi önkormányzati képviselő
19. Jánosházi-erdő és Égett-berek	2009. április 27.	Nagykorpád és Ötvöskónyi Önkormányzat (2 interjú) Halgazdálkodó Természetvédelmi őr
20. Tengelici-homokvidék	2009. március 27.	Természetvédelmi őr

2. táblázat: A SZIE KTI természetvédelmi mérnök szakos hallgatói által fölkeresett érintettek

Natura 2000 terület	Fölkeresett érintettek száma
Hejő-mente	19
Szilvásvárad-aszaló és Szilvás-patak mente	3
Szigeti-homokok	10
Veresegyházi-medence	4
Velencei-hegység	2
Pirtói Nagy-tó	7
Izsáki Kolon-tó	8
Gátéri Fehér-tó	2
Dél-Órjeg	7
Dél-Balaton Berkek	1
Tengelici-homokvidék	2
Összesen:	65

A második negyedév során a tervezők konzultáltak az FVM-mel és az MgSzH Erdészeti Igazgatóságával. Az FVM-mel való tárgyalás során megállapodás született arról, hogy az erdőterületekre, illetve az erdősítendő területekre vonatkozó fenntartási/fejlesztési javaslatok markánsan megjelenjenek majd a fenntartási tervekben, mert ez a Bizottság által megkövetelt feltétele az erdősítés támogatásának Natura területeken. Az FVM felajánlotta segítségét abban, hogy az érintett 20 terület MEPAR lehatárolásához a tervezők hozzájussanak, és megállapodás született arról is, hogy a tervezés előrehaladtával az egyeztetések folytatódnak. Az MgSzH Erdészeti Igazgatóságának vezetője kifejtette, hogy azokon a Natura 2000 hálózatba tartozó erdőterületeken, amelyek nem védettek, az MgSzH Erdészeti Igazgatóságai a NATURA állapot fenntartásáért felelős hatóságok. Így kérdésként felmerült, hogy a fenntartási tervek véleményezésében a későbbiek során mi a szerepük, illetve a hivatalból indított erdőtervi felülvizsgálatban hogyan és milyen kötelezés alapján kell vagy lehet a fenntartási terveket figyelembe venni – amennyiben erdő esetében a módosított erdőterveken kívül van egyáltalán létjogosultsága a fenntartási tervnek. Az MgSzH Erdészeti Igazgatósága meglátása szerint a Natura2000 erdőterületek esetében az erdőtervek széleskörű egyeztetéseken alapuló előírásait kell elsősorban figyelembe venni. A tervezéshez szükséges erdészeti adatok esetében megegyezés született arról, hogy a tervezők írásban jelzik adatigényeiket, amely alapján az EI elkészíti árajánlatát. Az Erdészeti Igazgatóság felajánlotta szakmai segítségét a tervezés számára. A vízgazdálkodási tervezéssel kapcsolatban az ÖKO Zrt.-vel történt kapcsolatfelvétel. A megállapodás értelmében az ÖKO Zrt. átadta a részvízgyűjtő határokat és a felszíni víztestek vízgyűjtőjének határait, amely egységekre a vízgyűjtő-gazdálkodási tervek készülnek a VKI-nek megfelelően. A projekt előrehaladásával a Natura2000 területekre vonatkozó, a felszíni víztestek vízgyűjtőjét érintő kezelési javaslatokat, intézkedéseket a tervezők egyeztetni fogják az ÖKO Zrt.-vel.

A honlapterv 2008. november 14-re készült el, és november 28-án kezdett el működni ideiglenes címen (www.naturaterv.szie.hu). A honlap végleges domain regisztrációja megtörtént: www.naturaterv.hu, amely 2009 februárjától érhető el.

A honlap célja az, hogy bemutassa a Natura 2000 területekre készülő fenntartási tervek tervezési folyamatát és lehetőséget biztosítson minden érintett számára a tervezésbe való bekapcsolódásra. A honlap egy drupal alapú tartalomkezelő rendszer, amely lehetőséget biztosít a honlap interaktív szerkesztésére. A honlap rendelkezésére jelenleg 5Gbyte tárhely van, ami igény szerint tovább bővíthető. A honlapot jelenleg a Szent István Egyetem Informatikai Hivatala üzemelteti, és fejlesztését folyamatosan végzik. (3. sz. melléklet)

A második negyedév során a honlap szerkezetén a kért változtatásokat átvezettük, a honlap tartalmát frissítettük. Elkészítettük a Natura2000 fenntartási tervek készítésének folyamatáról szóló általános szórólapot (4. sz. melléklet), továbbá minden tervezésbe vont területre külön területi szórólapot készítettünk (5. sz. melléklet), amely tartalmazza az adott Natura2000 terület térképét, illetve a területen felelős tervezők és kommunikációs szakértők elérhetőségét (letölthető a honlapról is). A honlapra a területeket bemutató fényképek kerültek fel. Folyamatban van a terepbejárásokról készült dokumentáció (fotók, rövid leírás) feltöltése is. A területfelelősökkel megállapodtunk arról, hogy mindegyik területről készítenek egy rövid, köznyelven íródott ismertetőt, amely bemutatja az adott területre jellemző tájat, ismerteti természeti értékeit, és megfogalmazza a legfontosabb üzeneteket, hogy a természeti értékek megóvása érdekében mit érdemes tennie és mit érdemes elkerülnie a helyi közösségnek, tájhasználóknak.

A területbejárások során összegyűjtött információkat, az adott területen folytatódó kommunikációs tevékenységekhez megfogalmazható javaslatokat az alábbiakban területenként foglaljuk össze.

II.1. Alsó-Zala-völgy

Az Alsó-Zala-völgy Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. március 2-án és 6-án összesen tizenöt interjút készítettünk. Emellett megfigyelőként részt vettünk egy a NYUDU-KÖVIZIG által mederöröknek szervezett értekezleten, valamint vezető nélkül rövid terepbejárást végeztünk. Az interjúk során felkerestük Zalaegerszeg, Kehidakustány és Sármellék önkormányzatát, az illetékes falugazdászok egy részét (Zalaegerszeg és Keszthely környéke) és a NYUDU-KÖVIZIG Alsó-Zalavölgyi és Kis-Balaton Üzemigazgatóságát. Interjú készült továbbá a Zala megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Erdészeti Igazgatóságán, Halászati és Vadászati osztályán, a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őrével és a Magyar Madártani Egyesület egy helyi képviselőjével. Rajtuk kívül megtörtént a kapcsolatfelvétel helyi gazdálkodókkal, akiknek egy részével interjú is készült.

Az Alsó-Zala-völgy Natura2000 terület a Zala folyó középső és alsó folyását – a folyómedret és az azt övező ártéri területeket – foglalja magába, folyásirány szerint haladva Zalaegerszeg város határában található a terület legnyugatibb pontja, majd számos kisebb települést érintve a Kis-Balatonig tart. Míg a Középső-Zala-völgyig viszonylag jelentős a folyó esése, addig a türjei kanyartól kezdődő Alsó-Zala völgyi szakasz esése csekélyebb. Az Alsó-Zala-völgy Natura2000 terület teljes egészét jellemzi az „aszimmetrikus teraszos árok” jelleg, ami meghatározza a folyóvölgyvel kapcsolatos – a széles és mély folyóvölgy feltöltődése, a víz lelassulása, a meder bevésődése okozta – vízrajzi problémákat is. Minderről a NYUDU-KÖVIZIG VKI tervezés során készített kiadványa így ír:

„A Zala középső szakaszának nagyarányú rendezésére a 60-as években került sor Zalaszentgrót és Pankasz között. A mederrendezés fő célja a Q10%-os vízhozam kiöntés nélküli levezetése. Ezt nemcsak a mederszelvény bővítésével érték el, hanem a fenékesés növelésével. Ezt a meglévő terepadottságok mellett úgy lehetett elérni, hogy a fenti szakaszon lévő vízimalmok, (10 db) ill. az ott meglévő fenéklépcsők

megszüntetésre kerültek. Ezzel együtt a malmok bögéjében történt víztározás (vízvisszatartás) is megszűnt. A kialakított nagyobb fenékesés mellett természetesen a víz sebessége is megnőtt. A kialakult nagyobb sebesség mellett pár éven belül a medrek lemélyültek, a kavicsos altalajba berágódtak, a medrek teljesen elfajultak. A Zala eredeti fenékesésének helyreállítása érdekében az elbontott malomlépcsők helyett sorra kellett megépíteni a fenéklépcsőket, ami után a mederfenék viszonylagos nyugalma helyreállt.” (NYUDU-KÖVIZIG, é.n./1, 5.o.)

Mivel a folyómeder megfelelő kezelése alapvetően meghatározza a megfelelő természeti kezelést, a fentieknek a Natura2000 fenntartási terv készítése és kommunikációja során is kiemelkedő jelentősége lehet.

Az Alsó-Zala-völgyben kijelölt Natura2000 terület összesen 27 települést érint, közülük a jelentősebbek Zalaegerszeg, Zalaszentgrót, Kehidakustány és Sármellék. Az érintett települések lakosság száma nagy szórást mutat: az alig harmincfős Dötktől kezdve a pár száz és egy-két ezer fős településeken át a megyeszékhelyig tart a sor. A teljes Natura2000 területen mintegy 83ezer fő él, Zalaegerszeg lakossága nélkül pedig mintegy 22ezer. A megélhetési lehetőségek változatosak: a megyeközpontban illetve a Balaton-parti településeken való munkavállalás (főként az ipar és a szolgáltatás területén), egyes településeken a turizmus és a vállalkozói szféra is jövedelemszerző lehetőséget jelent. A kisebb falvakban helyi munkalehetőséget leginkább az önkormányzat, illetve a mezőgazdaság (akár önálló tevékenységként, akár munkavállalóként, akár csak kiegészítő tevékenységként) biztosít. A mezőgazdaság jellemző ágai a folyót közvetlenül szegélyező területeken a rét- és legelőgazdálkodás, a szántóföldi növénytermesztés, valamint az állattartáson belül a szarvasmarha- és (kisebb arányban) juhtartás. A kisebb falvak szinte mindegyikében az öregedés és az elvándorlás jelent problémát, a civil szféra azonban a legtöbb településen erős (sok aktív civil szervezetről hallottunk, illetve vettük fel velük korábban a kapcsolatot), s kiterjed a környezet- és természetvédelem területére is.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

Az Alsó-Zala-völgy területén az MME pókaszepteki helyi csoportja egy elnyert PHARE pályázatnak köszönhetően részletes tájékoztató kampányt szervezett a Natura2000 program megismertetésére pár évvel ezelőtt. A pályázat célja a program megismertetésén túl a szlovén tapasztalatok feltárása és alkalmazása volt. A pályázat keretében személyesen keresték fel a potenciálisan érintett gazdálkodók egy jelentős részét, s tájékoztató anyagokat készítettek. A projekt zárókonferenciáján közel száz ember volt jelen, köztük a helyi média képviselői, döntéshozók és helyi gazdálkodók, ami jól jelzi a tájékoztató munka sikerességét. A projekt lezárulását követően is egy ideig aktív kapcsolat maradt fenn a gazdák és a projekt vezetői között, például gyakran az MME helyi tagjait keresték fel gazdálkodáshoz kapcsolódó tanácsokért. A projekt vezetői szerint a Natura2000 programot a helyiek felfokozott várakozásokkal, pozitív hozzáállással várták. Az eseménytelenül eltelt három-négy év alatt azonban a korábbi tájékoztató munka eredményei megfakultak, az átadott információk feledésbe merültek, s a helyiek – látva, hogy a Natura2000 program egyelőre sem természetvédelmi változásokkal, sem kompenzációval nem jár – kiábrándultak.

Interjúalanyaink véleménye tükrözi a korábbi kampány hatásainak elhalványulását. A megkérdezettek többsége ugyanis nem emlékszik, nem hallott a Natura2000 program kapcsán korábban szervezett tájékoztatásról, nem kapott részletes információt a terület kijelöléséről hivatalos szervektől. A területileg illetékes falugazdászok között volt, aki részletekbe menően ismerte a programot, mivel korábban egy szakdolgozat megírása kapcsán elemezte már. Ugyanakkor ő és más falugazdász is megerősítette, hogy a gazdálkodók csekély ismeretekkel rendelkeznek, s általában tartanak a Natura2000 programtól – leginkább ők maguk látják el a

gazdákat információval. A felkeresett önkormányzatok a Közlönyből szerezték az információt, hogy településükön mely helyrajzi számokat érinti a Natura2000, de szeretnék tudni, hogy pontosan mit jelent maga a program, s miért kerültek kijelölésre az adott területek.

Érintett-elemzés

Az Alsó Zala-völgy Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek a helyi önkormányzatok, a helyi gazdálkodók és az illetékes falugazdászok, a NYUDU-KÖVIZIG, a helyi vízgazdálkodási társulatok, valamint a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatósága. Kisebbségben érintettek az erdőgazdálkodók, a mini-vízerőművet tervező vállalkozók, a horgászattal és halgazdálkodással foglalkozó helyi szervezetek, a vadásztársaságok, a helyi természetvédő civil szervezetek, a helyi lakosság és egyes településeken a turisták.

Érintettségek

- *Zalaegerszeg Önkormányzata:* a város számára közvetlen konfliktushelyzetet a területkijelölés nem eredményezett. Ugyanakkor több, már megvalósult vagy tervben lévő fejlesztés során is háttérbe szorult a Natura2000 (pl. mások elmondása szerint a vasúti pályaudvar építéskor egy hajdani holtágat tett tönkre a rajta zajló rakodó- és építőmunka).
- *Kehidakustány Önkormányzata:* a település két részét a folyó választja el egymástól. A Natura kijelölés érinti a belterületet is, beépítésre szánt telkek, a település sportpályája, valamint a termálfürdő egyik parkolója is a rendelet hatálya alá tartozik. A hosszú távú terveket ennek ellenére nem befolyásolja a rendelet.
- *Sármellék Önkormányzata:* a Natura2000 közvetlenül a Zala-völgyét érinti, belterületet nem, így sem a fejlesztési tervekkel, sem a belterület esetleges terjeszkedésével nincsen ellentétben. A kijelölt területek jó minőségű (helyenként 30 AK-s), korábban mezőgazdasági hasznosítású területek, rét-legelő, helyenként szántó művelési ágban. A területek többségét ma kaszálják (általában évente egyszer).
- *Gazdálkodók, falugazdászok:* a Zala mellett főként rét- és gyepgazdálkodókat, illetve egy-egy közbeékelődött szántóföld (kukorica és kalászosok) kezelőjét érinti a Natura2000 program, összesen mintegy 70-80 gazdálkodót. A gyepeket korábban legeltették, mára a legeltetéses állattartás visszaszorult, s főleg kaszálnak (általában évente egyszer vagy kétszer). A lekaszált szénát vagy saját állatok takarmányozására használják, vagy gyakrabban helyi, esetleg osztrák állattartóknak értékesítik. A helyi állatállomány az elmúlt évtizedekben drasztikusan csökkent, jelenleg pár százas hús- és tejelő szarvasmarha állomány, és szintén pár százas nagyságrendű birkanyáj található a területen. Néhány 200-300 hektáros gazdaság található, a gazdaságok zöme ennél lényegesen kisebb, és több tagban szétaprózott földterületen tevékenykedik. A gazdák a támogatásnak örül(né)nek, de a szabályok idegenek számukra, így többségük nem is igényelt Natura2000-es támogatást. Az adminisztráció elrettentő számukra: az egész gazdaságról gazdálkodási naplót vezetni pár hektár gyepért nem éri meg nekik, még akkor sem, ha különösebb természetkárosító gyakorlatot nem folytatnak. Szintén problémát okoz a rétek megfogásolásának, valamint a varjak riasztásának tilalma, illetve a szerves trágya kiszórásának korlátozása. Tovább bonyolítja a támogatásigénylést, hogy vannak még osztatlan közös területek, ahol szerződést kellene kötnie a gazdálkodónak a tulajdonosokkal, akik viszont nem feltétlenül elérhetők (távoli örökösök vagy befektetők stb.). A Natura2000 elfogadását növelhetné, ha akkora kompenzációt kapnának a gazdák, ami már ellentételezi a kieső bevételt (pl. műtrágya kijuttatásával 10-12 bálát, műtrágya nélkül 2-3 bálát tudnak kaszálni egy hektáron).

- *NYUDU-KÖVIZIG*: a Zala medrét kezeli, elismerve, hogy a hajdani folyószabályozás a Zala esetében nem volt igazán indokolt és pozitív következményekkel járó beruházás. Főleg a VKI hatályba lépése miatt a vizek természetközeli állapotának fenntartása fontos célkitűzés a szervezet számára, így a VKI és a Natura2000 közötti potenciális szinergiák is kihasználhatók lennének hosszú távon. A Natura2000 az igazgatóságot a mederkotrás és a fenntartási munkálatok kapcsán sokkal részletesebb kommunikációra, a BfNPI-vel való rendszeres egyeztetésre kényszeríti. A BfNPI-vel való együttműködés kialakításához ugyanakkor nagyon fontos volna, hogy konkrét elvárások (akár technológiai megoldásokkal együtt) jelenjenek meg a BfNPI részéről a vízügyi szervek felé.
- *Vízgazdálkodási társulatok*: a mellékvízfolyások kezelésében érintettek, interjú még nem készült.
- *BfNPI*: minél feljebb haladunk a Zala mentén, a terület annál fajgazdagabb, értékesebb. A kezelés szempontjából négy kulcskérdés van: a felhagyott területek kezelése, a szántók kezelése, a rétek kezelése, illetve az erdők kezelése. A felhagyott területeken invazív fajok (főleg a solidago) terjednek, cserjésedés, erdősülés indul be, ezért itt szárazúzózni, kaszálni kellene. Az ártéren található, gyepek közé beékelt szántókat kívánatos volna visszagyepesíteni. A rétek jelentős részén kaszálás, kisebb arányban legeltetés zajlik. Az első kaszálás májusban, a második augusztusban történik, utána helyenként sarjülegeltetés zajlik. A kaszálásnál elengedhetetlen lenne a belülről kifelé történő kaszálás, és az alteráló kasza használata. A rétgazdálkodásban további problémát okoz a rétek rendszeres fogasolása, esetenként égetése, illetve az esetleges műtrágyázás ellenőrizhetetlensége. Azokon a területeken, ahol egész évben legelnek az állatok, ott nagyon nagy nyomást gyakorolnak (10-12 számosállat/hektár). A gazdálkodókön kívül további kérdéseket vetnek fel a Zalára tervezett mini-vízerőművek engedélyezése. A folyó folyásának lassítása miatt kívánatos volna, de a tervekben szereplő vízlépcsők túl magasak (az előzetesen megbeszélt 1,5 m helyett 4 m), és a tervek hallépcsőt sem tartalmaznak. A terület kiterjedése és a sok érintett miatt jó volna az intenzívebb terepi jelenlét, ugyanakkor a meglévő alacsony létszámmal erre nem jut elegendő idő.
- *Erdőgazdálkodás*: sok erdőgazdálkodó nélküli erdő található a megyében, így az Alsó-Zala-völgyi Natura 2000 területen is. Emiatt az erdészeti szolgálat különös figyelmet szentel az esetleges illegális fakivágásoknak, szeretnék elkerülni a Sajóládi erdőben történeteket.
- *Mini-vízierőművet tervező vállalkozások*: három vállalkozás négy kisméretű vízerőmű építéséről egyeztetett korábban a BfNPI-vel, és adott be terveket. A vízerőművek a folyás lassítása, a meder kiszélesítése miatt hasznosak volnának, s nem is idegenek a tájtól (hajdanán pl. a zalaistvándi malom örölt és áramot is fejlesztett). Ugyanakkor a beadásra kerülő tervek nem veszik figyelembe a természetvédelmi szempontokat. Interjú a vállalkozásokkal nem készült.
- *Horgászegyesületek*: halgazdálkodás a Zalán, a Sárvíz és a Szévíz patakokon, illetve egy zalaszentgróti kavicsbánya-tavon folyik, a Horgászegyesületek Zala megyei Szövetsége és a Zalaszentgróti Horgászegyesület kezében vannak a halászati jogok. Elsősorban pontyra, süllőre, keszegre, ezüstkárászra horgásznak a Zalában, nagyobb ragadozó halfajokra ritkán (Zalaegerszegtől lefelé kevesebb a nagytestű ragadozó hal, mivel azok a vízminőségre érzékenyebbek). A megyében összesen mintegy 14 ezer horgász van. Mivel a Natura2000 nem járt különösebb változásokkal az eddigi tervezési rendhez képest, az egyesületeket a területkijelölés nem befolyásolja.
- *Vadásztársaságok*: az egész Zala-vidék nagyvadas terület, a gímszarvas állomány kiemelkedő, de jelentős még az őz és a vaddisznó populáció is. A vaddisznók

túlszaporodása miatt a gyepék feltúrása problémát okozhat, illetve további érdekellentétet jelenthet a solidago irtása (a vadcsapák ugyanis a solidago-ban jól követhetők). Mindeddig azonban a Natura2000 különösebb konfliktust nem eredményezett a vadásztársaságokkal.

- *Helyi természetvédő civil szervezetek:* az MME pókaszepteki csoportja szervezte a Natura2000 tájékoztató kampányát a térségben, s azóta is aktív szerepet vállal a természetvédelmi tevékenységek terén, így széles helyi kapcsolathálóval rendelkezik. Forráshiány miatt azonban lehetőségei korlátozottak. A másik fontos civil szervezet a Dötki Ökorégió Alapítvány lehet, amely fenntartható vidékfejlesztéssel foglalkozik. Velük interjú még nem készült.
- *Helyi lakosok, turisták:* a területre esetleg kijáró természetkedvelőkként, horgászokként vagy vadászokként érintettek elsősorban. Különösen a Zala alsó folyásánál a tömegturizmus is megjelenik (sármelléki repülőtér, közeli Balaton-part, Kehidakustány termálfürdője). Mindkét szempontból a Natura2000 kijelölésről való tájékoztatás, a terület értékeinek interaktív bemutatása lehet kulcsfontosságú.

Kapcsolat az érintettek között:

Mivel a Natura2000 nagyon nagy kiterjedésű területet érint, a terület egészében az érintettek közötti kapcsolat viszonylag gyenge. A BfNPI munkatársai és a helyi önkormányzatok, lakosok, gazdálkodók közötti kapcsolat a megkérdezettek szerint szintén nem túl gyakori, aminek az elsődleges oka a terület illetékes természetvédelmi őrinek leterheltsége. Ugyanakkor azt is tapasztaltuk az interjúk során, hogy a településeken belül, illetve közeli települések között az emberek viszonylag szoros kapcsolatban vannak, ismerik egymást, és nyitottak (pl. szinte mindenki javasolt újabb és újabb interjúalanyokat, ellentétben más területekkel, ahol a hólabda módszert egyáltalán nem tudtuk követni). Bár formális gazdaösszefogást nem találtunk, a gazdatársadalmon belül is viszonylag konfliktusmentes, együttműködő viszonyokat sejtünk. Az aktív helyi civil szervezetekre – különösen társadalmi beágyazottságuk, helybeli ismeretségük miatt – szintén lehet támaszkodni a kommunikációs munka során.

A NYUDU-KÖVIZIG-nél készült interjúk egy további fontos szempontot hoztak be a kommunikációs tevékenység megtervezésébe. A beszélgetések során ugyanis nemcsak azt tapasztaltuk, hogy a szervezet kifejezetten nyitott a természetvédelmi kérdések iránt, és törekszik a természetvédelmi szempontból is megfelelő kezelés elterjesztésére, de azt is, hogy tudatosan képezi a helyi társadalomba jól beágyazott mederőröket, s ennek révén próbál szemléletformálást elérni. Munkánk során részt vettünk egy mederőr-értekezleten, ahol a VKI kapcsán a jó ökológiai állapot (mesterséges és erősen módosított természetes folyóvizeknél a jó ökológiai potenciál) fenntartásának kívánatos módszereit, illetve a kerülendő kezeléseket mutatták be. Az előadást tartó biológus személy szerint ismerte szinte az összes őrt, mivel korábban közös terepbejáráson vett részt velük, ahol szintén megbeszélték a természetvédelemmel összeegyeztethető kezelést. Az örök képzése az ő elmondása szerint azért fontos, mert „*gátőr- és mederőr-dinasztiák vannak, akik ismerik a vizeket, a víz és a termőföld közötti kapcsolatot, és ismerik a falusiakat.*” A lakosok szemléletformálása sokkal sikeresebb, ha közülük jött egyszerű ember a saját szavaival a kocsában vagy a helyi közösségi helyeken teszi azt, mintha egy biológus vagy egy természetvédelmi szakember. Úgy véljük, hogy a Natura2000 és a VKI közötti szinergiák jól kihasználhatóak lennének, ha a Nemzeti Park Igazgatóság és a KÖVIZIG között szorosabb együttműködés alakulna ki. A konkrét együttműködés hiányában is megfontolandó azonban az alkalmazott szemléletformálási módszer átvétele, és esetleg helyileg beágyazott önkéntesekkel való kipróbálása.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

Az érintettek többsége közvetlen előnyt nem kapcsolt a Natura2000 programhoz, ellenben több elgondolkodtató kérdés, változtatási javaslat is megfogalmazásra került. Több település önkormányzati tisztviselője jelezte, hogy a Natura2000 kijelölés és a rendezési tervek között nincs összhang. Ezek egy része bonyolult jogi problémát is felvethet (ahol a kijelölés és a rendezési terv módosítása szinte egy időben zajlott), bizonyos helyeken Natura2000 területeket vontak belterületbe, vagy a kijelölést követően megkezdett, de már befejeződött fejlesztéssel szembesültünk, amelynek köszönhetően a természetes növényzet megszűnt (például sportpálya létesült az ártéren). Azt tapasztaltuk, hogy amennyiben ilyen jellegű érdekütközés van, az nem feltétlenül gátolja meg az önkormányzatokat eredeti fejlesztési elképzeléseik végrehajtásában. Ugyanakkor a már megtörtént fejlesztéseket követően a kijelölés fenntartása – az érintettek egy része szerint – indokolatlan.

A gazdálkodókkal való folyamatos kapcsolattartást néhány megkérdezett szerint érdemes volna átgondolni. A Natura2000-ről folyamatos tájékoztatásra, a pályázati lehetőség ismertetésére és a gazdálkodók rábeszélésére volna szükség ahhoz, hogy a gazdálkodók körében nagyobb hajlandóság legyen a programhoz csatlakozni. Ez az egyik megkérdezett szerint lehetne kamarai vagy szaktanácsadói feladat, nem feltétlenül a falugazdász feladata. A részletes és érthető tájékoztatás azért is hasznos volna, mert a gazdák eleve gyanakvással fogadják a programot („*Mi az, hogy ráütik a tudtuk nélkül a tulajdoni lapra, hogy naturás!?*”), feltételezik, hogy csak kötelezettséget jelent számukra, és ezért ellenségesek. Szintén hasznos volna az adminisztrációs terhek csökkentése, vagy legalább annak elérése, hogy gazdálkodási naplót ne kelljen a gazdának az egész terület után vezetni még akkor is, ha a Natura2000 hatálya alá csak pár hektárja tartozik.

Szintén érdekes vélemény kapcsolódik a Natura2000 rendelet, a termőföld védelméről szóló törvény és a vízügyi jogszabályok összehangolásához. Miközben a Natura2000 alapján kívánatos az ártéri területek magasabb vízborítása és a Zala folyásának lelassítása, ez ütközik a vízkormányzási elvekkel (ha bármekkora esélye fennáll az árvíznek, a megfelelő védelmet biztosítani kell), és ütközik a termőföld védelméről szóló törvénnyel is, mivel így az ártéri területeken a rétek eliszapolódnak és a kaszálók elértéktelenednek a savanyú fűfélék térnyerése miatt. Ezeknek az ellentéteknek a rendezése törvényi szinten is kívánatos lenne, ugyanakkor már az is nagy előrelépést jelenthetne az egyik interjúalanyunk szerint, ha a természetvédelemmel, a vízgazdálkodással és a mezőgazdálkodással foglalkozó helyi döntéshozók egy asztalhoz ülnének, és közös álláspontra jutnának arról, hogy hol milyen beavatkozásra volna szükség, milyen kezelés volna megfelelő.

Kommunikációs javaslatok

Mivel az Alsó-Zala-völgy Natura2000 terület kijelölése igen sok helyi tájhasználót érint, s több kisebb-nagyobb problémával, konfliktussal is jár, továbbá mivel az eddigi tereplátogatások alapján az érintettek többségét nyíltak, fogadókésznek találtuk, **a fórum szervezése kifejezetten hatékony és kívánatos módja a fenntartási terv egyeztetésének.** Tekintve, hogy a területkijelölés rengeteg települést foglal magába, amelyek között az emberi kapcsolatok már viszonylag lazák és a közlekedés is nehézkes, **több – két vagy három – fórum megtartását javasoljuk**, optimális esetben egyet Pókaszeptken, egyet Zalaszentgróton, egyet pedig Zalaapáti-Zalacsány-Sármellék vonzáskörzetében. A Natura2000-ről szóló általános tájékoztatás jó fórumai lehetnek **a helyi kábeltévék, illetve újságok**, viszont az internetes tájékoztatás (akár a települések honlapján, akár központi honlapon) kevésbé hatékony, mivel a gazdálkodók körében az internetezés ritka elfoglaltság. **A gazdálkodók előzetes személyes megkeresése** azonban mindenképpen javasolt, pontosan

a korábban már említett gyanakvó hozzáállás miatt. Több megkérdezett szerint is a fórumok csak akkor lehetnek sikeresek, ha a gazdálkodók érzik, hogy érdekük fűződik a részvételhez – vagyis ha valós lehetőségük nyílik a terv megvitatására, módosítások foganatosítására. Szintén kulcsfontosságú a fórum időzítése: a mezőgazdasági munkák miatt a nyári időzítés a legrosszabb választás, ilyenkor még egy egyszerű beszélgetésre is nehéz a helyi gazdálkodókat rábeszélteni. A megkérdezettek szerint talán **az aratás előtti időszak** lehet egy kompromisszumos választás.

Felhasznált források

Nyugat-dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (é.n./1) Területi áttekintés (4-2 Zala).

URL: http://www.nyuduvizig.hu/upload/Területi_attekintes_Zala.pdf letöltve: 2009-04-30

Nyugat-dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (é.n./2) Jelentős emberi beavatkozások (4-2 Zala). URL: [http://www.nyuduvizig.hu/upload/Jelentos_emberi](http://www.nyuduvizig.hu/upload/Jelentos_emberi_beavatozasok_Zala.pdf)

[beavatozasok_Zala.pdf](http://www.nyuduvizig.hu/upload/Jelentos_emberi_beavatozasok_Zala.pdf) letöltve: 2009-04-30

II.2. Berhidai-löszvölgyek

A Berhidai-löszvölgyek Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. február 6-án összesen két interjú, illetve egy interjúval összekötött terepbejárás készült, illetve egy telefonos interjút készítettünk április 17-én. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által érintett település, Berhida önkormányzatát, a falugazdászt, a legnagyobb potenciálisan érintett gazdálkodót (a Balatonfői Szövetkezeti Szolgáltató Rt-t), valamint közös terepbejárásra került sor a terület illetékes természetvédelmi őrének, kollégáinak és a falugazdásznak a részvételével.

A Berhidai-löszvölgyek Natura2000 terület Berhida lakott területétől déli irányban, két tagban fekszik: egyik része egy szántók közé beékelődő gyepfolt, amelyet a helyiek *Bika-rét* néven ismernek; másik része pedig a Séd-partjára leszakadó, cserjésedésnek indult löszvölgy, helyi nevén *Kotyor*. Berhida lakossága jelenleg körülbelül 6500 főre tehető, viszonylag jelentős a cigány kisebbség aránya. A város három részből áll: Kiskovácsi a legdélebbi, hagyományos szerkezetű, falusias rész; maga a „*falú*”, Berhida, a település központi része, családi házas rész (itt található a polgármesteri hivatal, bolt, két templom, buszmegálló); a harmadik rész pedig Peremarton, vagy más néven a gyártelep, amit a '70-es években csatoltak Berhidához. Itt található a tulajdonképpeni gyártelep, illetve az ott dolgozóknak épített lakótelep, ahol ma is közel 2000 ember él.

Berhida korábban jelentős mezőváros volt, rendszeres vásárokkal. Földjei jó minőségűek (mezőföldi csernozjom, bakonyi barna erdőtalaj), ami a növénytermesztésnek és az állattenyésztésnek is kedvez. Hajdanán nagyméretű állattenyésztés folyt a környéken, a Balatonfői Téészen körülbelül 3000 juhot, 200 anyakocát, több száz marhát tartottak a település földjei. „*Jól menő parasztok, sok marha és birka volt itt. Akkor még nem voltak ekkora aszályok.*” Mára az állattartás jelentősen visszaszorult, helyette az intenzív szántóföldi kultúra jellemző, elsősorban gabonafélék és olajos növények termesztése (búza, kukorica, repce, napraforgó) vetésforgóban. A peremartoni településrészen több mint 80 éve működnek gyárak (korábban vasúti, jelenleg közúti összeköttetéssel), jelenleg elsősorban a vegyipar terén (3 nagyobb cég), amelyek mezőgazdasághoz kötődő termékeket gyártanak (műtrágyát, növényvédőszer, gyógyszer intermediereket, pirotechnikai anyagokat). A virágkorban a gyárak közel 2000 embert foglalkoztattak, ma kb. 500-an dolgoznak itt, de az iparüzési adó

még mindig meghatározó bevételi forrás.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezettek elmondása szerint a Natura2000 programról, vagy a terület kijelöléséről korábban részletes információt nem kaptak. A polgármester kevéssel több mint egy éve van hivatalban, a területkijelölésről a Magyar Közlönyből szerzett értesülést, nem tud arról, hogy az önkormányzatot korábban megkeresték volna akár a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság, akár más hivatalos szerv részéről. A Natura2000 területek a település rendezési tervein jelölve vannak, és gyakorlatilag kizárólag magántulajdonban lévő földterületeket érintenek, bár a pontos tulajdonosi kör nem ismert. Arról nincsenek részletes és egyértelmű információi az önkormányzatnak, hogy a kijelölt területeket mi teszi védelemre érdemesé, s hogy milyen kötelezettségekkel és esetleges előnyökkel jár a területkijelölés, ami részben annak is betudható, hogy a szűk hivatali apparátus miatt a legfontosabb információkról való tájékozódáson túl nem foglalkoztak részletesebben a Natura2000 programmal.

A falugazdász főként a támogatás-igénylések során, illetve művelési ág változás bejelentése kapcsán (amennyiben az a Natura2000 miatt akadályba ütközött) szembesült azzal, hogy mely gazdálkodók és mely területek érintettek a Natura2000 programban. A Közlönyben megjelent helyrajzi számos lista, illetve egy korábban kapott szórólap mellett leginkább a sajtóból értesült arról, hogy milyen korlátozásokkal járhat a területkijelölés, de erről hivatalos értesítést nem kapott. Az általa ismert információkat megosztja az érintett gazdálkodókkal a támogatásigénylések során, ha személyesen találkoznak. Valószínűsíthető azonban, hogy az érintett földtulajdonosok és a területek használói sem rendelkeznek több információval a Natura2000-ról, mint az önkormányzat vagy a falugazdász, így például nincsenek tisztában a kijelölt terület értékeivel, a kívánatos környezeti állapottal, az esetleges korlátozásokkal.

Mivel a Natura2000 terület korábban nem volt védettség alatt, a település és a BfNPI közötti kapcsolat eddig nem volt túl aktív. Ugyanakkor a település polgármestere korábbi munkájából adódóan személyesen is ismeri, és jó kapcsolatban van az Igazgatósággal, ami megkönnyítheti a Natura2000 kommunikációját. A terepmunka kapcsán sor került az illetékes természetvédelmi szakemberek és a falugazdász személyes találkozására is, ami szintén fontos lépés lehet a BfNPI és a helyiek közötti kapcsolat kiépítésében, a Natura2000-hez kapcsolódó információk szélesebb körben való megismertetésében.

Érintett-elemzés

A Berhidai-löszvölgyek Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek Berhida önkormányzata, a földtulajdonosok, a helyi gazdálkodók és az illetékes falugazdász, a Balatonfői Szövetkezeti Szolgáltató Rt, valamint a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatósága. Kisebb mértékben érintett a település lakossága.

Érintettségek

- *Berhidai önkormányzat:* lakott, vagy ipari terület jelenleg nem érintett a Natura2000-ben, s a jövőben sem terveznek a településen ilyen irányú bővítést a Natura2000 terület felé. A helyrajzi számos lista alapján azt az információt kaptuk, hogy a 0112/7-es hrsz. Berhida önkormányzatának tulajdonában van (Séd-partja), de arra nincs információnk, hogy ezzel a területtel az önkormányzatnak milyen tervei vannak. A település három fő fejlesztést tervez a jövőben. Az első a városközpont modernizálása, egy vonzó, zöldfelületekkel teli központi rész kialakítása. A tervek már elkészültek ehhez, s az érintett területeket is saját vagyongazdálkodásba vette már az önkormányzat, így a finanszírozási források megszerzése után indulhat a fejlesztés. A második

fejlesztési irány a peremartoni gyártelephez vezető, a lakótelepet elkerülő út megépítése, és az átmenő áru- és személyforgalom kivezetése a városrésztől. A harmadik fejlesztési terv egy Küngössel közös szélerőmű-park kialakítása, amelynek kapcsán a földtulajdonosokkal már megegyeztek, jelenleg az áramszolgáltatóval és a beruházóval zajlik a tárgyalás. E három fejlesztési irány egyike sem érinti a kijelölt Natura2000 területeket. Mivel a település tagja a Kelet-Bakony és Balaton kapuja Leader helyi közösségnek, ennek kapcsán a Séd-partjának revitalizációját, és egy több települést összekötő kerékpárút kialakítását tervezik. A konkrét tervek ismeretének hiányában nem dönthető el, hogy ez a fejlesztési elképzelés érinti-e a Natura2000 területet, de elképzelhető, hogy szinergiát lehetne kiaknázni a Kotyor természetvédelmi szempontú kezelése és a Séd-parti zöldfelületek revitalizációs tervei között.

- *Földtulajdonosok:* a Berhidai-löszvölgyek Natura2000 kijelölés szinte kizárólag magántulajdonosokat érint (kivétel a Séd-partja, ahol egy-egy helyrajzi számon az önkormányzat, illetve a Közép-Dunántúli KÖVIZIG is érintett). Az érintett területek zöme korábban a Balatonfői Téészhez tartozott, a Téész megszűnése után került tagosításra. Így egy-egy helyrajzi számon akár több tíz tulajdonos is osztozik. A földhivatali tulajdoni lap szerint az érintett területeken egyetlen berhidai tulajdonos sem található, azok mind környező, esetenként távolabbi településeken élők tulajdonában vannak (pl. Balatonfőkajár, Balatonkenese, Balatonvilágos, Csajág). Egy tulajdonos rendelkezik viszonylag nagyobb tulajdoni hányaddal.
- *Gazdálkodók, falugazdász:* a településen jelenleg viszonylag kevesen gazdálkodnak, s különösen kevesen foglalkoznak állattartással, ami a Natura2000 terület szempontjából (a kívánatos legeltetés miatt) kulcsfontosságú volna. A városban kb. 25-30 db-os szarvasmarha-állomány, és körülbelül 30 anyakoca található, a környező gyepterületeket egy-egy nagyobb juhállománnyal legeltetik, amit Ősiből, illetve Balatonkeneséről hajtanak át (összesen kb. 2000 birka). A két kijelölt terület egyikét sem legeltetik: a Bika-rétet kaszálják (a kezelő ismeretlen), a Kotyorban semmilyen kezelés nem folyik. Berhidáról senki nem igényelt a Natura2000 gyepterületre támogatást. Mindezek alapján megállapítható, hogy az érintett gazdálkodók száma minimális, a környező szántóterületek használata miatt a Balatonfői Szövetkezeti Szolgáltató Rt.-t érdemes a kommunikációs munka során felkeresni.
- *Balatonfői Szövetkezeti Szolgáltató Zrt.:* a Natura2000 kijelölés hatálya alá tartozó helyrajzi számok közül kettőben érintett, az egyik területen kb. két hektáron maga folytat gazdálkodást, a fennmaradó hányadon pedig leányvállalata, az Apát-Agro Bt., míg a másik helyrajzi számon művelés alól kivett területek találhatók zömmel. Mivel a Zrt. a Balatonfői Téész jogutódjaként működik, a jelenleg használt területeket többnyire visszabérli vagy visszavásárolta a tulajdonosoktól, ugyanakkor háztáji juttatásként területhasználatot engedélyez más környékbéli gazdálkodóknak is.
- *Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság:* a Natura2000 hatálya alá tartozó két terület közül a Bika-rét a kevésbé problémás. A rét korábban a falu bikáinak legelőjeként funkcionált, jelenleg kaszálóként hasznosítják (sajnos a kezelő ismeretlen). A kaszálás megfelelő időben és megfelelő technológiával történik, fenntartása kívánatos (még ha a legeltetés bizonyos szempontokból kedvezőbb is volna). A löszvölgyet a kaszált gyeppel mellett közvetlen közelben intenzív szántók övezik, amelyekből nem kizárt a tápanyag-bemosódás. Ezért kívánatos volna egy néhány méteres puffterületet képezni a szántók szélén. A Kotyor-nak nevezett Séd-parti területen jelenleg nem folyik kezelés, ezért a völgy fokozatosan cserjésedik, beerdősül, s jelentős az idegenhonos fajok (ezüst juhar, akác) terjedése. A legfontosabb intézkedés a cserjésedés fokozatos visszaszorítása volna a cserjés részek

szélének lassú, fokozatos irtásával, illetve birkával történő legeltetéssel (kaszálás a meredek partoldal miatt nem igazán lehetséges, korábban is birkalegelőként hasznosították). Ugyanakkor az érintett terület a legeltetés szempontjából nem számottevő nagyságú, s kétséges, hogy bármelyik közeli birkatartó motiválható a legeltetésre.

- *Berhida lakossága*: érintettségük elsősorban azért lehet számottevő, mert főleg az elszegényedett rétegek különböző haszonvételek révén károsíthatják a természeti környezetet (pl. illegális hulladéklerakás, ürgeöntés). Ezért kiemelten fontos lehet a Natura2000 területek értékeinek megismertetése a lakossággal, a területkijelölés elveinek, a program működésének, és a kívánatos területhasználatnak bemutatása szélesebb körben, s ezáltal a szemléletformálás megkezdése, a helyiek büszkeségének felébresztése.

Kapcsolat az érintettek között:

Az interjúk alapján úgy tűnt, hogy a Natura2000 területkijelölés viszonylag keveseket érint a településen, fennálló konfliktusról nem szereztünk tudomást, s annak kialakulása sem várható, mivel a kijelölt területeken nem folyik olyan gazdasági haszonszerzés, ami ellentétben állna a természetvédelmi elképzelésekkel. Az érintettek között jelenleg szoros kapcsolat nem áll fenn, természet- vagy környezetvédelmi célú együttműködésre a NPI-gal nem volt példa korábban. Ugyanakkor minden eddig megismert fél nyitottnak mutatkozott az együttműködésre. Mindazonáltal a helyben folyó állattartás hanyatlása, és a kijelölt területek elhelyezkedési és méretbeli sajátosságai miatt kérdéses, hogy bármilyen jó együttműködés során kialakítható és fenntartható-e a kívánatos kezelés (főleg a Séd-parti terület legeltetése valószínűleg csak kiemelt támogatási összeg mellett válna gazdaságossá).

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 program nagyvonalakban ismert az érintettek körében, egyetlen interjúalanyunk számára sem volt újdonság. A Natura2000 mögött meghúzódó koncepció, illetve a területkijelölések mikéntje és a védendő értékek köre ugyanakkor nem ismertek („*Egyszerűen ezt is valaki valahol tudta, hogy itt valami van, amit védeni kell.*”), bár ezek iránt az információk iránt is volna igény az érintettekben. A legtöbb megkérdezett a Natura2000 programhoz közvetlen előnyt nem kapcsol, ugyanakkor a település zöld felületeinek revitalizációjának elképzelése illeszthető a Natura2000-hez, és adott esetben szinergiák is keletkezhetnek. Például sor kerülhetne cserjeirtásra a Séd-mellékén a LEADER Programból finanszírozott kerékpárút megépítésével párhuzamosan (ha a kerékpárút érinti az adott területet), vagy a településen amúgy is zajló, az illegális hulladéklerakóul szolgáló cserjés részek közhasznú munkásokkal való irtásának ilyen irányba való kiterjesztése révén.

Kommunikációs javaslatok

Mivel a Berhidai-löszvölgyek Natura2000 terület szélesebb gazdálkodói réteget nem érint, a tulajdonosok köre pedig túl tág, s jóval meghaladja a település határait, **gazdálkodói (tulajdonosi) fórum összehívása nem indokolt**. A készülő fenntartási tervet az önkormányzattal, a falugazdásszal, illetve a Balatonfői Szövetkezeti Szolgáltató Rt-vel **írásban, vagy igény esetén újabb személyes találkozó során érdemes véleményeztetni**. Ezen felül, az önkormányzat nyitottsága, földtulajdonosként való érintettsége, valamint a LEADER programban megvalósítani szándékozott tervei miatt hasznos lehet egy olyan találkozó megszervezése, ahol a polgármester, a BfNPI munkatársai, illetve a tervezők is jelen vannak, s együtt gondolják végig a kívánatos tájhasználat kialakításának lehetséges formáját.

A helyi lakosság tájhasználat révén való érintettsége miatt az **átgondolt lakossági tájékoztatásnak** is kifejezetten nagy jelentősége lehet. Ehhez a polgármester minden segítséget felajánlott, amit a város kínálni tud: a helyi újságban térítésmentes rendszeres megjelenési lehetőséget (cikksorozatot a Natura2000 programról, a Berhidán kijelölt területek természeti értékeiről, a kívánatos használatról), illetve lakossági tájékoztató fórumokhoz ingyenes teremhasználatot mind a berhidai, mind a peremartoni városrészben található művelődési házban vagy iskolaépületben. Javaslatként fogalmazódott meg továbbá a helyi iskolások részére szervezett természetismereti foglalkozás, a berhidai Natura2000 terület megismertetése egy szakmai délután, szakkör stb. keretében. Ez véleményünk szerint túlmutat a fenntartási tervek készítésén, ugyanakkor fontos együttműködési pont lehet a BfNPI és Berhida városa között, amennyiben a Nemzeti Park Igazgatósága szakmai segítséggel, adott esetben kész programmal látja el a település iskoláit.

II.3. Dél-balatoni berkek

A Dél-balatoni berkek Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. február 20-án összesen négy interjú, illetve egy interjúval összekötött terepbejárás készült. Sor került továbbá egy telefonos interjúra, illetve egy további helyi lakossal való kapcsolatfelvételre a SZIE KTI természetvédelmi szakos diákjainak segítségével. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által érintett települések közül Balatonszárszó és Balatonföldvár önkormányzatát, a falugazdászt, a legnagyobb potenciálisan érintett gazdálkodót (a Balatoni Halászati Zrt-t), a Zamárdiban zajló tiltakozások egyik vezéralakját, és közös terepbejárásra került sor a terület illetékes természetvédelmi őrének és kollégáinak a részvételével. A hegybíróval rövid telefonos interjú készült. Több önkormányzattal, illetve a SEFAG illetékes erdészetével nem tudtunk megfelelő időpontot találni a személyes találkozóra.

A Dél-balatoni berkek Natura2000 terület Balatonöszöd, Balatonszárszó, Balatonföldvár, Köröshegy, Zamárdi és Szőlád közigazgatási területét érinti, és négy részre tagolódik: az Őszödi-berekre, Köröshegyi-rét és balatonföldvári tó területére, a Brettyóra, valamint a Tóközi-berekre. Az érintett településeken mintegy 8000 lakos él, ám a nyári hónapokban a turistáknak és a nyaralóvendégeknek köszönhetően megsokszorozódik a települések ideiglenes lakónépessége. Az állandó lakosság öregedő tendenciát mutat, és ma már elsősorban a szolgáltató szektorban (turizmusban, illetve a hozzá kapcsolódó szolgáltatások terén) dolgozik, vagy környező nagyobb városokba ingázik. Helyi szinten a legfőbb munkáltató több esetben is az önkormányzat, vagy egyéb, szintén a központi költségvetésből finanszírozott intézmény (pl. Balatonöszödon a kormányüdülő).

A Dél-balatoni berkek területén, főként Zamárditól nyugati és déli irányban, korábban jelentős volt a mezőgazdálkodás szerepe. A '60-70-es évek során a réti területeket kaszálóként, legelőként használták, jelentős volt a szarvasmarha állomány. Az állattartás mellett szántóföldi művelés, illetve szőlőtermesztés folyt. Az 1980-as években azonban egyre nagyobb méretet öltött a turizmus, s megkezdődött a mezőgazdaság hanyatlása. Mára a mezőgazdasági tájhasználat aránya lecsökkent: a Köröshegyi-rétet kaszálóként, legelőként hasznosítják még, illetve Köröshegyen és Balatonszárszón a szőlőtermesztés továbbra is meghatározó. A nagy kiterjedésű nádasokon nincs hasznosítás, a Balatont szegélyező tavakban extenzív halászat, illetve horgászat jellemző. Fontos szerepet tölt be továbbá az erdőgazdálkodás – mind a SEFAG kezelésében lévő állami erdők, mind a magánerdők viszonylag nagy területet borítanak –, ugyanakkor az általunk vizsgált Natura2000 területen az erdőgazdálkodás közvetlenül nem érintett.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezettek tájékozottsága a Natura2000 programról meglehetősen vegyes képet mutat. Abban viszonylag egységesek az érintettek, hogy elmondásuk szerint a Natura2000 programról, vagy a terület kijelöléséről részletes információt hivatalos formában korábban nem kaptak, a kijelölt területekről elsősorban a Közlönyben megjelent helyrajzi számos listából tájékozódtak. Az önkormányzatok közvetlenül a BfNPI-től tájékoztató levélben, valamint a rendezési tervek egyeztetése során kaptak információt a Natura2000 programról, illetve általánosságban a települést érintő természetvédelmi szabályozásokról. Az érintettek egy része (egy-egy önkormányzat, a Balatoni Halászati Zrt., a brettyói tiltakozók vezetője) az alapinformációkon túl is utána járt a Natura2000 programnak, a várható változásoknak. Szinte kizárólag az ő körükben jellemző, hogy a tó környékén kijelölt különböző Natura2000 területeket el tudják különíteni, s a Dél-balatoni berkek néven kijelölt területet nem keverik a szomszédos Natura2000 területekkel. Interjúink tanúsága szerint az információ tudatos keresését általában az indokolta, hogy az adott érintett gazdálkodását vagy fejlesztési terveinek megvalósítását nagymértékben befolyásolta (akár pozitív, akár negatív irányban) a Natura2000 kijelölés. Fontos ugyanakkor megjegyeznünk, hogy a viszonylag jól tájékozott érintettek mellett számos olyan telektulajdonos és területhasználó érintett közvetlen módon a kijelölés által, akik minimális információval rendelkeznek a Natura2000-ról, mivel a velük legszorosabb kapcsolatban álló hivatali szervek (pl. falugazdász) is információhiányban szenvednek.

A Natura2000 fenntartási terv elkészítésének az információ-szerzésen túl fontos helyi előzménye a Zamárdihoz tartozó Brettyóban kialakult konfliktus. A közel 170 hektár kiterjedésű nádas, vizenyős terület kijelölésekor figyelembe vették a BfNPI munkatársai, hogy a község önkormányzata az adott területet a '90-es évek során helyi védettségre jelölte, így azt vélelmezték a természetvédelmi szakemberek, hogy a terület Natura2000-es kijelölése nem fog problémát okozni. A konfliktusok kerülése érdekében kihagyták a kijelölésből a nádasnak azon területeit, ahol utcát, építési telket jelzett a rendezési terv. A terület kijelölésével egy időben azonban több helyi tulajdonosnak már fejlesztési tervei voltak a nádashoz kapcsolódóan: a terület feltöltése után építési telkeként kifaragva kívánták a településrészt fejleszteni (az építési telkeket értékesíteni), amit a Natura2000 megakadályozott. Bár a nádas a Balaton-törvény alapján is védettséget élvez, a több tucat helyi magántulajdonos elsősorban a Natura2000 ellen tiltakozik. A Natura2000 szabályozásnak a tiltakozók, saját elmondásuk szerint, alaposan utána jártak, s a terület védettségének természetvédelmi indokoltságát is próbálták feltárni, a terület természeti értékeit megismerni. Jogorvoslatért hajlandók fordulni a Pécsi Bírósághoz, illetve a Legfelsőbb Bírósághoz, de hajlandóak Strasbourg-ig vinni az ügyet. A KvVM részéről kísérlet történt a konfliktus feloldására a területek állami tulajdonba vételének felajánlása révén, ugyanakkor a vételi árban nem sikerült megállapodásra jutni (a szomszédos építési telkek és a Brettyóban lévő telkek nm-ára között többszáz-szoros volt a különbség a tiltakozók szerint), s az ügy továbbra is holtpontra került. Mivel azonban maga a nádas terület védett fajok és élőhelyek szempontjából kiemelten fontos értékekkel nem bír, a helyiek megfontolandónak tartják annak a lehetőségét is, hogy a Brettyót kivegyék a Natura2000 hatálya alól.

Érintett-elemzés

A Dél-balatoni berkek Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek a települési önkormányzatok, a földtulajdonosok (a tiltakozók és az elfogadók – esetleg a kijelölésről sem értesült tulajdonosok – egyaránt), a helyi gazdálkodók és az illetékes falugazdász, a Balatoni

Halásznati Zrt, valamint a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatósága. Kisebb mértékben érintett az Állami Autópálya Kezelő Zrt., a Dél-Balaton Vízi Társulat, a SEFAG vadgazdálkodási részlege, a Balatonőszöd és Balatonszárszó határán lévő horgászto, illetve a települések állandó és ideiglenes lakossága (turisták).

Érintettségek

- *Önkormányzatok:* az általunk felkeresett két önkormányzat esetében a Dél-balatoni berkek Natura2000 terület sem a fejlesztési terveket, sem a lakott terület bővítését nem akadályozza. Balatonszárszón a belterületek (Alma-hegy) védettsége okoz inkább konfliktust, illetve a Balaton-törvény akadályozza a tervezett beruházások megvalósítását. Balatonföldváron a Natura2000-ben inkább lehetőséget látnak, s jól illeszthetőnek vélik a területkijelölést település fejlesztési koncepciójához, ami a szelíd turizmusra épül. Az önkormányzat szívesen használatba venné a jelenleg a BH Zrt. által használt halastavat, a településhez közelebbi részén horgászatra alkalmas vízfelületet alakítana ki, a Köröshegy felé eső részen pedig erdei iskolát és madármegfigyelő helyeket. A többi érintett önkormányzattal sajnos nem sikerült időpontot egyeztetnünk a személyes találkozóhoz, felkeresésük továbbra is indokolt.
- *Tiltakozó földtulajdonosok (a Brettyóban):* 226 földtulajdonos érintett a területen, akik 1993-ban a kárpótlás révén jutottak területhez a korábban állítólag szántóként is használt Brettyóban. A kárpótlást követően a Zamárdi és a belőle kiváló Szántód közti területi jogviták miatt évekig nem használhatták a területet a tulajdonosok, ekkor indult meg szerintük a nádas leromlása, a vadak felszaporodása. A Natura2000 kijelölés előtt a helyiek ismerete szerint a DDNPI végzett felmérést a területen, s nem találta védelemre érdemesnek. Később azonban a BfNPI illetékességi területéhez csatolták Zamárdit, s egy újonnan elvégzett felmérés alapján a Brettyóban található nádat értékesebbnek minősítették, a területet pedig előbb a nádrendelet, majd a Natura2000 hatálya alá helyezték. A tulajdonosok nem kaptak közvetlen értesítést a területkijelölésről, az önkormányzatnál volt kifüggesztve a változás. A konfliktus elmérgesedése során a BfNPI szakemberei tartottak lakossági tájékoztatót a Brettyó természetvédelmi fontosságáról, a tulajdonosok ugyanakkor nem győződtek meg arról, hogy a terület valóban fontos természeti értékeknek ad helyet (pl. ornitológusokat kérdeztek meg, akik nem erősítették meg, hogy fontos madárköltő és –vonuló hely volna a Brettyó). A tulajdonosok azt sem tartják kizártnak, hogy a Natura2000 segítségével a jelenlegi több száz tulajdonos kezéről egy tulajdonosnak szeretnék a területet átjárszani, majd később felismerve, hogy a terület nem érdemes védelemre, az ingatlanfejlesztéssel az új tulajdonos tudna extraprofitot realizálni. Mindezek miatt a tulajdonosok elszántan ragaszkodnak a terület Natura2000 hatálya alól való kivonásához, vagy a terület méltányos áron való értékesítéséhez.
- *Egyéb földtulajdonosok:* a Köröshegyi-rét (helyi nevén a Hosszú-rét és a Malom-rét) nadrágszíjparcellákból áll, itt közel 70 ember érintett tulajdonosként. A falugazdász becslése szerint Balatonszárszón mintegy tucatnyi tulajdonos lehet érintett, Balatonföldváron pedig a nádas területek 30-40 ember tulajdonában vannak. A Tóközi-berekben további 17 tulajdonos érintett, akik korábban kamionparkolót akartak a területen kialakítani, de ez a tervük mára megghiúsult. A tulajdonosok közül sokan nem az érintett települések lakói, hanem a kárpótlás során szereztek itt területet. Emiatt feltételezhető, hogy jelentős részük nem értesült a kijelölésről, s nincs tisztában azzal, hogy a Natura2000 milyen következményekkel jár a földtulajdonára nézve.
- *Gazdálkodók, falugazdász:* A Köröshegyi-réten jelenleg kaszálás, illetve elvétve legeltetés zajlik (főként bérlők által), többnyire a hobbi-állattartás kiszolgálása céljából, a terület „szépen rendbe van téve.” Balatonszárszón a falugazdász értesülése

szerint szántó művelési ágban lévő területekre is kiterjed a Natura2000 hatálya, ahol jelenleg is gazdálkodnak (bár valószínűsíthető, hogy egy másik balatonszárszói Natura2000 területtel keverték a megkérdőjelezte az Őszödi-berket). Balatonföldváron a Balatoni Halászati Zrt. gazdálkodik a tóban, a tó környéki nádasban azonban nem folyik nádgazdálkodás sem itt, sem másik három berekben. A Tóközi-berekben a terület szélét kaszálják. A falugazdász és a hegybíró elmondása szerint a gazdálkodók kötöttségként élik meg a Natura2000 programot, félnek tőle. Ugyanakkor nem világos számukra (s még a falugazdász számára sem), hogy pontosan milyen szempontok alapján történt a kijelölés, milyen következményekkel fog járni a gazdálkodásra, s lesz-e támogatás, ami az esetleges terméskiesést ellensúlyozza.

- *Balatoni Halászati Zrt.:* a balatonföldvári tóban folyó extenzív halgazdálkodás révén érintett. A tó jelenleg eliszapolódott, kotrásra volna szükség, de erre jelenleg nincsen elegendő forrásuk. Részt vesznek az agrár-környezetgazdálkodási programban: gazdálkodási naplót vezetnek, és meghatározott rendhez kötött a vízszint kezelése, a lehalászás, az esetés stb., amiért kompenzáció jár. A Natura2000 területkijelölés miatt a madarak riasztása és gyérítése szigorúbbá vált, ugyanakkor a madarak jelentős károkat okoznak. Kompenzációt a madarak halpusztításáért egyelőre nem kaptak, de szükségét látják. Ezt leszámítva ugyanakkor nincs problémájuk a Natura2000 programmal, nem látják ellentétesnek a halgazdálkodással, s jó együttműködést ápolnak a BfNPI-gal is. A jelenlegi tájhasználat hosszú távú fenntartását mindössze az veszélyezteti, hogy jelenleg zajlik a BH Zrt. privatizációja, amelynek következtében balatonföldvári tó is tulajdonosváltáson mehet át.
- *Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság:* a négy berekből a Brettyóban alakult ki konfliktus a tájhasználat kapcsán, a másik három területen a jelenlegi tájhasználat fenntartható, különösebb problémát nem okoz. A rétek esetében a legeltetés vagy a kaszálás kívánatos lenne hosszú távon is. A nádasok kevésbé sérülékenyek, lehetőség volna a nádaratásra, ugyanakkor az utóbbi években nem jelentkezett arató, aki bérbe vette és aratta volna a területeket (mindössze idén februárban arattak egy kis területen). A Tóközi-berekben a jelenleg alig használt major megvétele és fejlesztése jelenthet esetleg problémát a jövőben. A balatonföldvári tó esetében a tó privatizációja következtében a jelenlegi extenzív halászati hasznosítás megszüntetésének kockázata fennáll – a BfNPI munkatársai szerint a tervbe vett horgászati célú hasznosítás lényegesen nagyobb nyomást jelentene a jelenleginél, ezért nem kívánatos.
- *Állami Autópálya Kezelő Zrt.:* azért jelenik meg érintettként, mert a megépült autópálya lezárta a talajvízmozgást, így szinte folyamatosan szükség van a berkek közelében szivattyúzásra a töltés biztonságos megtartása érdekében. Természetvédelmi szempontból azonban a területek szivattyúzása és a terület ezáltal történő kiszáradása nem kívánatos beavatkozás.
- *Dél-Balatoni Vízi Társulat:* a berkekben lévő vízszint megtartásában (szivattyúzásban) érintett.
- *SEFAG Zrt.:* a vadászati osztály gyakorolja a térségben a vadászati jogot.
- *Balatonőszödi horgászó:* az Őszödi-berek szélén kialakított horgászó magántulajdonban van, jelenlegi használata a természetvédelmi elvárásokkal nem ellentétes.
- *Helyi lakosok és turisták:* a helyi lakosok részben tulajdonosként lehetnek érintettek (lásd fentebb), részben a területet rekreációs célból használó természetjáróként. Ez utóbbi érintettség dominálhat a turisták körében is. Mivel azonban a Natura2000 hatálya alatt álló területek ornitológiai szempontból kevésbé kiemelkedő nádas-vizenyős területek, ahová a bejárás nehéz, a szelíd turizmus nem jellemző, legfeljebb a meglévő és a potenciálisan kialakítható horgászó esetében.

Kapcsolat az érintettek között:

A felkeresett két önkormányzat, a BH Zrt., illetve a BfNPI munkatársainak elmondása szerint a Nemzeti Park Igazgatóság, miután megkapta a területet a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóságtól, törekedett arra, hogy kapcsolatot építsen ki a fontosabb helyi szereplőkkel (pl. egyeztetések voltak az autópálya-építés kapcsán a lehetséges ipari fejlesztéseknek kijelölt területekről, vagy az ingatlanfejlesztéseknek kijelölt területekről). A rendezési tervek kapcsán is történtek egyeztetések. Mindezek ellenére a BfNPI-t a helyi lakosság és a földtulajdonosok részéről inkább ellenszenv övezi, részben a tájékoztatás hiánya és ehhez kapcsolódóan a Natura2000-rel járó kötelezettségektől való félelem miatt, részben a Brettyóban zajló konfliktus elmérgesedése miatt. A jelenlegi helyzetben fontosnak tűnik a helyi lakosokat közvetlenül megcélzó, részletes és transzparens kommunikáció mind a BfNPI, mind a KvVM részéről a Natura2000 vonatkozásában. A Brettyóban fennálló konfliktus megoldásához ugyanakkor ez várhatóan nem elegendő: itt a Natura2000 általi védetség megszüntetése, vagy a területek megvásárlása tűnik kiútnak.

A BfNPI-vel való kapcsolaton túl további konfliktusforrásként jelentkezik a vadászat, mivel a helyi földtulajdonosok és lakosok a vadak túlszaporodását és a lakott terület közelében zajló vadászatot nem tartják biztonságosnak. Ez ügyben azonban sajnos nem tudtuk a másik érintett felet, a vadászati joggal rendelkező SEFAG-ot megkérdezni.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 programot az érintettek túlnyomó többsége támadja, vagy információhiány miatt tart tőle. Csak kevés olyan érintett van a területen, aki tisztában van a programmal, és lehetőséget, előnyt lát benne. Még azok sem ismerik a kijelölés okát és módját, akik magát a programot és a kijelölt területeket illetően viszonylag jól tájékozottak, éppen ezért többen megkérdőjelezik a kijelölés jogosságát. Akik kevésbé tájékozottak a programról – főként olyanok, akik mezőgazdálkodással foglalkoznak a területen – előnyét nem látják egyelőre, s bár közvetlen hátránnyal sem szembesültek még, inkább gyanakodóak, s félnek a követelményektől, a gazdálkodási mód kényszerű megváltoztatásától.

Kommunikációs javaslatok

A Dél-balatoni berkek területén megismert akut konfliktushelyzet megoldása jelentős erőfeszítéseket kíván a konfliktusban érintett felektől. **A konfliktus megoldása túlmutat a fenntartási tervek egyeztetésével járó kommunikációs feladatokon.** Ráadásul a kialakult bizalmatlan légkör megkérdőjelezi, hogy a fenntartási terv megvitatása céljából egy asztalhoz ültethetők-e a szembenálló felek azelőtt, hogy a konfliktushelyzet kialakulását eredményező ügyet mindenki számára kielégítő módon rendeznék. Mivel több érintett részéről **elzárkózást, illetve bizalmatlanságot tapasztaltunk** a kapcsolatfelvétel során, s nem sikerült megtudnunk a gazdálkodásban érintettek elérhetőségét, **kivitelezhetetlennek tűnik egy tervezési fórum megszervezése.**

Mindezek alapján **az eddig személyesen meg nem keresett kulcsérintettekkel való egyeztetést és interjúzást** (amennyiben sikerül időpontot egyeztetünk és együttműködésre bírunk az érintetteket), illetve **a fenntartási tervek személyes egyeztetését** tartjuk a fenntartási terv kommunikációjának indokolt és elvégezhető formájának.

II.4. Dél-Őrjeg

A Dél-Őrjeg Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. március 16-án és április 23-án összesen kilenc interjú, illetve két interjúval összekötött terepbejárás készült. Ezen kívül telefonos kapcsolatfelvétel történt két további érintettel, valamint a SZIE KTI természetvédelmi szakos hallgatóinak közreműködésével interjú készült további öt érintett gazdálkodóval. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által érintett települések közül Kecel, Hajós, Homokmégy és Öregcsertő önkormányzatát, a két illetékes falugazdászt, az erdőfelügyelőt, egy erdészeti vállalkozót, és hat jelentősebb gazdálkodót. Közös terepbejárásra került sor a terület jelenlegi és korábbi természetvédelmi őrével. Telefonon felvettük a kapcsolatot a Kecel-Imrehegy-Császártöltés (KICS) Vízgazdálkodási Társulattal és Császártöltés önkormányzatával, interjút azonban nem sikerült megszerveznünk.

A Dél-Őrjeg Natura2000 terület Kecel, Császártöltés, Hajós, Miske, Homokmégy és Öregcsertő közigazgatási területén fekszik, s magába foglalja a Vörös-mocsár és a Hajósi-kaszálók természetvédelmi területeket. A községek körülölelik a Natura2000 hatálya alá tartozó védett területeket, amin aszfaltos út nem vezet át, így az érintett települések közötti átjárás csak viszonylag nagy kerülőkkel lehetséges. Az érintett településeken megközelítőleg 17.000 fő lakik, a népesség szinte kivétel nélkül mindenütt csökkenő tendenciát mutat az öregedés és az elvándorlás miatt (ugyanakkor egyes falvakban megindult az elszegényedett városi rétegek beköltözése, ami a szociális helyzet romlását hozza magával). Bár a településeket összeköti az immár másodízben is nyertes, közösen beadott LEADER-pályázat, az eltérő vonzáskörzetek (Kalocsa, Baja és Kiskőrös) és kistérségi besorolás, valamint a nemzetiségi különbségek (Kecel, Császártöltés és Hajós sváb hagyományokkal rendelkezik, míg Homokmégy, Miske és Öregcsertő Kalocsa szállása volt, s részben felvidéki szlovákokkal települt be) ma is meghatározzák a települések sajátosságait.

Az érintett települések életét hajdanán és ma is meghatározza a mezőgazdaság. A földek zöme viszonylag jó minőségű, a kedvező vízgazdálkodási viszonyok és a napsütéses órák magas számának köszönhetően a magasabb térszíneken szántóföldi növénytermesztésre, az alacsonyabban fekvő területeken rétgazdálkodásra és legeltetésre nyílik lehetőség. Szántóföldi művelésben elsősorban búzát, kukoricát és olajos növényeket (repcét, napraforgót) termesztnek, kisebb területen megtalálható még mustár és lucerna. A fűszerpaprika termesztésének elsősorban Miskén vannak hagyományai, a többi érintett település adottságai kevésbé kedvezők. Kecel, Császártöltés és Hajós határában – kedvező fekvésének és talajának köszönhetően – a szőlő- és gyümölcsstermesztés is jelentős, régi hagyományokkal bír. Hajóson és Császártöltésen a Vörös-mocsárra leszakadó löszpart (Magas-part) tradicionális, löszbe fűrt pincéket rejt. Az állattartás a szocializmus időszakában jelentős méreteket öltött (a környező térszékben több ezer szarvasmarha és juh volt), mára azonban a gyepek és a kaszálók töredéke van csak kihasználva. A legnagyobb állattartók állománya sem nagyon haladja meg a 300 szarvasmarhát és a 800 anyajuhot (mintegy 3-4 ekkora állattartó van a területen, a megadott becslést állatlétszám gazdaságonként értendő). A környéken tradicionálisan nem jellemzők a nagybirtokok, történelmi adatok szerint a 20. század elején a néhány száz kataszteri holdas (kh) birtok már nagynak számított, s a gazdaságok közel negyede 1 kh alatti volt (Romsics 2006). A kárpótlást és a földprivatizációt követően a szétszabdalt, elaprózott tulajdonosi struktúra megmaradt, az osztatlan közös tulajdonok aránya is viszonylag magas.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezettek véleménye megoszlik arról, hogy a Natura2000 programról korábban milyen részletes tájékoztatás volt elérhető. A Natura2000 egyetlen interjúalanyunk számára

sem volt ismeretlen, s főként a nagyobb gazdálkodók, illetve a részben a KNPI-től bérelt földön gazdálkodó termelők ismerték részletesebben a programot. A megkérdezett gazdálkodók a Natura2000 hatálya alá tartozó területekkel és a gazdálkodási szabályokkal is tisztában voltak, információikat több forrásból szerezték be (KNPI, falugazdász, Biokontroll Kht., LEADER csoport, értesítő levél a tulajdoni lapon történt bejegyzésről, tájékoztató brossúrák, internetes tájékoztatók stb.). A gazdálkodók számára a téli időszakban rendszeres tájékoztatókat, fórumokat szerveznek (gazdálkodáshoz, növényvédelemhez, adózáshoz stb. kapcsolódóan), egyes gazdák arról is beszámoltak, hogy a természetvédelmi jellegű változások kapcsán értesítést küldenek vagy fórumot szerveznek a KNPI munkatársai. Az önkormányzatok kevésbé alapos és részletekbe menő tájékoztatásról számoltak be, volt, aki csak a rendezési terv készítésekor szembesült a területkijelöléssel. Volt olyan érintett is, aki a pontos helyrajzi számos listával megkeresésünkkor találkozott először. A megkérdezettek általános véleménye, hogy azok a kistulajdonosok, akik nem használják a földjüket rendszeres mezőgazdasági tevékenység keretében, legfeljebb arról tudnak, hogy területük a Natura2000 hatálya alá esik, s hogy gyepek esetében támogatáshoz lehet jutni ennek alapján, de a program alapelveivel és a vele járó következményekkel nincsenek tisztában. A megkérdezettek szerint az is valószínű, hogy a területüket semmilyen formában nem használó tulajdonosok egyáltalán nem tudnak a Natura2000 programról.

A kijelölt Natura2000 területre korábban tájvédelmi körzetet terveztek, ezért a terület tulajdonviszonyai, vízgazdálkodási helyzete, mező- és erdőgazdasági hasznosítása, a lehetséges konfliktuspontok jól ismertek a KNPI által (Futóhomok Természetvédelmi Egyesület 2001). A jelenlegi és a korábbi természetvédelmi őr is helybéli, gazdálkodással is foglalkozik, így a gazdálkodókkal való kapcsolat megfelelőnek mondható, bár a terület nagyságából adódóan a kapcsolat jellege és rendszeressége is változó (több helyütt csak a kötelező ellenőrzésre korlátozódik).

Érintett-elemzés

A Dél-Őrjeg Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek az önkormányzatok, a földtulajdonosok, a jelentősebb gazdálkodók és az illetékes falugazdász, a vízgazdálkodással foglalkozó szervezetek, a tőzeglányászattal foglalkozó vállalkozás, a tőzeglányatavakon halászattal foglalkozó gazdálkodók, a helyi erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozás és más erdőgazdálkodók, valamint a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága. Kisebb mértékben érintettek a helyi horgász- és vadásztársaságok, a falusi vagy szelíd turizmussal foglalkozók, a LEADER egyesület, a Futóhomok Természetvédelmi Egyesület, valamint a települések lakossága.

Érintettség

- *Önkormányzatok:* Császártöltés kivételével a Natura2000 terület távol fekszik a települések belterületétől. A felkeresett önkormányzatok szerint a területkijelölés a fejlesztési elképzeléseiket, bővítési szándékaikat nem veszélyezteti, így területhasználati konfliktust nem tapasztalnak a program kapcsán. Elmondásuk szerint a területkijelölés szinte kizárólag magántulajdonban lévő földeket érint a KNPI vagyonekezelésében lévő területeken kívül. Az önkormányzatok a közös LEADER programban többek közt a szelíd turizmus fejlesztését tűzték ki célul, részben építve a térség gazdag természeti értékeire.
- *Földtulajdonosok:* a kijelölt terület több száz magántulajdonos tulajdonába tartozik, a kárpótlás után nadrágszíjparcellák, osztatlan közös tulajdonok jöttek létre szép számmal (az arányokra példa: 9 hektáros területen 10-12 tulajdonos, 70 hektáron 90 tulajdonos). A tulajdonosok egy része nem is helyi, hanem az ország távolabbi részein

(sőt jelenleg akár külföldön) él. A kisebb földtulajdonosok korábban bérbébe adták a földjüket nagyobb gazdálkodóknak. A területalapú támogatás állatállománytól való elválasztása ugyanakkor arra ösztönözte a tulajdonosokat, hogy a földbérleteket felmondják, és maguk kaszálják a területüket, mivel a hektáronkénti támogatási összeg meghaladja a bérleti díjat. Sok terület azonban ennek nyomán felhagyásra került, cserjésedésnek indult, mivel ma az előírt kaszálás sem történik meg minden esetben. Valószínű továbbá, hogy azok körében, akik a támogatásokkal nem élnek és minimális mértékben sem hasznosítják a földet, a Natura2000 program teljesen ismeretlen.

- *Jelentősebb gazdálkodók, falugazdász:* a Natura2000 területeken elsősorban szántóföldi művelés és állattartás zajlik, a szőlőtermesztés már nem érintett a területkijelölésben. Viszonylag magas az AKG programokban résztvevő gazdák aránya, s ökológiai gazdálkodás is folyik a területen. A szántókon gabonaféléket és olajos növényeket termelnek, kisebb részben saját állatállomány takarmányozására, nagyobb részben értékesítésre. Az olajos növények feldolgozására tervben van Kalocsa környékén egy növényiolaj-gyár telepítése. A rétek többségét kaszálással kezelik. A mély fekvésű területeken termő savanyú fűfélék takarmányozásra nem nagyon alkalmasak, legfeljebb alomnak, vagy energetikai hasznosításra – ezeken a területeken a támogatás a kaszálás fő ösztönzője. A magasabban fekvő rétek produkciója jó, területtől függően néha értékesítésre is kerül a saját állatállomány takarmányozásán felül. Csak elenyésző mértékben van legeltetés. Az állatállomány vegyesen tejelő- és húshasznú marha, illetve juh. Egyesek szerint a jövőben várható az állatállomány csekély növekedése, mivel a húshasznú marhatartás jövedelmezősége növekedésnek indult, ugyanakkor az elmúlt évek alapján az állatállomány további csökkenése prognosztizálható. Az elmúlt években megindult a földterületek koncentrációja bérletek és földvásárlások következményeként. A legnagyobb földterületek 5-600 hektárra tehető, a családi gazdaságok 110-120 hektáron gazdálkodnak, de a pár tíz hektáros birtokok is megtalálhatók. A megélhetésszerűen mezőgazdasággal foglalkozók száma néhány tucatra tehető. A gazdálkodók két településen is létrehozta új típusú szövetkezetet, jelentőségük azonban relatíve csekély (kis tőkeerő és termelési volumen, a közös beruházásokhoz, illetve felvásárlókra vagy input-kereskedőkre való nyomásgyakorláshoz). A gazdálkodók között nagyobb konfliktust legfeljebb a vízgazdálkodás (a levezető csatornák kezelése) okoz, de nem minden településen. A Natura2000 támogatással járó adminisztráció, illetve földhasználati előírások a nagyobb gazdálkodók számára nagy nehézséget nem okoznak. Jelentős problémát jelent azonban az előírások miatt jelentkező beruházási igény (alteráló kasza beszerzése), a kaszálás késői határideje (ezt azonban a KNPI nemrégiben módosította korábbra (június 15-re) a gazdák kérése miatt), a szerves trágya kijuttatásának korlátozása, illetve a kifizetések csúszása. A gépjárművek támogatási intenzitásának növelése, a kifizetések gördülékenyebbé tétele jelentős könnyebbséggel járó változtatások volnának. Szintén előnyös volna, ha a gyepgazdálkodásra járó támogatást csak akkor folyósítanák, ha a gyephez megfelelő állatállomány is tartozik, különben szinte elkerülhetetlen a jogosulatlan támogatás felvétel.
- *Natura Kft.:* a Natura Kft. a Császártöltés és Kecel határában folyó tőzégbányászat révén érintett a Natura2000 kijelölésben. A meglévő bányaterület bővítésére a terület védettsége miatt már nincs lehetőség, várhatóan pár évig folyik még kitermelés, ezt követően a vállalat turisztikai hasznosítást tervez. A tőzégbányászattal járó nyílt vízfelület a bányászat felhagyását követően természetvédelmi szempontból is kívánatos, az eredeti mozaikos tájhoz hasonló tájszerkezet visszaállításában fontos szereppel bír. A vállalattal interjú még nem készült, de szükséges.

- *Halászati kezelő:* a tőzezbánya-tavakon eddigi értesülésünk halászati joggal ketten rendelkeznek, interjú egyikükkel készült. A tavakban zajló halgazdálkodás konfliktus forrása. A vizekben megjelentek a gazdasági hasznosítású idegenhonos fajok (amúr, ezüstkárász) vélhetően a betelepítés révén, a betelepített tavak flórája elszegényedésnek indult. A lehalászás módja, a lehalászott halak mennyisége és fajtaösszetétele nem ellenőrizhető, s nem kizárt a kevésbé kíméletes módszerek alkalmazása. A felkeresett gazdálkodó elmondása szerint ugyanakkor a hagyományos halászat fenntartása az elsődleges cél, a halak értékesítése csak másodlagos, s ez határozza meg a letermelés módját is (hagyományos varsákkal történő halászat).
- *Erdőgazdálkodók:* a területen viszonylag csekély az erdők aránya. Az állomány elsősorban hazai (szürke és fehér) nyarasokból, füzesekből, nemes nyarasokból, akácból áll, kisebb arányban tölgyesek, kőrisesek találhatóak. Az erdőterületek közel felén nincs gazdálkodó (osztatlan közös tulajdonok, rendezetlen jogi viszonyok), a kezeletlen erdők gyakran leromlanak, az állományok összeomlanak, helyükön értéktelen sarjerdők keletkeznek. A fennmaradó területeken 8-10 nagyobb erdőgazdálkodó található. Az erdőgazdálkodást az eddigi tapasztalatok szerint össze lehet egyeztetni a Natura2000-rel, a fakitermelés idejét és a mesterséges felújításokat befolyásolja nagyobb mértékben a területkijelölés, de a térségből eddig az erdőfelügyelőhöz panasz nem érkezett a Natura2000 miatt. Ezen felül a vízállás jelenthet konfliktusforrást: egyes területeken a kitermelést és a mesterséges telepítést nagyban akadályozza a magas vízállás, míg más gazdálkodók a magasabban fekvő területek jó vízgazdálkodása miatt érdekeltek a vízállás fenntartásában, a levezető csatornák lezárásában.
- *Silvicola Erdészeti Kft.:* több száz hektáron folytat erdőgazdálkodást Hajóson és a településtől déli irányban, a természetvédelmi célkitűzések maximális figyelembe vételével. A víz visszatartásában érdekelt.
- *Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság:* a terület kezelése során egyaránt problémát okoz a legeltetés visszaszorulása, a rétek felhagyása és cserjésedése, valamint a túlzottan intenzív használat (trágyázás, műtrágyázás, helyenként túllegettetés). A felhagyott területeken solidago, néhol asclepias terjed, a nedvesebb részeken a süntök is problémát okoz. A terület vízgazdálkodása konfliktus forrása: természetvédelmi szempontból a hátságról érkező vizek levezető csatornákon keresztüli elvezetése a DVCS-be, majd onnét a Dunába nem kívánatos. Ugyanakkor egyes gazdálkodók (főleg mélyfekvésű szántók, de esetenként rétek művelői is) a lecsatornázásban érdekeltek. A saját vagyongazdálkodásban lévő területeket bérben, vagy saját eszközökkel kaszálják, egyes részeken a solidago irtása közmunkások bevonásával történik. Hosszú távon a területre érkező víz minél nagyobb arányú megtartása, az állatlétszám növelése, illetve a faállomány hazai fajokra való cserélése a cél.
- *Vízgazdálkodási szervek:* a Duna-völgyi Főcsatornát az ADU-KÖVIZIG Bajai Szakaszmérnöksége, a tőle keletre fekvő levezető csatornákat a Kecel-Imrehegy-Császártöltés (KICS) Vízgazdálkodási Társulat, a nyugatra fekvőket a Dunamenti és Kunsági Vízgazdálkodási társulat kezeli. Interjú egyelőre egyikükkel sem készült, a kapcsolatfelvétel a KICS VGT-vel sikertelen volt, a másik két szerv megkeresése szükséges.
- *Horgász- és vadásztársaságok:* szinte mindegyik érintett településen található horgászegyesület és vadásztársaság, jelentős helyi taglétszámmal. A terület elsősorban nagyvadas terület, a magas állatlétszám miatt gyakori a vadkár a szántókon, s nehéz az erdők mesterséges felújítása is. A horgászegyesületek elsősorban az ős-Duna meanderekben, illetve mesterségesen létrehozott horgásztavakon gazdálkodnak, esetükben az idegenhonos halakkal való betelepítés, a túletetés és ennek

következtében a vizek szerves anyaggal való feldúsulása okozhat természetvédelmi problémát, a halászathoz képest ugyanakkor kisebb konfliktusforrást jelent a megkérdezett természetvédelmi szakemberek szerint.

- *Falusi és szelíd turizmussal foglalkozók:* nagyobb turisztikai vonzerőt jelenleg a hajósi pincesor, illetve a vadállomány képvisel az érintett települések környezetében, ugyanakkor a császártöltési pincesor és a tanösvény szintén fontos potenciállal rendelkezik. Császártöltésen egy család foglalkozik környezeti neveléssel, iskolás és felnőtt csoportokat is fogad és kalauzol a védett területeken. A szelíd turizmus jelenlegi formája és intenzitása nincs ellentétben a területkijelöléssel, sőt a tanösvény kibővítésével, a kapcsolódó programok kínálásával bővíthető is.
- *LEADER egyesület:* az érintett települések közös turisztikai fejlesztései kapcsán (pl. kerékpárút a Vörös-mocsáron át Homokmégy és Császártöltés/Kecel között) lehet érintett, interjú még nem készült.
- *Futóhomok Természetvédelmi Egyesület:* a tervezett tájvédelmi körzet kezelési tervét készítette, a lakosság tájékoztatásába, illetve a fenntartási terv egyeztetési folyamatába érdemes lehet bevonni. Interjú még nem készült.
- *Helyi lakosság:* érintettségük elsősorban a terület rekreációs célú használata (horgászat, vadászat, kirándulás) révén lehet jelentős. Egyes megkérdezettek szerint, bár a táj szépsége megragadja a helyieket, a természeti értékek jelentőségéről csak kevesen tudnak, ezért szükség volna általános ismeretterjesztésre, szemléletformálásra.

Kapcsolat az érintettek között:

Az interjúk alapján egyértelmű, hogy a Natura2000 területkijelölés széles rétegeket érint a településeken: több száz földtulajdonos, több tucat gazdálkodó, erdőgazdálkodók, vízügyi szervek, civil szervezetek egyaránt érintettek. Az érintettek között konfliktust elsősorban a vízgazdálkodásban való ellenérdekeltség, valamint a területek felhagyása és túlhasználata közti ellentét eredményez. Együttműködésre főként a települések között, illetve gazdálkodók szűk köreiből van példa, ugyanakkor azt tapasztaltuk, hogy az együttműködési kapcsolatok a Vörös-mocsár keleti és nyugati oldalán alakulnak ki inkább, s jóval gyéresebb kapcsolatok kötik össze a két oldalt. A KNPI-vel való viszony ambivalens: a gazdálkodók egy része gyakori és jó kapcsolatban van a jelenlegi és/vagy a volt természetvédelmi őrral, s rendszeres tájékoztatást kap a természetvédelmi kezeléshez kapcsolódó változásokról, míg másik részük a tájékoztatás hiányára panaszkodik.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 program nagyvonalakban ismert az érintettek körében, egyetlen interjúalanyunk számára sem volt újdonság. A Natura2000 mögött meghúzódó koncepciót, a területkijelölések mikéntjét nem kérdőjelezi meg, bár a védendő értékek köre valószínűleg nem teljes körben ismert (van, aki szerint a falukban élők jelentős része nem járt még a Vörös-mocsárban sem). A legtöbb megkérdezett a Natura2000 programhoz közvetlen előnyt nem kapcsol. A támogatás jelenleg nem előnyként jelenik meg a gazdálkodók számára, hanem a környezetkímélő gazdálkodás miatt kieső bevételek ellentételezésére szolgál, s még ebben a formában is többek szerint nem elegendően nagy ahhoz, hogy ösztönözze az állattartást, vagy a helyes gazdálkodást (kaszálást). Közvetett előnyt a települések a szelíd turizmus révén remélnék szerezni, ugyanakkor ennek fellendülése a közeli jövőben még nem várható. További előnyként tekintenek arra a megkérdezettek, hogy az illegális használatok (pl. illegális fakivágás, gyepek beszántása) visszaszorulhat a Natura2000 programnak köszönhetően.

Kommunikációs javaslatok

Mivel a Dél-Őrjeg Natura2000 területen igen sok az érintett, s bár nem közvetlenül, de mégis több konfliktuspont kapcsolódik a programhoz, **indokolt a fórum tartása**. A megkérdezettek elmondása szerint különösen a téli hónapokban jellemző a gazdálkodók számára szervezett tájékoztató, ahová rendszerint el is járnak az érintettek, így a fórumnak vannak pozitív előzményei. Mivel azonban a tervezési folyamatnak az őszre le kell zárulnia, a fórumok nyári időzítése magával vonhatja, hogy alacsony lesz a részvételi arány. Ennek áthidalására javasolták a megkérdezettek, hogy a fórumot **az aratás utáni egy-két hetes nyugodtabb periódusra időzítsük** (augusztus vége, szeptember eleje), illetve hogy elsősorban a nagyobb területhasználókat célozzuk meg. Szintén érkezett javaslat arra nézve, hogy a fórumot egy központi helyre (pl. Kalocsa) szervezzük, ennél azonban több sikerrel kecsegtet, ha **a Vörösmocsár mindkét oldalán megrendezésre kerül egy-egy találkozó**: egy Homokmégyen vagy Öregcsertőn a homokmégyi, öregcsertői, miskei érintettek számára, egy pedig Császártöltésen a keceli, császártöltési és hajósi érintettek számára. A fórumokat megelőzően fontos azoknak a kulcsérintetteknek a telefonos vagy személyes megkeresése, akikkel eddig interjút nem tudtunk készíteni (a vízgazdálkodási szervezetek kiemelt figyelmet érdemelnek).

Felhasznált források

Futóhomok Természetvédelmi Egyesület 2001. *A Dél-Őrjeg Tájvédelmi Körzet természetvédelmi kezelésének terve*. Kézirat.

Romsics Imre 2006. *Kalocsa és vidéke. Sárközi települések a Duna bal partján*. Kalocsai Múzeumbarátok Köre, Kalocsa.

II.5. Dudlesz-erdő

A Dudlesz-erdő Natura 2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. január 27-én összesen három interjút készítettünk. Emellett a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság (FHNPI) illetékes természetvédelmi őrének vezetésével terepbejárásokat tartottunk. Az interjúk során felkerestük Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzatát, amelynek közigazgatási területére esik a Natura 2000 jogszabály hatálya alá tartozó terület, valamint a Tanulmányi Erdőgazdaság Zrt-t, mint a terület erdőkezelőjét. A Fertő-Hanság Nemzeti Park természetvédelmi őrével folyamatosan kapcsolatban állunk munkánk során.

A Dudlesz-erdő földrajzilag a Fertőmelléki-dombsorhoz tartozik, Soprontól nyugatra található, a határsáv mellett – a terület fennmaradását elsősorban az ebből fakadó 40 éves elzártságnak köszönheti. Bár erdőgazdálkodás, idegenforgalom nem zavarta a területet, a határsáv környékén a cserjeszintet rendszeresen irtották, legeltették, így antropogén hatásoktól nem volt mentes a terület. A rendszerváltozást és a határnyitást követően a terület természetes élőhelyeit új veszélyek fenyegetik: az intenzív erdőgazdálkodás, a fokozódó emberi jelenlét, és a beépítés. A területhez tartoznak a Bécsi-domb megmaradt (nem beépített) egykori legelőterületei is.

A FHNP honlapja szerint a „*terület legfontosabb közösségi jelentőségű élőhelyei a pannon cseres-tölgyesek (91M0), a pannon gyertyános-tölgyesek (91G0), de kisebb mértékben előfordulnak pannon molyhos tölgyesek (91H0) is. Az erdőkben él a közösségi jelentőségű szarvasbogár (Lucanus cervus) és a közönséges denevér (Myotis myotis). A Bécsi-domb lejtőit meszes alapkőzetű féltermészetes száraz gyepek és cserjésedett változataik (6210) és szubpannon sztyeppék (6240) borítják. A gyepek egyik jelölő faja a leánykőkörcsin (Pulsatilla*

grandis.)”

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

Sopron Város felkeresett önkormányzati tisztviselője nem kapott tájékoztatást a Natura 2000 területek kijelöléséről, s nem tudja ez miféle korlátozásokat, előnyöket jelent, azokat a törvényi oltalom alatt álló területekhez hasonlóan kezeli.

Sopronhoz hasonlóan a TAEG Zrt. és az FHNPI is arról számolt be, hogy a Natura 2000 rendelet hatálya alá tartozó területeket egyeztetés nélkül jelölték ki; a kijelölést egy a programot ismertető tájékoztató követte, amelyet a Nemzeti Park illetékese tartott.

Érintett-elemzés

Az Dudlesz-erdő Natura 2000 terület kapcsán a kulcsérintettek a Tanulmány Erdőgazdaság Zrt., és a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság, valamint érintett még Sopron város önkormányzata, és néhány kisebb tulajdonos.

Érintettek:

- *Tanulmányi Erdőgazdaság Zrt.:* Az ország egyik legkisebb, 18 ezer hektáron működő erdészete, két üzemegysége van: a Soproni és a Síkvidéki erdészet. Az erdőgazdálkodás mellett az oktatást és a kutatást is kiemelten fontos feladatuknak tekintik. A terület gazdasági adottságai jók (általánosan igaz, hogy a Dudlesz-erdő alkalmas erdőgazdálkodásra, bár nem mindegyik oldal ugyanolyan jó). A társaság az erdészeti törvénynek, valamint a tíz éves erdőtervnek megfelelően folytatja az erdőgazdálkodást; 10 hektáros darabokon folyik a letermelés. A tarvágásokat az Erdészeti Igazgatóság előírásainak megfelelő 10 hektáros maximális területen végzik, és bár nem tartják ésszerűnek, megtartják azt az előírást, hogy vágásonként 0,3 ha öregerdőt kell hagyni. Azt az előírást, hogy bizonyos helyeken a korábbi cseres tölgyest kell visszatelepíteni, túlzott megkötésnek tartja az érintett. Esetenként telepítenének fenyvest, akácost, amely véleményük szerint jobban megfelelne a terület ökológiai adottságainak. Különösen fontos megemlíteni, hogy a fakitermelést alvállalkozók végzik gyakran változó alkalmazotti gárdával, akik egyes vélemények szerint nem minden esetben rendelkeznek megfelelő szakértelemmel. Mind a társaságon, mind az alvállalkozókon komoly bevételnövelési, kiadáscsökkentési kényszer van.
- *Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság:* A terület mellett közvetlenül zárt kertek vannak, amely folyamatos zavarást jelent és kisebb konfliktusokat okoz a várossal és a helyiekkel. A Natura rendelet hatálya alá tartozó keskeny sziklagyep sávot, amely egy *Globularia* faj élőhelye, északról zártkertekben (illegálisan) épült villák határolják, míg délről a 85-ös út. Az országút túloldalán a soproni Rendezési Tervben iparterület kialakítása szerepel, amely az FHNPI álláspontja szerint közvetlenül veszélyezteti a területet. Egy Sopron által tervezett bicikliút építés szintén nem élvezi az FHNPI támogatását, mivel az út keresztülvezetne a kijelölt területen, és az építés is komoly károkat okozna, ahogyan a megnövekedő idegenforgalom is. A város és az FHNPI között ezekben a kérdésekben nincs egyeztetés. Az FHNPI álláspontja szerint az erdőgazdálkodás során azokat az erdőkezelési módszereket kellene követni, amelyeket az erdészeti tankönyvek is javasolnak. A jelenleg követett gyakorlat során az eredeti erdőtársulások megszűnnek az FHNPI munkatársának véleménye szerint, amiért mind a tarvágások, mind a nem megfelelő módszerrel és fajokkal végzett erdő felújítások felelősek. Két erdőgazdálkodási módszer követése révén sokat lehetne tenni a jelenlegi

károk mérséklése érdekében: dombtetőkön nem lenne szabad letermelni az erdőt (itt a vékonyabb termőréteg miatt amúgy is kevesebb a fa hozam) és mikro-tarvágásokkal kellene dolgozni (legfeljebb egy hektár egybefüggő terület egyszeri letermelése). A fokozatos felújító vágások alkalmazása és a telepítések során a vegyszerezés kerülése szintén fontos lenne – hangzott el a terepbejárás alkalmával. A rossz egészségi állapotú erdők felújítása, pótlása fontos feladat (érdemes lehet egyeztetni az MgSzH Megyei Erdészeti Igazgatóságával) Az FHNPI álláspontja szerint a fenyő nem alkalmas faj ezen a vidéken, ennek ellenére jelenleg is telepít fenyőt a TAEG Zrt. A gyakran korábbi gyepeken telepített fenyveseket azonban kitermelni sem érdemes, mivel betegek – mutatott rá az FHNPI munkatársa –, érdemes lenne megfontolni, hogy ide a jövőben ne erdő kerüljön.

- *Sopron város önkormányzata (Városfejlesztési Osztály):* A Natura 2000 rendelet hatálya alá tartozó területek és a Soproni TK területei közötti különbséget nem ismerik. A város fejlesztési tervei nem érintik közvetlenül a Dudlesz-erdőt, azonban azzal határos területeket igen. Az interjúalanyunk konfliktust nem említett a rendelet kapcsán.
- *Kisebbségi tulajdonosok, szomszédos zártkertek tulajdonosai:* A Dudlesz-erdő környékén a TAEG Zrt-n kívül egy vállalkozót érint a Natura, aki korábban ingatlanfejlesztést tervezett a rendelet hatálya alá eső terület szélén, de ez a rendezési tervek szerint természeti terület, lakónegyed nem alakítható ki.

Kapcsolat az érintettek között:

Az érintettek között gyakori az egyeztetés. A TAEG Zrt és az FHNPI természetvédelmi őrei között rendszeres a kapcsolat, de mint a fenti elemzés is mutatja, a két érintett szervezet elképzelései bizonyos pontokon eltérnek. A Soproni Önkormányzat Városfejlesztési Osztálya és az FHNPI között csak a formálisan, engedélyeztetések során előírt kapcsolat van, a Környezetvédelmi osztály munkatársával rendszeres napi kapcsolatban állnak, ő azonban nem foglalkozik a Natura 2000 rendelet hatálya alá tartozó területekkel. Az FHNPI és a helyiek kapcsolata ezen a területen gyenge. A felmerülő érdekellentétek feloldása során az FHNPI a természetvédelmi szempontokat tekinti egyedül meghatározónak.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

Sopron Város Önkormányzatának felkeresett tisztviselője a Natura 2000 kijelölés kapcsán csak általános várokozásokat fogalmazott meg.

A TAEG Zrt. szerint, bár a Natura 2000 rendelet hatálya alá tartozó területek kijelölését követő tájékoztatón, amelyet a Nemzeti Park illetékese tartott, az hangzott el, hogy a rendelet nem jelent korlátozásokat, illetve csupán annyit, hogy az állományt nem szabad megváltoztatni. Ehhez képest most az erdészeti úgy érzi, számos kööttséget kell eltérniük. A kijelölés befolyásolja a vállalat érdekeit: korlátozásokat jelent, amelyek csökkentik a társaság bevételeit és növelik a költségeket. A kieső jövedelem pótlására kompenzáció fizetését tartják szükségesnek. Azt nem fejtette ki a megkérdezett, hogy milyen további megkötést jelenthet a társaság számára a rendelet. Mivel a meglévő erdőtervek még 2004-ben készültek, amikor a Natura 2000 rendelet előírásait még nem kellett figyelembe venni (bár erre a várható változásra figyelmeztette őket az FHNPI illetékese, amint erről az utóbbi beszámolt), most folyamatos az éves vágási tervek körül a konfliktus. A TAEG Zrt. szeretné ismerni a Natura 2000 mögött meghúzódó koncepciót, illetve a területkijelölések mikéntjét és a védendő értékek körét is. Az FHNPI álláspontja szerint elegendő arról tájékoztatni a területen gazdálkodókat, hogy mely, természetvédelmi szempontból hasznos, módszereket kell alkalmazni.

Kommunikációs javaslatok

A TAEG Zrt. igényelné, hogy rendszeres tájékoztatást kapjon a fenntartási tervek, természetvédelmi kezelés változásairól. A társasággal érdemes személyesen felvenni kapcsolatot, és egyeztetni a készülő fenntartási tervet. A Soproni Önkormányzattal szintén a személyes találkozó során van lehetőség egyeztetni. A lakosság általános tájékoztatására és a Dudlesz-erdő természetvédelmi értékeinek széleskörű bemutatására mind a helyi lapokban, mind pedig a Kisalföld c. lapban érdemes sort keríteni.

Felhasznált források

URL: http://www.ferto-hansag.hu/index.php?pg=menu_1800 letöltve: 2009-04-30

II.6. Fertőmelléki-dombsor

A Fertőmelléki-dombsor Natura 2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. január 27-én és 2009. február 13-án összesen tizenhárom interjút készítettünk. Emellett a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság (FHNPI) illetékes természetvédelmi őreinek vezetésével terepbejárást tartottunk. Az interjúk során felkerestük az érintett önkormányzatokat, így Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzatát, Fertőrákos, Fertőboz, Hegykő és Hidegség községek Önkormányzatát, amelyeknek közigazgatási területére esik a Natura 2000 jogszabály hatálya alá tartozó terület, valamint a Tanulmányi Erdőgazdaság Zrt-t (TAEG Zrt.), mint a terület erdőkezelőjét. Szintén felkerestük az illetékes falugazdászokat. A Fertő-Hanság Nemzeti Park természetvédelmi őrével folyamatosan kapcsolatban állunk munkánk során.

A Fertőmelléki-dombsor a északi és nyugati részén különböző elegyes erdők találhatók, míg dél felé és keletre haladva egyre több gyepterület. Emellett kisebb foltokban szőlők és szántó területek is találhatóak a kijelölt területen. Jóformán az egész terület a FHNPI hatásköre alá tartozik, emellett a TAEG Zrt. bír jelentős területekkel. Az FHNPI jelenléte majd 15 éve meghatározó a régióban, a Natura rendelet bevezetése nem hozott komoly változásokat.

Fertőrákoson találhatóak a környék legjobb szőlőtermő területei, Fertőbozon a szőlők mellett helyenként gyepek is vannak, míg Hegykőn, a Natura2000 terület keleti csücskében egy nagy tejelő tehenészet (kb. 500 tehen plusz a szaporulat) működik, ahol szálás- és abrakarmányt is termelnek – gyakorlatilag szántók csak ehhez kapcsolódóan vannak a területen. Hidegségben is a szövetkezetnek vannak gyepei, szántói, illetve itt is van még valamennyi szőlő terület. Fertőrákostól Hidegség felé haladva mind többen foglalkoznak zöldségtermesztéssel. a Hegykő melletti tehenészetten kívül állattartással főként az FHNPI foglalkozik, sok gyepterületet legeltetnek, és felvásárolják a környékben termett szénát. Rajtuk kívül csak néhány hobbi állattartónak van jószága: lovak, rackajuhok. Jellemzően elaprózott kisbirtokok vannak (leszámítva az FHNPI által kezelt területeket). Fél-egyhektáros az átlagos szőlő terület, vagy zöldségtermesztéssel foglalkozó gazdaság. Egy 100 hektár körüli gazda van, kettő-három gazdálkodó művel 20-30 hektár közötti területet; a térségben pár százan gazdálkodnak.

A falvakból a munkavállalók nagy része Sopronba és Ausztriába jár dolgozni, sok a külföldi ingatlan tulajdonos.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A TAEG Zrt. és az FHNPI is arról számolt be, hogy a Natura 2000 rendelet hatálya alá tartozó területeket egyeztetés nélkül jelölték ki; a kijelölést egy a programot ismertető tájékoztató követte, amelyet a Nemzeti Park illetékese tartott.

Sopron Város felkeresett önkormányzati tisztviselője nem kapott tájékoztatást a Natura 2000 területek kijelöléséről, s nem tudja ez miféle korlátozásokat, előnyöket jelent, azokat a törvényi oltalom alatt álló területekhez hasonlóan kezeli. A községek szintén nem kaptak értesítést a kijelölési folyamatról, de arról a szokásos módon a Közlönyből értesültek, és azt a helyben szokásos módon ki is hirdették. (Talán egyedül egy Fertő-melléki önkormányzatnál találtuk meg a hirdetményt a faliújságon.)

A Fertőrákosi Önkormányzatnál beszámoltak arról, hogy az FHNPI értesítette őket a Natura2000 rendelet hatálya alá tartozó területek kijelöléséről, arra reagáltak is, jelezve, hogy mely területrészeket lenne érdemes az önkormányzat véleménye szerint kivonni a rendelet hatálya alól. Bár a kijelölés azóta sem változott (tehát már összközműves építési telkek is benne vannak, illetve lakott, belterületi házak is), az FHNPI-től ígéretet kaptak arra, hogy hamarosan egyeztetnek erről a kérdéstről, és az esetleges ingatlan fejlesztések is megvalósulhatnak.

Hasonló, de még nehezebb helyzetben van Hidegség község, amelynek teljes területe a Natura2000 rendelet hatálya alatt áll, valamint része a Fertő-Hanság Nemzeti Parknak is. A terepbejárás során elhangzott, hogy itt is lenne lehetőség a korábbi kijelöléseket felülvizsgálni és módosítani.

A gazdák összességében nem elégedettek a Natura 2000 rendelettel, mert nem kaptak róla a kijelölés előtt tájékoztatást, és a kijelölés utáni tájékoztatás is jobbra csak az erdőgazdálkodókra összpontosított, így még a falugazdászok sem rendelkeznek elegendő információval. A kisbirtokosok (szőlő termesztő gazdák) között van, aki a mai napig nem tudja, hogy a rendelet hatálya alá tartozik a területe.

Érintett-elemzés

Az Fertőmelléki-dombsor Natura 2000 terület kapcsán a kulcsérintettek a Tanulmány Erdőgazdaság Zrt., és a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság, Fertőrákos, Fertőboz, Hegykő és Hidegség Önkormányzata, a helybeli gazdálkodók, valamint érintett még Sopron város önkormányzata, számos kisebb tulajdonos és a környező települések lakói.

Érintettek:

- *Tanulmány Erdőgazdaság Zrt.:* Az ország egyik legkisebb, 18 ezer hektáron működő erdészete, két üzemegysége van: a Soproni és a Síkvidéki erdészet. Az erdőgazdálkodás mellett az oktatás és a kutatás is kiemelten fontos feladatuknak tekintik. A terület gazdasági adottságai jók. A társaság az erdészeti törvénynek, valamint a tíz éves erdőtervnek megfelelően folytatja az erdőgazdálkodást; 10 hektáros darabokon folyik a letermelés. A tarvágásokat az Erdészeti Igazgatóság előírásainak megfelelő 10 hektáros maximális területen végzik, és bár nem tartják ésszerűnek, megtartják azt az előírást, hogy vágásonként 0,3 ha öregerdőt kell hagyni. Azt az előírást, hogy bizonyos helyeken a korábbi cseres tölgyest kell visszatelepíteni, túlzott megkötésnek tartja az érintett. Esetenként, telepítenének fenyvest, akácot, amely véleményük szerint jobban megfelelne a terület ökológiai adottságainak. Különösen fontos megemlíteni, hogy a fakitermelést alvállalkozók végzik gyakran változó alkalmazotti gárdával, aki egyes vélemények szerint nem minden esetben rendelkeznek megfelelő szakértelemmel. Mind a társaságon, mind az alvállalkozókon komoly bevétel növelési, kiadáscsökkentési kényszer van.

- Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság: A terület mellett több helyen közvetlenül zárt kertek vannak, amely folyamatos zavarást jelentenek és kisebb konfliktusokat okoz az FHNPI és a települések valamint a helyiek között. A települések és az FHNPI között ezekben a kérdésekben szórványosan van egyeztetés. Az FHNPI álláspontja szerint az erdő-gazdálkodás során azokat az erdőkezelési módszereket kellene követni, amelyeket az erdészeti tankönyvek is javasolnak. A jelenleg követett gyakorlat során az eredeti erdőtársulások megszűnnek, mivel nehezen, vagy egyáltalán nem valósul meg az erdő-felújítások egy része – mondták el az FHNPI munkatársai. Ezért mind a tarvágások, mind a nem megfelelő módszerrel és fajokkal végzett erdő felújítások is felelősek. Két erdőgazdálkodási módszerek követése révén sokat lehetne tenni a jelenlegi károk mérséklése érdekében: dombtetőkön nem lenne szabad letermelni az erdőt (itt a vékonyabb termőréteg miatt amúgy is kevesebb a fa hozam) és mikro-tarvágásokkal kellene dolgozni (legfeljebb egy hektár egybefüggő terület egyszeri letermelése). A fokozatos felújító vágások alkalmazása és a telepítések során a vegyszerezés kerülése szintén fontos lenne – hangzott el a terepbejárás alkalmával. A rossz egészségi állapotú erdők felújítása, pótlása fontos feladat (ennek kapcsán érdemes lehet egyeztetni az MgSzh Megyei Erdészeti Igazgatóságával) Az FHNPI álláspontja szerint a fenyő nem alkalmas faj ezen a vidéken, ennek ellenére jelenleg is telepít fenyőt a TAEG Zrt. A fenyves erdőket azonban kitermelni sem érdemes, mivel beteges – mutatott rá az FHNPI munkatársa, ezek gyakorta korábbi gyep társulások helyén találhatóak; érdemes lenne megfontolni, hogy ide a jövőben ne erdő kerüljön – merült fel a terepbejárás során.
A Fertőmelléki-dombsor egyes részein az erdőben kisebb gyepfoltok találhatóak, ezeknek a természetvédelmi szempontból megfelelő kezelése különösen nagy kihívást jelent. Mivel ezek kis kiterjedésű területek, állatállománnyal nem lehet legeltetni (az itatáshoz szükséges víz is hiányzik), felszínük egyenetlen, így kaszálni is nehéz. Felmerül, hogy a kézi gereblyezés mellett a megfelelő időben történő, kisdarabokban való égetés révén elérhető a kívánt eredmény.
- *Sopron Város önkormányzata (Városfejlesztési Osztály):* A Natura 2000 rendelet hatálya alá tartozó területek és a Soproni TK területei közötti különbséget nem ismerik. A városfejlesztési tervei nem érintik közvetlenül a Fertőmelléki-dombsort, azonban azzal határos területeket igen. Az interjúalanyunk konfliktust nem említett a rendelet kapcsán.
- *Fertőrákos Önkormányzata:* Mivel a külterületi szabályozási terv készítése során a Natura 2000 rendeletet figyelembe vették, és a lakott terület bővítése során törekednek arra, hogy a laposabb-üresebb területek felé fejlődjön a település, illetve a Boglár-hegyen lévő üdülőket engedélyeznék még beépítésre e kérdésben nincs konfliktus. A korábbi érdekütközéseket feloldották részben.
- *Fertőboz Önkormányzata:* A településen nincs jelentős idegenforgalom, a szomszédos falvakhoz hasonlóan az ingatlanfejlesztés erősítésében látják a kitörési lehetőséget. A Natura rendelet hatálya alá tartozó területek kijelölése miatt nagy ellenállás nem volt, de mivel azok közvetlen érintik a falu fejlesztési terveit, kisebb érdekellentét tapasztalható.
- *Hidegség Önkormányzata:* A településen nincs jelentős idegenforgalom, a szomszédos falvakhoz hasonlóan az ingatlanfejlesztés erősítésében látják a kitörési lehetőséget. A Natura rendelet hatálya alá tartozó területek kijelölése miatt nagy ellenállás nem volt, mivel a falu belterülete már korábban is nemzeti parki terület volt. Ezt ugyan elfogadják a helybeliek, de egy esetleges módosításhoz komoly reményeket fűznek.
- *Hegykő Önkormányzata:* A Natura 2000 kijelölés csak kis területen érinti a települést, a községtől délkeletre a volt tévész telep mögött egy kisebb erdőfoltban. A településen

komoly idegenforgalom van, amely nagyrészt a természeti értékek bemutatásán alapul. Enyhe konfliktust okozhat, hogy az FHNPI jelentős területeket vásárol fel, így a helyi gazdálkodók lehetőségei valamelyest csökkennek.

- *Falugazdász Hivatal:* Hiányolják a részletes személyre szabott tájékoztatást a Natura 2000 rendeletről, de jó a kapcsolatot a gazdálkodókkal. felkészült szakemberek, akikre a gazdákkal való kapcsolattartás során számítani lehet.
- *Kisebbségi tulajdonosok:* A Fertőmelléki-dombsoron az FHNPI léte már régóta meghatározó, így jelentős változást az itt folyó gazdálkodásban a Natura2000 rendelet nem jelent. a különböző szőlő területek csak elvétve kerültek a rendelet hatálya alá, ezen kívül Hegykőn van egy nagy tejelő tehenészet (kb. 500 tehén plusz a szaporulat), amely szálas- és abrakterményt is termel, szántók csak ehhez kapcsolódóan lehetnek a Natura területen. mint irtók állattartással főként az FHNPI foglalkozik, rajta kívül csak néhány hobbi állattartónak van jászága (lovak, rackajuhok). Biogazdálkodás nincs, agrár-környezetgazdálkodási programban, a szántóföldi alapprogrammal, integrált természetességgel és ültetvényekkel van bent néhány gazda, komoly érdekellentét nincs. Az érintett gazdák további megkeresése szükséges.

Kapcsolat az érintettek között:

Az érintettek között gyakori az egyeztetés. A TAEG Zrt és az FHNPI természetvédelmi őrei között rendszeres a kapcsolat, de mint a fenti elemzés is mutatja, a két érintett szervezet elképzelései bizonyos pontokon eltérnek. A Soproni Önkormányzat Városfejlesztési Osztálya és az FHNPI között csak a formálisan, engedélyeztetések során előírt kapcsolat van, a Környezetvédelmi osztály munkatársával rendszeres napi kapcsolatban állnak, ő azonban nem foglalkozik a Natura2000 rendelet hatálya alá tartozó területekkel. Az FHNPI és a helyiek kapcsolata ezen a területen gyenge. A felmerülő érdekellentétek feloldása során az FHNPI a természetvédelmi szempontokat tekinti egyedül meghatározónak.

Fertőrákos önkormányzatának az FHNPI-vel 1994 óta rendszeres a kapcsolata, korábban ugyan volt konfliktus a két fél között, mivel külterületi, de lakott házat is nemzeti park hatálya alá vettek, de ez most megoldódni látszik. Az elmúlt évek során kifejezetten jó kapcsolat alakult ki az FHNPI és a Hegykői önkormányzat között; a nemzeti park nagyon aktívan részt vesz a falunapi rendezvényeken. A programok jelentős részét az FHNPI munkatársai találják ki, és vezetik, amely kitűnően illeszkedik a településre látogatóknak kínált többi program közé. Ez az együttműködés példaként szolgálhat a többi település számára is, mivel az FHNPI illetékesei és a többi önkormányzat között rendszeres, de jobbára hivatali, formális kapcsolat van jelenleg.

Az FHNPI-vel a gazdák elsősorban a földbérlet révén tartják a kapcsolatot, illetve mint hatósággal. Az FHNPI-nek elővásárlási joga van a földekre, keresi is a kapcsolatot a földtulajdonosokkal. Ezen túl azonban rendszeres kapcsolattartás a falugazdászok ismerete szerint nincs a gazdák és a nemzeti park között. Az FHNPI rendszeresen tart tájékoztatókat a központban, ott meg szokták említeni a Natura2000 rendeletet is, és vannak tájékoztató füzetek is, amelyek szintén leírják a rendelet lényegét – mondták el a falugazdász központban.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

Sopron Város Önkormányzatának felkeresett tisztviselője a Natura 2000 kijelölés kapcsán csak általános várakozásokat fogalmazott meg.

A TAEG Zrt. szerint, bár a Natura 2000 rendelet hatálya alá tartozó területek kijelölését követő tájékoztató, amelyet a Nemzeti Park illetékese tartott az hangzott el, hogy nem a rendelet nem jelent korlátozásokat, illetve csupán annyit, hogy az állományt nem szabad megváltoztatni, ehhez képest most az erdészet úgy érzi számos kööttséget kell eltérniük. A

kijelölés befolyásolja a vállalat érdekeit: korlátozásokat jelent, amelyek csökkentik a társaság bevételeit, növelik a költségeket; amely okból kompenzációt szeretnének kapni a kieső jövedelmükre. Azt nem fejtette ki a kérdezett erdőmérnök, hogy milyen további megkötést jelenthet a társaság számára a rendelet. Mivel a meglévő erdőtervek még 2004-ben készültek, és akkor a Natura 2000 rendelet előírásait nem kellett figyelembe venni (bár erre a várható változásra figyelmeztette őket az FHNPI illetékese, amint erről az utóbbi beszámolt), most folyamatos az éves vágási tervek körül a konfliktus. A TAEG Zrt. szeretné ismerni a Natura 2000 mögött meghúzódó koncepciót, illetve a területkijelölések mikéntjét és a védendő értékek körét.

A falugazdászok szerint jelentősen javítaná a Natura2000 program működőképességét, és elfogadottságát, ha nagyobb lenne a kompenzáció. Az agrár-környezetgazdálkodási programban az integrált termesztésre százezer forint jár hektáronként – ezért már megéri vezetni a gazdálkodási naplót és betartani a szabályokat, de hektáronként pár ezer forint a megnövekedett adminisztrációs költségeket sem fedezi. Jelenleg azonban támogatás csak a gyepterületekre van, a szőlős gazdák viszont attól tartanak, hogy számukra továbbra sem lesz kompenzáció, amennyibe pedig mégis, annak összege nem fedezi majd a jövedelem kiesést, illetve a gazdálkodási napló vezetése miatt növekvő adminisztrációs terheket.

A Fertőrákosi Önkormányzatnál elmondták, hogy a rendeletnek szerepe lehet az újabb külszíni tájsebek kialakulásának megakadályozásában. A többi önkormányzatnál is elhangzott, hogy a megkötéseket korlátozásokat könnyebben tűrnék az érintettek, ha rendszeres tájékoztatást kapnának annak okairól: a védendő értékekről, valamint azokról a módszerekről, amelyek segítik a védett természeti értékek fennmaradását.

Kommunikációs javaslatok

Bár az FHNPI álláspontja szerint elegendő arról tájékoztatni a területen gazdálkodókat, hogy mely, természetvédelmi szempontból hasznos módszereket kell alkalmazni, és ez a munka valóban kiemelten fontos mind a nagyobb mind a kisebb gazdálkodók rendszeres, személyes jellegű kapcsolatot igényelnének. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy erre az FHNPI nem lehet teljes mértékben képes, tekintettel a rendelkezésre álló erőforrásokra.

A TAEG Zrt. illetékes munkatársa kifejtette, hogy rendszeres tájékoztatást szeretne kapni a fenntartási tervek, természetvédelmi kezelés változásairól. A társasággal érdemes tehát személyesen felvenni kapcsolatot, és egyeztetni a készülő fenntartási tervet.

A falugazdászok véleménye szerint gazdákat szintén érdemes lenne először személyesen felkeresni, esetleg egy közérthetően fogalmazott levélben, amely tartalmazza a fontos védendő természeti értékeket és kívánatos kezelési módokat.

Amennyiben a gazdálkodók nem érzik, hogy tétje van a részvételnek egy fórumon (mert például csak tájékoztatás a célja), valószínűleg nem jönnek el. A támogatási rendszerről, adózásról szervezett fórumok mintájára tehát érdemes itt is fórumot szervezni a fenntartási tervek véleményezése céljából, alapos előkészítést követően. Fontos, hogy helyben kerüljön erre sor, mert a gazdáék már valószínűleg Sopronba sem utaznak be ezért. A nyári munka csúcsra időzített egyeztetés szintén kifejezetten rossz üzenetet hordoz, ami akár a munka sikerét is kockáztatja. Mivel a falugazdászok szerint a gazdák nehezen veszik észre a hirdetőanyagokat, esetleg a Kisalföldben és a helyi kábeltévékben érdemes meghirdetni a fórumokat.

A Soproni Önkormányzattal személyes találkozó során van lehetőség egyeztetni. A többi önkormányzattal pedig a fenntartási tervek mellett az esetleges átsorolások miatt lenne érdemes egyeztetni az illetékes szerveknek. A lakosság általános tájékoztatására és a Fertőmelléki-dombsor természetvédelmi értékeinek széleskörű bemutatására mind a helyi lapokban, mind pedig a Kisalföld c. lapban érdemes sort keríteni.

II.7. Gátéri Fehér-tó

A Gátéri Fehér-tó Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. március 9-én és 11-én összesen öt interjú, illetve egy interjúval összekötött terepbejárás készült, továbbá egy gazdálkodóval vettük fel a kapcsolatot 2008 decemberében a SZIE KTI Természetvédelmi mérnök szakos hallgatóinak közreműködésével. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által érintett három település önkormányzatát, az illetékes falugazdászt, az ATI-KÖVIZIG Csongrádi Szakasz mérnökségét, továbbá terepbejárásra került sor a terület illetékes természetvédelmi őrével.

A Gátéri Fehér-tó Natura2000 terület Gátér, Pálmonostora és Tömörkény településeket érinti, legnagyobb része Gátér közigazgatási határán belül fekszik. Az érintett településeket mintegy 4700 fő lakja. A területen korábban igen jelentő mezőgazdaság folyt: tejelő szarvasmarhatartás, sertéshízlalás, a szántókon dohánytermesztés, gabonafélék és olajos növények termesztése volt jellemző. Mára kizárólag húsmarha és juhtartás maradt, szántóföldi növénytermesztés, illetve helyenként fóliaházas termesztés. A térszék korábban felszívta a helyi munkaerőt, de jellemző volt a szocializmus alatt a háztáji, jövedelemkiegészítésre szolgáló gazdálkodás is. Mára 5-6 nagyobb mezőgazdasági vállalkozás maradt meg, illetve a pálmonostorai cipőgyár. A munkanélküliség megugrott, és ugrásszerűen megnőtt az ingázók száma is, elsősorban Kiskunfélegyháza és Csongrád irányába. A településeken megindult a spontán szegregáció: a fiatal, jobb módú rétegek elköltöztek, s helyükbe városi lecsúszott rétegek költöztek be, rontva a falvak szociális helyzetét. Mindez párosul az öregedő korstruktúrával és a tanyasi lakosság viszonylag magas arányával (utóbbi főként Pálmonostora településre jellemző).

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezettek elmondása szerint a Natura2000 programról, vagy a terület kijelöléséről korábban részletes információt nem kaptak. A falugazdász a támogatás-igénylések során szembesült azzal, hogy mely gazdálkodók érintettek a Natura2000 programban, pluszinformációt elmondása szerint az internetről lehetett szerezni, de a helyi gazdálkodók körében ritka az internet-elérés, így a legtöbb gazdálkodó számára ő maga adott tájékoztatást. További hírforrásként jelölték meg az érintettek a sajtót (televíziót, megyei napilapot), illetve a gazdák egymás közti szóbeszédét. Az önkormányzatok szintén többnyire hivatali úton, a Közlönyből értesültek a Natura2000 kijelölésről. Az érintettek közül volt, aki hiányolta a kijelölt helyrajzi számok előzetes egyeztetését, a Natura2000-ról való előzetes tájékoztatást. A megkérdezettek szerint a helyi lakosok és gazdálkodók többsége egyáltalán nem értesült a területkijelölésről, és nincs tisztában azzal, hogy a Natura2000 milyen lehetőségekkel és kötelezettségekkel jár.

A Gátéri Fehér-tó természetvédelmi területre a KNPI-ben 2006-ban több terepbejárás eredményeként javaslat készült az állapotjavításra, 2008 folyamán pedig aktualizált kezelési terv is készült (Sipos 2006, Máté 2008). Ezek során a KNPI munkatársai megvizsgálták a hagyományos tájhasználatot, a jelenlegi földtulajdoni (és bérlési) szerkezetet, az esetleges tájhasználati konfliktusokat. Mindezek a Natura2000 fenntartási terv készítéséhez is fontos információkat szolgáltatnak. Mivel a Natura2000 terület már korábban is védett területre terjed ki, különösebb változást a területen gazdálkodók számára nem okozott, így komolyabb konfliktusok kialakulására sem kell számítani.

Érintett-elemzés

A Gátéri Fehér-tó Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek Gátér, Pálmonostora és Tömörkény önkormányzata, a helyi gazdálkodók és az illetékes falugazdász, a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága, valamint az ATI-KÖVIZIG Csongrádi Szakasz mérnöksége. Kisebb mértékben érintett a Tisza-Kunsági Vízgazdálkodási Társulat, a helyi vadásztársaság, valamint a települések lakossága.

Érintettségek

- *Gátér önkormányzata:* a településnek csak a külterületét érinti a Natura2000 kijelölés, sem fejlesztési tervekkel, sem a lakott terület esetleges bővítésével nem ütközik. Nemrégiben adták át a község határában a regionális hulladéklerakót, ami huszonhárom település hulladékát fogadja be – a hozzá vezető aszfaltút a Natura2000 terület határában megy el, de a megnövekedő forgalom közvetlenül nem befolyásolja a területet. Nagyobb esőzések idején a település szélső házai, illetve néhány tanya belvízveszélyes, egyik éven egy ház össze is dőlt. Ez érdekellentétet okoz a KNPI-vel, mivel a természetvédelmi célból megépített elkerülő csatorna nagy esőzés esetén visszaduzzasztja a Félegyházi-vízfolyást és a gátéri levezető csatornát.
- *Pálmonostora önkormányzata:* a Gátéri Fehér-tó Natura2000 területen csak kis részben érinti a település külterületét (nem így a Péteri-tó Natura2000 terület, ami lényegesen nagyobb részét érinti a település közigazgatási határának). A Natura2000 a település fejlesztési terveivel nincs ellentétben, inkább segíti a szelíd turizmusra irányuló tervek megvalósulását, amennyiben a Natura2000 miatt a tájrehabilitációt megcélzó pályázatokon nagyobb eséllyel tudnak elindulni.
- *Tömörkény önkormányzata:* a Gátéri Fehér-tó Natura2000 területen csak kis részben érinti a település külterületét, így különösebb problémát a fejlesztési terveket vagy az esetleges bővítést illetően a területkijelölés nem okoz (nem így a Baksi-pusztá Natura2000 terület, ami lényegesen nagyobb részét érinti a település közigazgatási határának). Problémát okoz azonban (a Natura2000 kapcsán is) a helyi, a megyei és az országos rendezési tervek összehangolatlansága, mivel az ORT-ben pont a település északi, észak-nyugati része van erdősítésre jelölve, amely jelenleg a Natura hatálya alá esik.
- *Gazdálkodók, falugazdász:* a Gátéri Fehér-tó területén elsősorban gyepgazdálkodók érintettek, összesen körülbelül egy tucat, zömmel az ötven feletti korosztályból. Egy jelentősebb, nem helyi gazdálkodó bérlő a KNPI vagyongazdálkodásában lévő területek zömét, és legeltet százas nagyságrendű szarvasmarha gulyával a területen, amit Kiskunfélegyházáról hajt át. Rajta kívül még néhány jelentősebb bérlő van, aki legeltet, illetve a védett terület szélében néhány kisebb helyi gazdálkodó, akik főként kaszálják, helyenként szántóként használják a területet. A három település közös határában a pálmonostorai téesz jogutód szervezete hasznosítja a területeket szintén kaszálással. Az állatállomány az elmúlt évtizedekben jelentősen lecsökkent: a sertéshízlalás és a tejelő szarvasmarhatartás szinte teljesen megszűnt, jelenleg húsmarha-tenyésztés és juhtartás dominál. A Naturás gyepek után támogatást a falugazdász információi alapján nem igényeltek a gazdálkodók, KAT és AKG támogatást mintegy 15 gazdálkodó igényelt a környéken. A támogatással járó papírmunka, és az ellenőrzésektől való félelem lehet elsősorban a visszatartó erő. Mindenképpen szükséges további gazdálkodók személyes felkeresése a Natura2000 fenntartási terv egyeztetése kapcsán.
- *ATI-KÖVIZIG Csongrádi Szakasz mérnökség:* a befogadó csatornát kezeli a szakasz mérnökség, a Natura2000 területen átfolyó Félegyházi-vízfolyás a Tisza-Kunsági VGT kezelésében van. A terület vízgazdálkodását jelentősen megváltoztatta a

tavat elkerülő csatorna megépítése 2001-ben, ami nagy esőzések vagy a Tisza áradása esetében visszaduzzasztja a vizet a gátéri levezető csatornába és a Félegyházi-vízfolyásba is. Ennek kapcsán vízgazdálkodási konfliktusok alakulnak ki, amelyek azonban csak annyiban érintik őket, hogy a KNPI és a gazdák megállapodása alapján hol felhúzzák, hol lezárják a zsilipet. A területkijelölés a csatornák fenntartási munkáinak elvégzésekor jelent inkább problémát (kotrási tilalom, kikotort anyag elhelyezése stb.), amit felerősít, hogy a természetvédelem szempontjából megfelelő ütemezés, és a pénzügyi források központilag meghatározott ütemezése eltér egymástól, így időnként finanszírozási problémák is felmerülnek a fenntartási munkák kapcsán.

- *Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság*: a területre jellemző szikes vegetációt a Félegyházi-vízfolyáson keresztül érkező, szerves anyaggal dúsult víz jelentősen lerontotta, a szikes jelleg fokozatos átalakuláson megy keresztül. A terület szikes jellegének megőrzéséhez (visszaállításához) szükség volna a be- és kivezető csatornák lezárására, ami azonban Gátér belvízveszélyes házai miatt nagy esőzések esetében még az elkerülő csatorna megépítésével sem lehetséges. Hosszú távú megoldást a kiskunfélegyházi szennyvíztisztító modernizálása jelenthetne. A természetvédelmi kezelés másik fontos eleme a legeltetés fenntartása, illetve a szarvasmarhával legeltetett területek arányának növelése (akár az enyhe túllegeltetés is), ami földbérletek révén jelenleg megvalósulni látszik. Kívánatos továbbá a szántók felhagyása és visszagyepesítése.
- *Tisza-Kunsági Vízgazdálkodási Társulat*: a Félegyházi-vízfolyást és a gátéri levezető csatornát kezeli, interjúra még nem került sor.
- *Monostor vadásztársaság*: fácánra, nyúlra, őzre vadásznak elsősorban, hajtásos vadászatok keretében. A védett területen a vadászat szigorú szabályokhoz kötött, konfliktusról nem szereztünk tudomást. Interjú nem készült.
- *Helyi lakosság*: érintettségük a területre esetleg kijáró természetkedvelőkként, illetve vadászokként lehet jelentős. Mindkét szempontból a Natura2000 kijelölésről való tájékoztatás, a terület értékeinek bemutatása lehet kulcsfontosságú számukra.

Kapcsolat az érintettek között:

Interjúink alapján valószínűsíthető, hogy az érintettek között a szokásos mértéket meghaladó kommunikáció, szoros együttműködés nem alakult ki, ugyanakkor jelentős konfliktusokról sem szereztünk tudomást. A Natura2000 kijelölés kapcsán, elsősorban rossz területhasználat vagy havária-helyzet (termálvíz kiengedése a tóba) miatt alakult ki feszültebb viszony két gazdálkodó és a természetvédelmi őr között, a KNPI jó kapcsolatot ápol a gazdálkodók többségével és a polgármesterekkel is. A gazdák között szervezett együttműködésről nem szereztünk tudomást, mint ahogy rendszeres tájékoztatókról, fórumokról sem. A VGT és a Csongrádi Szakaszmerőnökség között szakmai együttműködés zajlik, vízgazdálkodási konfliktusok inkább a vízgazdálkodási társulattal merülnek fel.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 program csak nagyvonalakban ismert az érintettek körében, volt olyan interjúalanyunk, aki a találkozásunk előtt pár héttel (valószínűleg a VÁTI Kht. által küldött levélből) értesült a területkijelölésről. Általában úgy vélekednek az érintettek, hogy a Natura2000 különösebb előnyökkel nem jár az itt élők, gazdálkodók számára. Egyedül a szelíd turizmushoz kapcsolódó tájrehabilitációban (és ehhez kapcsolódóan a Natura2000 miatti kedvezőbb pályázati elbírálásban) látnak lehetőséget a megkérdezettek, bár nem a Gátéri Fehér-tó, hanem egy másik közeli Natura2000 terület kapcsán. Mivel támogatást a

gazdálkodók nem igényeltek, még a kompenzáció sem jelenik meg potenciális előnyként. Ugyanakkor a megkérdezettek hátrányát sem látják igazán a területkijelölésnek. A támogatások kapcsán a megnövekedett adminisztráció, valamint a rendszeres ellenőrzés riasztó lehet, ám a területhasználatra vonatkozó korlátozó szabályokat a természetvédelmi terület kezelése miatt már korábban bevezették.

Általánosságban elmondható, hogy bizonyos fokú fásultság tapasztalható az érintett településeken: a mezőgazdaság elmúlt években, évtizedekben végbement leépülése munkahelyek tucatjait szüntette meg, növelve a munkanélküliséget, az ingázást, és az elvándorlást. Az ezzel párhuzamosan erősödő természetvédelemről általában az a kép él, hogy a helyiek boldogulását sajnos nem viszi előre, inkább nehezíti azt a gazdálkodási lehetőségek beszűkítése miatt.

Kommunikációs javaslatok

Az interjúk alapján a személyes kapcsolatok információ-átadó képessége lényegesen nagyobbak tűnik, mint az internetes tájékoztatás, vagy a levélben történő kiértékelés, így a gazdálkodói fórum és a személyes egyeztetés reális alternatívának tűnik. Több interjúalanyunk vélte azonban úgy, hogy a gazdálkodók nem eléggé érdeklődők, nem igazán nyitottak a fórumokra (rendszeres gazdálalkozókról, tájékoztató fórumokról vagy gazdaegyüttműködésről egyik településen sem hallottunk); volt, aki azt is megkérdőjelezte, hogy a jelenlegi nehéz mezőgazdasági körülmények között elvárható a gazdától, hogy természetvédelmi célokat tartsanak szem előtt a gazdálkodás során. A helyzetet rontja, hogy a fórumra nyáron, a mezőgazdasági munkák sűrűjében kerülne sor, amikor a gazdálkodók a legelfoglaltabbak. Éppen ezért elképzelhető, hogy **fórum szervezésével – a prognosztizált alacsony részvétel mellett – nem érnék el a tervezési folyamat célját**, a tervek egyeztetését. Ehelyett inkább **a nagyobb gazdálkodók és a kulcsérintettek személyes felkeresése javasolt** a terv egyeztetésének céljából.

Felhasznált források

Sipos Ferenc 2006. *Jelentés a Gátéri Fehér-tó ökológiai állapotáról, és természetvédelmi kezelési javaslat az állapotjavításra*. Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét. Kézirat.

Máté András 2008. *A Gátéri Fehér-tó Természetvédelmi Terület kezelési terv dokumentációja*. Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét. Kézirat.

II.8. Hejő mente

A Hejő mente Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. március 17-én egy, március 24-én két interjú, illetve 2009. április 1-én egy interjúval összekötött terepbejárás készült, továbbá 4 gazdálkodóval (2 hejőkürti és 2 nemesbikki) vettük fel a kapcsolatot 2008 decemberében és 2009 januárjában a SZIE KTI Természetvédelmi mérnök szakos hallgatóinak közreműködésével. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 által érintett Hejőbába és Nemesbikk önkormányzatát, az illetékes falugazdászokat, továbbá terepbejárásra került sor a terület illetékes természetvédelmi őrével.

A Hejő mente Natura2000-es terület Hejőbába, Hejőkürt és Nemesbikk településeket érinti, legnagyobb része Nemesbikk közigazgatási határán belül fekszik.

A Hejő a Sajóval párhuzamosan folyik a Tiszába. A Hejő-patak a helyiek visszaemlékezése szerint korábban tiszta, bő vizű volt. A patak vízhozama az utóbbi időszakban a tapasztalatok

szerint jelentősen csökkent és a medre feliszaposodott. A helyiek beszámolója alapján a környező ipari létesítmények felől érkező légszennyezés az uralkodó szélirány következtében az év jó részében elkerüli a három érintett települést, de a szennyezés jelenléte nem elhanyagolható. Az élővilág tekintetében különösen értékes helynek tartják a falugazdászok a Nemesbikkhez tartozó Dollártanyát.

A területen korábban élénk állattenyésztés zajlott, az Ónodi és a Csáti Vásárra vitték az állatokat a helyi gazdálkodók. Nemesbikken a rendszerváltásig 600 férőhelyes sertéshizlalda működött. Mára az állattenyésztés szinte megszűnt a területen, két, juhtenyésztő család próbálja megtartani jelenleg még 200, illetve 500 feletti állatállományát.

A terménylopások és fakivágások viszonylag gyakoriak a környéken.

A szántóföldi támogatások miatt a tapasztalatok szerint az érintett településeken viszonylag gyakoriak a gyeptörések.

A falugazdászok leírása alapján a termesztett növények többnyire gabonafélék (búza, kukorica, árpa) és olajnövények (napraforgó, repce, olajtök). Az olajtököt a gazdák nem vegyszerezik; külföldre adják el, bioterméket és kozmetikai készítményeket gyártanak belőle. A túlzott műtrágyázás a falugazdászok szerint nem jellemző a környéken – már csak a magas költségek miatt sem –, a nitrogén felhasználás nem éri el a 100 kilogrammot hektáronként. A szerves trágyázásra nem igazán van lehetőség a helyi állattartás visszaszorulása miatt. Leginkább a zöldtrágyázás jellemző, valamint a bioplazma készítmények alkalmazása.

A gazdálkodás a falugazdászok tapasztalatai szerint szinte kizárólag az agrár-környezetgazdálkodási (AKG) támogatásoknak köszönhetően jövedelmező; a gazdák úgy tűnik, hogy egyelőre a támogatásoknak köszönhetően nem adják fel gazdálkodási tevékenységüket.

Az 1000 fős Nemesbikk a Hejő-patak közelében fekszik, nitrát-érzékeny területen. A településen az önkormányzati intézményeket leszámítva nincs munkalehetőség; a munkavállalók Tiszaújvárosba ingáznak dolgozni. Mezőgazdasággal főként családi gazdálkodók foglalkoznak, gyakori a részidős gazdaság is.

Hejőbába 2000 fős település, szintén a Hejő-patak mellett fekszik. A településen – az önkormányzati intézményeken kívül – a település területén működő, a megyei önkormányzat által fenntartott Pszichiátriai Otthonban van munkalehetőség, a lakosság nagy része azonban innen is Tiszaújvárosba jár be dolgozni. Kisebb, mezőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások, illetve családi gazdaságok működnek a faluban. A községben egy ipari park építése szerepel a fejlesztési tervekben (a Natura2000 területtől távolabb eső részen), az önkormányzat ettől munkahely teremtési lehetőséget remél. Vélhetően két Natura2000 érintett területre lett kiengedve évekig a szennyvíz.

Hejőkürt 340 fős település, a Tisza árterületén található, annak jobb parti vízgyűjtőjéhez tartozik. A településtől 400 méterre húzódik az M3-as hejőkürti csomópontja. A településen két horgászto található.

Az érintett településeken nem megoldott a szennyvíztisztítás, bár évek óta pályáznak különféle forrásra.

A közeli Hejőpapi településen hulladéklerakó épül; Eger és környékének hulladékát fogadja be.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A falugazdászok ismerték a Natura2000 területlehatárolásokkal. Blokkok és helyrajzi számok szintjén – részletesebb információk híján, valamint túlterheltségük okán – nem foglalkoztak Hejőbába önkormányzata részleteiben is tájékozott volt a Natura2000 programot illetően. Ennek oka részben az is, hogy a település területrendezési tervének készítése során a kijelölés miatt az önkormányzat közvetített a Bükk Nemzeti Park Igazgatósága, valamint a helyi

gazdák között kialakult konfliktusban. A konfliktus tárgya az volt, hogy az egyik érintett gazdálkodó nem kapott építési engedélyt egy korábban felhagyott Tüzép-telepen. A Natura2000 kijelölés hatására az önkormányzat máshol jelölt ki ipari fejlesztésre alkalmas területet (Kenderszög nevű településrészen), mint ahogy azt előzetesen eltervezte. Az önkormányzat szerint ipari fejlesztésre a Natura2000-es terület alkalmasabb és értékesebb lett volna. A kijelölést a gazdák többsége nyugodtan fogadta, egy gazdálkodó kivételével. A Natura2000 programhoz kapcsolódóan nem rendeztek korábban fórumot a településen. Ugyanakkor a területrendezési terv készítéséhez kapcsolódó lakossági fórumon közvetett módon terítékre került a téma.

Nemesbikk önkormányzata a Natura2000 programról korábban nem kapott tájékoztatást. Ugyanez vonatkozik a Hejőkürti önkormányzatra is, amely korábban csak az országos médiában hallott a programról.

Az egyik gazda arról számolt be, hogy az AKG támogatásokhoz kapcsolódó képzéseken információs füzeteket kaptak a Natura2000-re vonatkozóan.

Érintett-elemzés

A Hejő mente Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek Hejőbába és Nemesbikk önkormányzata, a helyi gazdálkodók és az illetékes falugazdászok, a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága, valamint az Észak-Magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság. Kisebb mértékben érintett a Mezőkövesdi Víz társulat, Hejőkürt önkormányzata, a Szőke Tisza Vadásztársaság, valamint a három település lakossága.

Érintettségek

- *Hejőbába önkormányzat:* saját vagyonkezelésben lévő területek révén is érintett a Natura2000-ben. A területrendezési tervben már a Natura2000-nek megfelelően jelölték ki az ipari fejlesztésre szánt területet. Építésügyi szempontból az önkormányzat fontosnak tartja, hogy a Natura2000 program a területen található állattartó telepek (juhhodályok) működését ne nehezítse meg. A BNPI munkatársaival csak a különféle engedélyezési eljárásokban találkoztak eddig. Általuk ismert, értékesnek tekintett fajok: erdei fülesbagoly, egerésző ölyv, zöld küllő (elvértve), kárminsapkás fakopács (elvértve), búbosbanka, valamint a Nemesbikk felé vezető úton védett kocsányos tölgyfásor.
- *Nemesbikk önkormányzat:* kevés terület van az önkormányzat saját vagyonkezelésében, a Natura2000 programban egy kis darab erdő és gyepterület kivételével nincs érintett területe.
- *Gazdálkodók, falugazdász:* a Natura2000 kijelölés révén mintegy 20 gazda közvetlenül érintett. Zömük növénytermesztéssel, kisebb részük juhtartással foglalkozik; az agrár-környezetgazdálkodási programban részt vesznek. Az AKG támogatásoknak köszönhetően kisebb fejlesztéseket is tudtak eszközölni az elmúlt években a gazdálkodók. A megkeresett gazdálkodók kevésbé ismerik a terület védett értékeit. A természetről alkotott képüket jelentősen formálja az is, hogy a környéken számos ipari park és ipari jellegű létesítmény található (például Tiszai Vegyi Kombinát, AES és az ipari parkokban megtelepedett kisebb cégek, akik többnyire műanyag-és festékgyártással foglalkoznak), így területüket kevésbé tekintik értékesnek. A gazdálkodók mindeztidáig nem álltak kapcsolatban a BNPI munkatársaival.
- *Bükki Nemzeti Park Igazgatóság:*
A terület értékét mozaikossága adja: az égerlápós, bokorfüzes, nádas területek (például a Fehérnádi rész) között különböző gyeptársulásokat és erdőfoltokat (nyarasok és

tölgyesek) találunk. Több védett és fokozottan védett faj található a területen. A legnagyobb problémát a még fennmaradt gyepterületek beszántása jelenti: a terület igényeinek az extenzív gazdálkodás felelne meg sokkal inkább. A területen található erdők kezelésénél eddig elsősorban a gazdasági szempontok kerültek előtérbe, a Natura2000 program szempontjai háttérbe szorultak. További probléma még a vizes élőhelyek esetében, hogy az Észak-Magyarországi Vízügyi Igazgatóság és a BNPI között az érintett területek vízszintjéről több egyeztetésre volna szükség. Az özönnövények mind szélesebb körű elterjedése is gondokat okoz (itt főleg a gyalogakácról van szó). A területnek mindezidáig – a BNPI többi területéhez viszonyítva – talán kevesebb figyelem jutott.

- *Mezőkövesdi Vízgazdálkodási Társulat*: Interjú a Társulattal eddig nem készült. A helyi közvélemény szerint a társulat nem az elvárásainak megfelelően takarítja a csatornákat és az árkokat, emiatt pedig a gazdák számos esetben nem is fizetnek a szolgáltatásokért.
- *Hejőkürt önkormányzata*: a közigazgatási területnek csak igen csekély hányadát érinti
- *Észak-Magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság*: Eddig interjú nem készült az Igazgatósággal.
- *A 3 település lakossága*: érintettségük két szempontból lehet említésre méltó: egyrészt a Natura2000 hatálya alá eső kisparcellás szántók tulajdonosaiként, másrészt mint a területre esetleg kijáró természetkedvelők. Mindkét szempontból a Natura2000 kijelölésről való tájékoztatás, a terület értékeinek bemutatása lehet kulcsfontosságú számukra. A Hejő-mente élővilágának felélesztése kapcsán a Miskolci Egyetemen nemrégiben kutatás indult néhány Hejő menti önkormányzattal együttműködésben, amelynek távlati célja a Hejő-patak rehabilitációja és „élővé” tétele.
- *Szöke Tisza Vadásztársaság*: mintegy 30 taggal a területen vadásztársaság működik. Apróvadás terület (öz, nyúl, fácán), autópálya alatt vadátjáró található.

Kapcsolat az érintettek között:

Az interjúk alapján kiderült, hogy az önkormányzatok, az érintett gazdálkodók és a Bükk Nemzeti Park Igazgatóságának munkatársai között eddig leginkább hatósági jellegű kapcsolat állt fenn (különféle engedélyezések kapcsán). A területen egy gazdálkodónak volt konfliktusa a Natura2000 területek kijelölése során a BNPI-vel. További konfliktusok valószínűsíthetőek: a gyepterületek beszántása miatt ugyanis elképzelhető, hogy egyes gazdálkodókkal szemben feljelentést tesznek. A falugazdászok általánosságban értesültek a területkijelölésről, nyitottak további információkra, amelyeket tovább tudnak adni a gazdálkodók felé.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 program csak részben ismert az érintettek körében, két érintett önkormányzat számára azonban szinte teljesen újdonság volt a program. A Natura2000 mögött meghúzódó koncepció, illetve a területkijelölések mikéntje és a védendő értékek köre bár kevésbé ismert, de ezek iránt az információk iránt egyértelmű igényüket fejezték ki az egyes érintettek.

A legtöbb megkérdezett a Natura2000 programhoz közvetlen előnyt nem kapcsol. A Natura2000 kapcsán növekvő idegenforgalomra, vagy más gazdaságilag is érezhető haszonra nem számítanak, már csak a terület ipari területekhez való közelsége miatt sem.

Fontos szempontként fogalmazta meg az egyik falugazdász, hogy a természetvédelemmel járó közterheket a társadalom tagjai közösen viseljék. Így például célszerűnek tűnik a természetvédelmi örök és a polgárórség megerősítése is program megvalósítása során. A falugazdászok szerint a gazdálkodók nyitottak volnának a különféle Natura2000 programokra, amennyiben a megélhetésük nem kerül ezáltal veszélybe; felmerült extra költségeiket

megtérítik, és hosszú távú biztonságra számíthatnak a program kapcsán.

Felmerült javaslatok: vadgazdálkodás számára külön program indítása (kukorica termesztése a vadak számára vadföldön). Ebben az esetben az egy hónap utáni betakarítási kötelezettséget nem kellene előírni.

A falugazdászok és a természetvédelmi őr egybehangzó véleménye szerint a gyepfeltörések is várhatóan megszűnnének, ha nem lenne akkora különbség a szántó és gyepprogramok kifizetései között.

A terepbejárás során kiderült az is, hogy a Hejő-mente Natura2000 területen kívül, ahhoz közel, egyéb értékes természeti területek is vannak. Az egyik ilyen terület a Hejő, a logisztikai központ mellett lévő szakaszán található: a csatornában ugyanis rendkívül jó lápi póc (*Umbra krameri*) élőhely található. Az élőhelyen a védett halfajból rendkívül nagy egyedszámot tapasztaltak (*"kézzel ki lehetett volna merni a halakat"*) az elmúlt években.

A Natura2000 program törvényi háttérét, illetve a kompenzációs lehetőségeket illetően minden megkérdézt helyi érintett szereplő szeretné pontosabban tudni, hogy mire hivatkozhatnak, amikor a gazdák, vagy akár a helyi lakosság felé kommunikálnak a programról.

Kommunikációs javaslatok

Az érintett területen a falugazdászoknak igen jó a kapcsolata a helyi gazdákkal; a gazdálkodók hallgatnak rájuk, megbíznak bennük és a javaslataikban is. A falugazdászokon keresztül a helyi gazdálkodók könnyen elérhetőek.

A gazdálkodók körében szervezett fórum fontos formája lehet a kommunikációnak (gazdafórumokra szokott sor kerülni, tehát vélhetően van esély a gazdálkodók megjelenésére), ugyanakkor ennek késő-tavaszi, nyári időzítése kifejezetten kedvezőtlen, hiszen ilyenkor munkaidő után is a földeken dolgoznak a gazdálkodók. Fontos, hogy a fórumok ne a betakarítási időszakra essenek, és inkább az esti órákban legyenek.

Mindhárom érintett település önkormányzata, valamint a falugazdászok is hathatós segítséget ígértek a lakossági fórumok megszervezéséhez.

Hejőbába önkormányzata felajánlotta, hogy a fórum meghívóját és programját a település honlapjára is felhelyezi.

„Kürti Hírnök” néven Hejőkürtön helyi újságot szerkesztenek. A település honlapja igen informatív és gyakran frissítik, a programmal kapcsolatos információk itt is közzétehetőek.

A területen dolgozó, a gazdákkal potenciálisan kapcsolatban álló természetvédelmi örök további, a korábbinál még részletesebb tájékoztatása a programmal kapcsolatban szintén kulcsfontosságú lehet.

Érdemes lehet felvenni a kapcsolatot a Miskolci Egyetem fent említett kutatóival, és bevonni őket a program kommunikációjába.

II.9. Izsáki Kolon-tó

Az Izsáki Kolon-tó Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. március 21-én összesen öt interjú, illetve két interjúval összekötött terepbejárás készült, továbbá két érintett gazdálkodóval vettük fel a kapcsolatot 2008 decemberében a SZIE KTI Természetvédelmi mérnök szakos hallgatóinak közreműködésével. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által érintett települések közül Izsák és Csengőd önkormányzatát, a kecskeméti körzetvezető falugazdászt, az ADU-KÖVIZIG Kunszentmiklósi Szakasz mérnökségét, terepbejárásra került sor egy erdészeti szakértővel, illetve a terület illetékes természetvédelmi őrével, és rövid beszélgetésre a Kolon-tavi

madárvárta munkatársával. Telefonos kapcsolatfelvétel történt az illetékes erdőfelügyelővel, a kiskőrösi falugazdász központtal, valamint Páhi önkormányzatával, interjút azonban velük még nem sikerült készítenünk.

Az Izsáki Kolon-tó Natura2000 terület Izsák, Csengőd és Páhi településeket érinti, legnagyobb része Izsák közigazgatási határán belül fekszik. Az érintett településeket mintegy 9600 fő lakja. Legnagyobb települése a városi ranggal rendelkező Izsák, amely központi szerepet lát el vonzaskörzetében. Elsősorban szőlőtermesztéséről és pezsgőjéről híres: a város határában mintegy 2000 hektár szőlő található (köztük az egyedülálló arany sárfehér fajta), amelyből a HELIBOR Szövetkezeti Pincészet minőségi pezsgőket készít. Csengőd és Páhi Izsákhöz hasonlóan mezőgazdasági jellegű települések, a szőlő- és gyümölcsstermesztés itt is jelentős, ezen kívül a legeltetési állattartás és a szántóföldi növénytermesztés is fontos szereppel bír, bár a gazdálkodás intenzitása és megélhetésben betöltött szerepe a térszidőkhöz viszonyítva csökkent. Munkahelyeket helyben a mezőgazdaság, az önkormányzatok, illetve a kereskedelmi-szolgáltató egységek biztosítanak főként, az érintett települések közül Izsák bír szélesebb vállalkozói réteggel.

Az Izsáki Kolon-tó Natura2000 kijelölés túlnyomó része már korábban is védeltséget élvező területekre esik, kivételt Csengőd és Páhi felé képez néhány gye- és szántóterület. A védett területek jelentős része a KNPI vagyongazdálkodásában van, a tájhasználatot a KNPI saját hatáskörben, vagy földbérletek révén látja el. A Kolon-tóra részletes tanulmányok készültek, s jelenleg készül egy hosszú távú kezelési terv, amelynek részletessége várhatóan meghaladja a Natura2000 fenntartási tervét. Éppen ezért a fenntartási terv készítése és az egyeztetési folyamat során is célszerű azokra a területekre összpontosítani több figyelmet és erőforrást, amelyek a nemzeti parkba nem tartoznak bele, csak a Natura2000 hatálya alatt vannak.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezettek elmondása alapján változatos kép rajzolódott ki előttünk a Natura2000 program bevezetését megelőző tájékoztatásról. A Natura2000 program keretében kijelölésre került területekről a megkérdezettek szerint külön tájékoztatás, a kijelölést megelőző egyeztetés nem történt, amit egyesek hiányolnak is. A KNPI-től bérelt földön gazdálkodók szerint a bérleti szerződésben kaptak információt a gazdálkodási szabályokra vonatkozóan, illetve a szerződés megkötésekor volt lehetőségük személyesen is bármilyen jellegű kérdést feltenni. Arról azonban, hogy a Natura2000 kijelölést mi indokolja, milyen fajok vagy élőhelyek védelme érdekében van rá szükség, még azok sem emlékeztek részletesebb tájékoztatásra, akik tájhasználóként a Natura2000 programmal tisztában voltak. Az interjúalanyok többsége azt is valószínűnek tartotta, hogy azok a helyiek, akik nem gazdálkodnak, s nincs földtulajdonuk az érintett területen, egyáltalán nem hallottak még a Natura2000-ról. Mindössze egy megkérdezett érintett emlékezett tájékoztató fórumra, ami a Natura2000 programmal foglalkozott. Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy meglévő személyes kapcsolatok, és egy-egy megrendezett tájékoztató fórum esetében is hamar feledésbe merülnek az információk és/vagy nem érik el az érintettek megfelelően széles körét a településeken belül.

Mindezek ellenére az interjúk jól mutatták, hogy a Kolon-tó nemzeti parki védeltsége miatt az önkormányzatok és a helyiek számára is megszokottá, elfogadottá vált a KNPI jelenléte a területhasználók és tulajdonosok között, az érintettek és a KNPI között ebből kifolyólag – más Natura2000 területekhez hasonlítva legalábbis – gyakoribb és mélyebb kapcsolat alakult ki. A Natura2000 terület kijelölése a meglévő érdekellentéteken, esetleges feszültségeken túl újabb konfliktushelyzetet várhatóan nem eredményez. A Kolon-tó kezelése miatt kialakult érdekellentétek elsősorban a gazdálkodókkal szemben jelennek meg (ezekről az érintett-elemzés kapcsán részletesebben is beszámolunk), azonban éles szembenállást, lényegi

konfliktust mindaddig ezek sem eredményeztek.

Érintett-elemzés

Az Izsáki Kolon-tó Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek a három település önkormányzata, a helyi gazdálkodók és az illetékes falugazdászok, az erdőtulajdonosok és az erdőket kezelő vállalkozások, a nádaratók, az ADU-KÖVIZIG Kunszentmiklósi Szakasz mérnöksége, valamint a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága. Kisebb mértékben érintett a helyi vadásztársaság, a Kolon-tavi madárvárta, az off-road egyesületek, valamint a települések lakossága.

Érintettségek

- *Izsák önkormányzata:* a Natura2000 kijelölés szinte teljesen átfed a nemzeti park határával a város közigazgatási területén, belterületét nem érinti, egyértelmű korlátozást jelent azonban bizonyos fejlesztések terén. Az Izsákot Soltszentimrével összekötő dűlőutat szeretnék volna kiváltani egy leaszfaltozott, többnyire a meglévő földút nyomvonalát követő úttal, ami több külterületi lakott tanya megközelítését is nagyban segítette volna, a Natura2000 területen azonban nem kaptak engedélyt a KNPI-től az út átvezetésére, így új nyomvonalat kellett tervezniük. A település belterületének bővítése szintén nehézségekbe ütközik a környező védett területek miatt, ennek kapcsán rendezési terv módosítására is kényszerültek.
- *Csengőd önkormányzata:* a falu belterülete távol fekszik a Natura2000 területtől, így fejlesztéseiket, esetleges bővítési szándékukat nem befolyásolja a program. A területkijelölés legfeljebb néhány tanyatulajdonos vagy gazdálkodó érdekét sértheti, de a polgármester elmondása szerint ezeket a konfliktusokat a KNPI helyi munkatársai kielégítően tudják kezelni
- *Páhi önkormányzata:* a területkijelölés Páhiban is gazdálkodókat, tanyatulajdonosokat érinthet elsősorban. Interjú még nem készült.
- *Gazdálkodók, falugazdász:* a Natura2000 elsősorban gyepgazdálkodókat és néhány szántóföldi növénytermesztőt érint. Az érintett gazdálkodók zöme a KNPI-től bérelt földön gazdálkodik, Páhi és Csengőd felé található néhány magántulajdonban lévő parcella, ahol a tulajdonos, vagy bérlő gazdálkodik. A gyepeket a nemzeti parki területeken a KNPI előírásainak megfelelően legeltetik, illetve kaszálják. A gazdálkodók szerint a bérleti szerződésben leírt gazdálkodási szabályok világosak és betarthatók, problémát a hektáronként maximált állatlétszám, a szerves trágya kezelése, illetve a varjak riasztása okoz elsősorban. Konfliktuspontként hozták még fel a gazdák, hogy a KNPI saját állatokkal is gazdálkodik a területen, így a bérleti szerződések meghosszabbítása több területen is veszélybe került, ami a gazdálkodók megélhetését, a meglévő állatlétszám fenntartását fenyegeti. A nemzeti parkos területeken helyenként szántók ékelődnek a gyepek közé. Itt a gyepeken elsősorban a felhagyás miatt az invazív fajok (főként a selyemkóró) terjedése jelent problémát. A szántók esetében egy mélyen fekvő, nagyobb tábla okoz problémát, ugyanis a szántó szélében folyó csatorna vízszintjét a belvízmentesítés miatt alacsonyan kell tartani, holott a Kolon-tó, a tavat szegélyező erdőrezervátum és a környező rétek, csak úgy, mint a délebbre fekvő magántulajdonban lévő gyepek és szántók vízgazdálkodása szempontjából egyaránt kívánatos lenne a magasabb vízállás. A helyzetet a szántó visszagyepesítésével lehetne orvosolni. Az érintett gazdálkodók jelentős része részt vesz valamely agrár-környezetgazdálkodási programban is, a Natura2000 után járó támogatás igénylése ugyanakkor nem túl gyakori. Ennek oka a körzethez vezető falugazdász szerint a támogatások összehangolatlansága. Több esetben tapasztalták

ugyanis, hogy ugyanannak a területnek a kezelésében mást kíván meg az AKG és mást a Natura2000 (pl. AKG-ban prioritás a cserje irtása, a Natura2000-ben a fás legelők esetében előny a cserjék-fák megtartása), és így az ellenőrzések során szinte elkerülhetetlen, hogy valamelyik hatóság bírságozzon.

- *Erdőtulajdonosok és erdészeti kezelők:* főként Csengőd és Soltszentimre felé található több, évtizedekkel ezelőtt telepített, nem túl jó minőségű fenyves, akác, nyaras, köztük magántulajdonban és a KEFAG kezelésében lévő erdőfoltok is. A magántulajdonban lévő erdőket helyi erdészeti vállalkozók kezelik, a természetvédelmi szempontok figyelembe vételével (pl. a tájba nem illő akác és dió kivágása, nyarasok megnyitása). Problémát okozhatnak a mostoha termőföldviszonyok, amelyek ellehetetlenítik a természetes felújulást és az úratelepítést. A Bika-torokhoz közeli erdőtelepítéseknél az invazív fajok (elsősorban a selyemkóró) terjedése jelent természetvédelmi problémát.
- *Nádaratók:* a Kolon-tó északi részén folyik nádgazdálkodás a nádaratók KNPI-vel kötött bérleti szerződése alapján, ami rögzíti a nádvágás szabályait is. A Natura2000 területkijelölés ebben a viszonylatban különösebb változást nem eredményezett, ugyanakkor a bérleti szerződésben foglalt feltételek némelyikével nem teljes mértékben értenek egyet a nádvágók (a magas vízállás miatt befullad a nád hajtása, rosszabb a termés).
- *ADU-KÖVIZIG Kunszentmiklósi Szakasz mérnökség:* a KNPI-vel együttműködve az 1980-as évek óta természetvédelmi célokat figyelembe véve zajlik a vízkormányzás. Ennek az együttműködésnek köszönhető, hogy a Kolon-tó vízszintjét egy méterrel emelték a korábbi 185cm-es vízszinthez képest (ez a vízszint emelkedésekor okozott konfliktusokat, pl. nemesnyarasok tönkrementek, de ezeket mára rendezték). A Natura2000 kijelölés a korábbi viszonyokhoz képest jelentős változásokat nem hozott a Kolon-tó viszonylatában, a programról tájékoztató fórumokon is lehetett információhoz jutni.
- *Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság:* a hosszú távú célkitűzések között szerepel a náddal borított területek közel harmadán-felén a kezeletlen állapot fenntartása, a tó középső részén a vízfelület megnyitása kotrással és a zöld nád vágásával, a keleti-déli oldalon található gyepek további kaszálása és legeltetése marhákkal, helyenként bivalyokkal és birkával, valamint a rontott erdőterületek fokozatos átalakítása a tájidegen fajok kivágásával, az erdőszerkezet átalakításával. Különösen Soltszentimre irányában kívánatos volna a juhokkal való legeltetés fenntartása, itt a legeltetett gyepeken olyan védett növények is megtalálhatók, amik a védett gyepeken már nem. A Natura2000 területbe újonnan bevont részeken az invazív fajok (asclepias, solidago) térhódítása okoz problémát. Konfliktuspontot az off-road egyesületek tájhasználat, valamint a magasabb vízállás jelenthet a jövőben (utóbbi elsősorban a beékelődött szántók kapcsán).
- *Helyi vadásztársaság:* a Natura2000 kijelölés különösebb konfliktust nem okoz. A területen a vaddisznó állományritkítása a szárazabb években kifejezetten előnyös lehet természetvédelmi szempontból, ezen kívül őz, fácán, nyúl vadászata folyik. Közvetlenül a tavon nem folyik vadászat.
- *Kolon-tavi madárvárta:* a Natura2000 és a nemzeti parkos területen belül is egy speciális, tudományos kutatási célokkal létrehozott terület. Maga a Natura2000 kijelölés különösebben nem érinti a madárvárta működését.
- *Off-road egyesületek:* helyi és nem helyi kvadosok és cross-motorosok egyaránt használják a Soltszentimre irányában elterülő homokbuckás részt, többnyire csapatosan, egyesületekbe szerveződve. Off-road térkép készítése, a bejárható útvonal egyeztetése szükséges, és valószínűleg hatékonyabb megoldás, mint az off-roadosok

teljes kizárása a területről.

- *Helyi lakosság:* érintettségük a területre esetleg kijáró természetkedvelőkként lehet jelentős. Mindkét szempontból a Natura2000 kijelölésről való tájékoztatás, a terület értékeinek bemutatása lehet kulcsfontosságú számukra.

Kapcsolat az érintettek között:

Interjúink alapján valószínűsíthető, hogy az érintettek között a szokásos mértéket meghaladó kommunikáció, szoros együttműködés nem alakult ki, ugyanakkor jelentős konfliktusokról sem szereztünk tudomást. A Natura2000 kijelölés közvetlen módon nem eredményezett konfliktusokat, az érintettek között érdekellentétet a földek bérbeadása, a vízszint szabályozása, valamint az off-road területhasználat okozhat. Az érintettek az illetékes természetvédelmi öröket ismerik, és jó kapcsolatot tartanak fenn velük – szükség esetén egyeztetnek, kikérik a véleményüket. A kisebb konfliktusos helyzetek rendezése is általában személyes úton történik. A térségben folytatott korábbi kutatásaink alapján úgy véljük, a helyi közösség az érintett településeken viszonylag összetartó, ugyanakkor gazdaösszefogás, szervezett együttműködés csak a szőlőtermesztők között működik, a gyepi és szántóföldi gazdálkodók között összefogás nincs.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 program nagyvonalakban ismert az érintettek körében, nem volt olyan interjúalanyunk, aki nem értesült korábban a területkijelölésről. Általában úgy vélekedtek megkérdezetteink, hogy a Natura2000 különösebb előnyökkel nem jár az itt élők, gazdálkodók számára, inkább megkötéseket hoz. A program hosszú távú hasznai közé a legtöbb érintett azt sorolja, hogy a Natura2000-nek (is) köszönhetően megmarad a természetes élővilág, illetve hogy a szelíd turizmus hosszú távon való felfutásával és a települések meglévő turisztikai kínálatához való kapcsolásával kiegészítő jövedelem szerzésére nyílt lehetőségek. A gazdálkodók számára ugyanakkor a területkijelölés hozamcsökkenést eredményez, miközben a támogatási rendszer összehangolatlansága miatt a kompenzáció nem megoldott. A Natura2000-es gyepes területek után igényelhető támogatás követelményrendszere nincs összehangolva az AKG támogatásokkal, ami azt eredményezi, hogy nem tudják igénybe venni mindkét támogatási formát. További problémát okoz, hogy a Natura2000 helyrajzi számok alapján lett kijelölve, míg a támogatások blokk szinten járnak, s a helyrajzi számok blokkokra való átvezetése nem sikerült tökéletesen, ami visszaélésekre adhat lehetőséget. Így elméletileg érdekellentétre lehet számítani nem csak a gazdálkodók és az őket ellenőrző szabályozó hatóságok között, de a gazdálkodók csoportján belül is, aszerint hogy valaki betartja a szabályokat, mások pedig nem. Szintén felmerült a területkijelölés logikájának megértésére irányuló kíváncsiság: gazdálkodói szemmel az a racionális, ha a támogatást azokon a földterületeken lehetne igényelni, ahol a gazdálkodás nem kifizetődő (vagyis ahol a talaj- vagy egyéb biotikus és abiotikus adottságok kedvezőtlenek) – érdemes lehet a logikától való eltérést indokolni, a védendő természeti értékek fontosságáról tájékoztatást tartani.

Kommunikációs javaslatok

Mivel a területen viszonylag sok érintett található, és a nemzeti parki területek miatt már kialakult bizonyos fogékonyság a természetvédelmi célú tájhasználat irányában, **indokolt az érintettek számára fórumot szervezni** a fenntartási terv egyeztetése céljából, ugyanakkor **a nyári időzítés a mezőgazdasági munkák miatt nem kedvez a részvételnek**. A Natura2000 általános kommunikációjában, valamint a fórum megszervezésében a **természetvédelmi örök**

hasznos segítséget nyújthatnak, mivel a legtöbb érintettet személyesen is ismerik, velük jó kapcsolatban vannak. Izsákon a falugazdász személye nemrégiben változott, így rá a gazdák elérésében egyelőre kevésbé lehet támaszkodni. Csengődön és Páhiban az illetékes falugazdászokat nem tudtuk elérni az elérhetőségük hiányában (a kiskőrösi központban nem kaptunk tájékoztatást). Ellenben a megkérdezettek javasolták a **hegybíró**t megkeresni, aki gazdag helyi kapcsolathálóval rendelkezik a gazdálkodók körében. Mind a gazdálkodók, mind a helyi lakosok tájékoztatása során támaszkodni lehet a **havi rendszerességgel megjelenő helyi újságokra, valamint a települések internetes honlapjára**, ahol a fórumra szóló felhívást is közzé lehetne tenni. A fórum megszervezését megelőzően azonban kívánatosnak tartjuk a **kulcsgazdálkodókat személyesen is megkeresni**, hogy további kontaktokat gyűjtsünk.

II.10. Jánosházi-erdő és Égett-berek

A Jánosházi-erdő és Égett-berek Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. április 27-én összesen négy interjú készült. Fölkerestük a Natura2000 terület által érintett települések, Beleg, Nagykorpad, Ötvöskőnyi és Szabás önkormányzatai közül Nagykorpad és Ötvöskőnyi önkormányzatait. A nagykorpádi jegyzővel telefonon egyeztetünk, a polgármesterrel interjút is tudtunk készíteni. Csakúgy, mint az ötvöskőnyi polgármesterrel. Ez utóbbi interjú során a polgármester telefonon elérte és elhívta belegi polgármester társát, akivel így szintén készülhetett egy rövid beszélgetés. Ugyancsak az Ötvöskőnyi Polgármesteri Hivatalba sikerült invitálni rövid interjúra egy érintett halastó tulajdonost és halgazdálkodót. Sikerült továbbá május 4-ére újabb beszélgetést szervezni, ahol a polgármester szervezésében részt fog venni az érintett erdőbirtokosság szószólója, a halastó tulajdonosok, illetve képviselőjük, valamint a jelentősebb mezőgazdálkodást folytató magángazdák is. A Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság illetékes természetvédelmi őrével ugyancsak interjú készült (a tervezett közös terepbejárás a hivatali autó meghibásodása miatt elmaradt). A május 4-i csoportos beszélgetésre a természetvédelmi őr is meghívást kapott – reményeink szerint ezzel nagy munkaterhelése ellenére (8000 ha terület tartozik hozzá) élni is tud. Telefonos egyeztetés történt továbbá az illetékes falugazdással, aki pályázati határidők okozta bokros teendőire hivatkozva nem tudott személyes találkozásra időpontot találni. Jelen projekt keretében elkészült kiadványok (általános és területi szórólapok) postai eljuttatásában egyeztünk meg a személyes beszélgetésre alkalmas időpont megtalálásáig.

A Jánosházi-erdő és Égett-berek Natura2000 terület a Belső-Somogyi Homokvidéken található, a Drávába ömlő Rinya vízgyűjtőjének felső szakaszán. A Jánosházi-erdőként megjelölt területe természetközeli erdei életközösségeknek ad otthont. A savanyú homoki talajú területet természetvédelmi szempontból szerencsésen nem érintették a múltbeli meliorációs programok, így maradhatott fenn egy viszonylag természetközeli erdőtömb. A terület felső, északibb részén értékes homoki bükkösök találhatóak. Ugyancsak fontos erdei életközösségek a gyertyános-tölgyesek. A két bővízü Rinya-ág (a segesdi és szabási Rinya) találkozásánál fekvő és milliányi forrással gazdagított területen különösen az összefolyásoknál jellemzőek a ligeterdőkkel tarkított lápmozaikok (égerligetek, égerlápok). Ezeket gyakorlatilag nem használták, így gyomokkal alig fertőzöttek, viszonylag érintetlen élőhelyek. Az Égett-berek területrész a lárpkataszterben szereplő, védett lár. A területre jellemző homokos alapkőzet miatt gyorsan visszaalakul a természet, és a talajvíz szintjét tartja az összefolyásnál föltöltődő hordalék. Ennek következtében a máshol jellemző talajvíz-szint csökkenés e területet viszonylag kevésbé érinti. Említésre érdemes még, bár a Natura2000 területet nem érinti, a Nagykorpad melletti Móríci-erdő, mely védettségre tervezett.

Belső-Somogyban, Nagyatádtól mindössze 8 km-re északra, fekszik Ötvöskőnyi. A 68-as

főútvonal mentén található a falu, önálló vasútállomása van, autóbusz közlekedése is kiváló. A település 1994-ben lett önálló, ekkor váltak le Nagyatádról, s három évvel később a szomszédos Segesddel alkottak körjegyzőséget. A 960 lakos többsége, melyből 350 roma származású lakos, nem a faluban dolgozik, hanem vagy eljár a közeli Nagyatádra, vagy segélyen él (a romák 98%-a ez utóbbi kategóriába tartozik). Helyben a legfőbb munkáltató az önkormányzat. Az „Út a munkához” programban alkalmazott közmunkák (útjavítás, faluszépítés) adnak hozzá még a megélhetéshez. Az iskola megszűnt, az önkormányzat iskolabusszal viszi a gyermekeket a nagyatádi iskolába. Az óvodába, amely tagintézménye a nagyatádinak, kb. 45 kisgyermek jár két csoportban. Az önkormányzati konyha szociális étkeztetést kínál. Az üres iskolaépületbe integrált szolgáltatói tér kialakítására pályáznak, ugyanis a jelenleg az orvosi rendelőnek és az önkormányzati hivatalnak helyet adó épületegyüttes meglehetősen rossz állapotú, felújításra, akadálymentesítésre szorulna. Az üressé vált iskola épületében jobb körülmények közé kerülhetne ez a két intézmény is, miközben egyéb szolgáltatásokat is ott lehetne összpontosítani. További érdekesség, hogy az Ötvöskőnyi területén fekvő kastély épület a Nagyatádi Kórházé, ahol pszichiátriai betegek 100 ágyas utókezelője működik. A falu közelében három halastó is található, valamennyi magántulajdonban van, s tulajdonosaik halgazdálkodást folytatnak, illetve horgásztóként igyekeznek működtetni azokat. (Horgászegyesület azonban nem alakult a környéken.) Több helybéli lakosnak van erdőterülete, osztatlan területű erdőbirtokosságokként működnek. Három, viszonylag nagyobb mezőgazdasági vállalkozó működik a területen, mindegyikük családi gazdálkodást folytat, további munkaerőt állandó jelleggel nem alkalmaznak. Jellemzően szántóföldi gazdálkodást folytatnak, 100-150 ha-os területeken. Az egyetlen relatíve nagyobb állattartó gazdának 20-30 szarvasmarhája van. A termőterület szorosan kapcsolódik a segesdi és a somogyszobi határhoz, a tájra jellemző a szőlő- és gyümölcsültetvények látványa. A hatvanas évektől errefelé különösen a málna és a feketeribiszke termesztése lendült fel, s mostanra a megye legnagyobb ilyen termőterülete alakult ki e tájon. A falu belterületéhez képest kb. háromszor akkora zártkertes, hétvégi házas területtel rendelkezik, ahol szőlőültetvények és borospincék találhatóak. A nagyatádi laktanya működésének idejében vált különösen népszerűvé ez a terület, ahol (a helyi lakosok mellett) sok katonatiszt vásárolt magának zártkertet. A laktanya megszűntével azonban gondozatlanná és elhagyottá vált e területek számottevő része, s emiatt jelentősen zuhantak az ingatlanárak is. Az önkormányzat a munkahely-teremtésben látna kiutat, egy legalább 20-30 embert foglalkoztató üzem odatelepülésében – amelyhez területet is tudnának adni. Az egyik legnagyobb problémát a lakosság iskolázottsági szintje jelenti, hiszen nagyon nagy a 8 általánost sem elvégzettek aránya. A képzetlen munkaerő pedig nem jelent vonzerőt semmilyen vállalkozás számára sem. További súlyos probléma a roma kisebbség helyzete, hiszen a munkanélküliség döntően őket sújtja – ma már sem az erdőszet, sem a vízügy, sem a megmaradt gyárok, sem a téeszék után alakult mezőgazdasági vállalkozások nem kínálnak nekik munkalehetőséget.

Nagykorpád település intézményei az 1969-es körzetesítést követően Lábodhoz kapcsolódtak közigazgatásilag, s a rendszerváltást követő első választások után jött létre itt a körjegyzőség (a szomszédos Szabással), majd a polgármesteri hivatal. A 20-30 éve még 1200 fős, ma már alig hétszáz lelket számláló faluban kultúrház, óvoda (25 kisgyermekkel) és alsó tagozatos (1-4 osztályos) általános iskola működik. A településen élő 42 roma család többsége szociális segílyt kap, és cigány kisebbségi önkormányzat is működik. Bár fejlődött a település az 1989-et követő években, a nagyüzemek privatizációja és a termelészövetkezet csődje (két nagy szarvasmarha-telep megszűnése) elmondásuk szerint nehéz helyzetbe hozta a korpádiakat is. A lakosság egy része a nagyatádi üzemekbe jár dolgozni, a szociális járadéokra jogosultak 66%-a az „Út a munkához” közmunkaprogramban vesz részt (a 17 főből 9 közmunkás roma származású). Három jelentősebb gazdálkodó foglalkozik mezőgazdálkodással a településen.

A hagyományos szántóföldi kultúrák jellemzik gazdálkodásukat (gabona, kukorica, repce). Bár jelenleg részt vesznek az AKG-ban, ám az adminisztratív kötelezettségek túlzott voltára hivatkozva a programokból való kilépést tervezik. A legnagyobb gazdálkodó 250 ha-on, a másik kettő 25-30, illetve annál is kevesebb ha-on gazdálkodik. Egy svájci tulajdonú agrárvállalkozás ugyancsak működik a területen. A környező erdőterületen 45 tulajdonosból álló erdőbirtokosság működik. A foglalkoztatási gondok megoldására az önkormányzat gyógynövény-termesztő szövetkezet indítását tervezte. A 30 főt foglalkoztatni szándékozó üzemhez a dolgozók átképzése is megtörtént. A kezdeményezés azon bukott meg, hogy a szükséges 50-100 ha-os földterület megvásárlását a települési önkormányzat képviselő testülete nem támogatta. Hasonló sorsa jutott az orvosi rendelő és az önkormányzati hivatal rekonstrukciójának ötlete is: az elnyert ún. norvég alapos pályázat a képviselőtestület támogatásának hiányában nem volt lehívható. A polgármester szerint nagy gond, hogy a külterület nagy hányada központi állami tulajdonban, s nem önkormányzatban van (a települési önkormányzat csak árkokat és egyes útszakaszokat birtokol), így ott nem lehet beruházni. Úgy látja azonban, hogy olyan természeti kincsekkel is rendelkezik a település, amelyek megfelelő szándék esetén felemelkedést jelenthetnének a község számára. Az egyik ehhez kapcsolódó ötlet a kivételesen szép környezettel megáldott Rinya-patakhoz kapcsolódik. Szabással együtt a LEADER program keretében közös fejlesztési elképzelés készült egy duzzasztásos, 150 hektáros víztározóra („jóléti tó”-ra), amelyet intenzív növénytermesztésre, turisztikai célokra és munkahelyteremtésre is ki szeretnének használni. A másik lehetőséget a termálvízben látják. A település közelében a 60-as években 50-55 Celsius fokos termálvizet találtak, s elkészült két medence is. A 14-15 ha-os terület egy pesti befektető cég tulajdonában van (Meditermál Invest), de a megfelelő források hiánya miatt a fürdő két évtizede kihasználatlan. A településen sem gáz, sem szennyvíz közüzemi szolgáltatás nincs. A közvilágítás felújítása, illetve a magasfeszültségű vezetékek cseréje jelenleg folyik.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezettek elmondása szerint a Natura2000 programról, vagy a terület kijelöléséről nem kaptak személyes vagy egyéb formájú tájékoztatást. Az egyetlen információforrás e tekintetben a Földhivatal volt az eddig megkérdezett önkormányzatok és magángazdálkodók számára egyaránt. Onnan kaptak évekkal ezelőtt értesítést az érintett területek (helyrajzi számok) Natura2000 megjelöléséről. Az önkormányzatoknak ki kellett függeszteniük az érintett hrsz-eket, a magántulajdonosok pedig a tulajdoni lapra történt bejegyzésről kaptak hivatalos levelet. A megkérdezett egyetlen magántulajdonos erre úgy reagált, hogy nem értette ugyan, mi ez az egész, ám nem járt sem utána, sem nem fellebbezett, hiszen az pénzbe került volna. Az eddigi interjúalanyok véleménye egybeesett abban a tekintetben, hogy sem a Natura2000 vonatkozásában, sem általában a természetvédelem ügyében nem keresték őket az illetékesek, s nincs semmilyen rendszeres kapcsolat vagy kommunikáció e tekintetben. További pontosítandó információként az került föl, hogy Pécssett tartott a DDNPI tájékoztatókat a Natura2000-ról, ám ezeken igen gyér volt az érintettek részvétele. E rendezvények hirdetésének módjáról, mikéntjéről további információk szerzendők be a DDNPI-től. Az érintett önkormányzatoknak a Natura2000 program azonban nem csengett teljesen ismeretlenül, mindegyikük e vonatkozásban a VÁTI hivatalos levelét említette (mely a jelen projekt keretében lett kiküldve az érintett önkormányzatoknak).

Érintett-elemzés

A Jánosházi-erdő és Égett-berek Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek a Duna-Ipoly

Nemzeti Park Igazgatóság, a kaposvári székhelyű SEFAG Zrt. Nagyatádi Erdészete, a területen érintett erdőbirtokosságok magántulajdonosai, valamint kevés mezőgazdálkodásból élő magángazda. További fontos érintett lehet – közös fejlesztési tervei miatt – a nagykorpádi és szabási önkormányzat. Az ötvöskónyi önkormányzat érintettsége elsősorban abban jelenik meg, hogy segítőkészen szervezi a helyi érintettek tájékoztatását a Natura2000 tervezési folyamatban. A belegi önkormányzat minimálisan érintett.

Érintettségek

- *DDNPI:* A természetvédelem területileg illetékes számára jelentős ez a Natura2000 terület, mert Belső-Somogy vidékén viszonylag kevés a védett terület, és e táji szinten viszonylag érintetlen, természetközeli élőhelyek jelentős természetvédelmi értékkel rendelkező foltokat, élőhely-mozaikokat őriznek, amelyek „génbankokként” is jelentősek. Értékesek a homoki bükkös társulások (melyeket intenzív erdőgazdálkodás veszélyeztet), a jó ökológiai potenciálú legelőerdő maradványok (melyeket az „Alföld-sors” veszélye fenyeget), valamint a lápmozaikok. A viszonylag kevés település és lakos, valamint a mezőgazdasági művelés nem számottevő volta miatt nem jelentenek jelentősebb veszélyt a terület természeti értékeire. A védett lápként nyilvántartott Égett-berek korábban nagy legelőterület volt, de már 15 éve nincs legeltetés a területén. Kevesebb a legelő állat, mint kellene természetvédelmi szempontból (pl. szürkemarha és bivaly legelhetne a területen). Ugyanakkor a nagyvadállomány jelentősen fölszaporodott, és „durvább” hatást gyakorol a területre, mint a legeltetés. A vaddisznó és a betelepített dám állománya valószínűleg gyérítésre szorulna természetvédelmi szempontból. A gímszarvas és őz állományai nem okoznak jelentősebb gondot. Kedvező az aranyakál mint csúcsragadozó jelenléte. Ugyancsak problémát okoz a természetvédelem számára a többnyire gyeperős művelési ágba tartozó élőhelyfoltok vadföldként való használata, valamint a vadászok gépjárművei okozta zavarások, és az ezekből adódó gyommag-bevitel a területre. Összességében a legnagyobb zavaró tényező természetvédelmi szempontból a területen a vadászat. A Vadgazdálkodási Tanácsban a DDNPI képviselője elmondhatja véleményét, kívánságait, ám nem válik világossá és átláthatóvá, hogy a Zamárditól Barcsig vadgazdálkodó SEFAG erre az érintett területre miként bontja le a kilövési terveket. A Nagyatád-Nagykorpad közötti turista bicikliút terve ugyancsak természetvédelmi dilemmát okoz, hiszen a Rinya partján húzódna, és az aszfalt, illetve a várhatóan megnövekvő látogatószám éppen a terület eddigi viszonylagos érintetlenségét, természetközelségét veszélyeztetné.
- *SEFAG Zrt.:* A területileg illetékes állami erdészeti vállalat nemcsak jelentős területeken folytat erdőgazdálkodást e Natura2000 területen, hanem a vadászati jogokat is birtokolja. Az erdészeti vállalatokra nehezedő állami elvárás (nyereségtermelés kényszere) miatt a területen gazdálkodó Nagyatádi Erdészet viszonylag intenzív erdőgazdálkodást folytat az állami területeken. A tarvágásos-ültetési intenzív erdőművelés és az erdészeti utak okozta fragmentáció egyaránt természetvédelmi problémákat okoz. Természetvédelmi szempontból a csemeték ültetésére alapozott erdőfelújítás helyett a sarjztatás lenne kívánatos, a folytonos erdőborítás biztosítása mellett lenne lehetséges és kívánatos az erdőgazdálkodás és a legeltetés/kaszálás. A SEFAG tulajdonában van a két Rinya találkozásánál fölhordott dombon álló ún. nagykorpádi földvár. A térség legmagasabb pontján gyönyörű szép erdőfolt terül el, ahol az erdészet tanösvényt és turistautat is kialakított. A SEFAG és a DDNPI között viszonylag jó az együttműködés. A 10 éves üzemtervek kidolgozásában is közreműködik a DDNPI, és az éves üzemtervek szintjén is kooperatív az erdészeti vállalat: véleményezteteti eme rövidtávú erdőművelési terveit is. Ahol a DDNPI jelzi a

természetvédelmi aggályait, a SEFAG igyekszik kihagyni az érintett területeket. Az egyre fiatalabb erdész nemzedék egyre rugalmasabb és támogatóbb a természetvédelmi célok tekintetében – az emberi kapcsolatok jól működnek a két állami szervezet között. Az egyeztetések elsősorban az igazgatóság szintjén zajlanak, s nem a helyi kerületi erdész szintjén. A legnagyobb érdekellentét a vadászat területén mutatkozhat a vadászati jogokat birtokló erdészeti vállalat és a DDNPI között. Itt is folyik az érdemi kommunikáció a felek között, de ez láthatólag javítható, illetve javítandó. Egyeztetésre érdemesek – a vadállomány nagyságán és összetételén túl – különösen a vadföldek és a vadászathoz használt gépjárművek okozta természetvédelmi problémák.

- *Nagykorpád és Szabás önkormányzata:* Közös fejlesztési elképzelésük, a Rinya földuzzasztásával létrehozandó „jóléti tó”, valamint a Nagyatád-Nagykorpád között tervezett kerékpárút jelentősen érinteti a Natura2000 program természetvédelmi céljait. Ugyancsak ilyen lehet Nagykorpád és a Medtermál Invest elképzelése a termálfürdőről. E fejlesztési tervek természetvédelmi megítéléséről egyeztetni érdemes a két érintett önkormányzattal. Figyelembe veendő ugyanakkor az érintett önkormányzatok, illetve települések meglehetősen rossz anyagi-megélhetési helyzete, hiszen érthető módon keresik a kiutat jelenlegi helyzetükből, illetve a hosszú távú gazdasági (megélhetési) stabilitást.
- *Gazdálkodók:* A gazdálkodók három csoportja is érintett, melyekben természetes a személyi átfedés: szántóföldi gazdálkodók és állattartók; erdőgazdálkodók, valamint halgazdálkodók. A jelenlegi mezőgazdálkodás – úgy tűnik – sem jellegében, sem kiterjedtségében nem jelent nagy kockázatot a természetvédelmi célok elérése szempontjából. A halgazdálkodás mikéntjéről sem merült föl egyelőre természetvédelmi veszély. A legnagyobb természeti hatást az erdőgazdálkodás módja jelentheti – az erdőbirtokosságok gazdálkodása (a SEFAG mellett). Emiatt különösen fontos lehet a Natura2000 program keretében kidolgozás alatt álló magán erdőgazdálkodói kompenzáció feltételrendszere, s ennek helyi egyeztetése. A Natura2000 terület Égett-berek része esetében pedig természetvédelmi szempontból is kívánatos lenne a legelő állatállomány visszakerülése a területre. Ez lehetőséget adhat a helyi állattartó gazdálkodók és a természetvédelem együttműködésére.

Kapcsolat az érintettek között:

Mivel a Natura2000 terület korábban nem volt védettség alatt, a települések és a DDNPI között eddig sem volt kapcsolat, és ez a Natura2000 rendelettel sem teremtődött meg vagy vált intenzívebbé. A Natura2000 kijelölés közvetlen módon nem eredményezett konfliktusokat. Általánosságban azt lehet mondani, hogy a helyi érintettek (önkormányzatok és gazdálkodók) nem táplálnak sem egyértelműen negatív, sem különösen pozitív érzelmeket a természetvédelemmel kapcsolatban. A megkérdezett, AKG-ban részt vevő gazdálkodó véleménye tükrözött csalódást: ki is fog lépni az AKG programból. Kisebb területhasználati konfliktus adódhat a nagykorpádi és szabási önkormányzatok közös fejlesztési elképzeléseiből, amelyek ellentétbe kerülhetnek a Natura2000 céljaival. A fenntartási tervek készítésének folyamatát remélhetőleg segíteni fogja a DDNPI és a SEFAG Zrt. közötti kooperatívnak mondott kapcsolat. (Ezt nyilván a SEFAG illetékeseivel készítendő interjúknak is meg kell erősíteniük.)

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 programmal kapcsolatban tulajdonképpen akkora a tudás- és ismerethiány, hogy nem beszélhetünk az ehhez kapcsolódó vélekedésekről. A helyi érintettek sem magáról a programról, sem általában a helyi tájat érintő természetvédelmi célokról nem kaptak

tájékoztatást. Az illetékes természetvédelmi hatóságok képviselőivel semmilyen korábbi kapcsolatot, interakciót nem tudtak fölidézni. Ugyanakkor különösebb negatív attitűdöt sem tapasztaltunk a természetvédelemmel vagy azok képviselőivel szemben. A helyi érintettek nyitottnak tűnnek az együttműködésre.

Kommunikációs javaslatok

A megkérdezett helyiek várják és igénylik a személyes kapcsolatfölvételt, tájékoztatást a Natura2000 programról, az abból rájuk háruló esetleges feladatokról és a kompenzációról. Mindenképpen elengedhetetlennek tűnik a helyiek tájékoztatása általában is az érintett belső-somogyi táj megörzendő természeti értékeiről, és arról, hogy ezt a Natura2000 program hogyan szolgálná. A helyi önkormányzatokra támaszkodva, akiknek egymással viszonylag szoros a kapcsolatuk, megszervezhetőnek tűnik egy **érintetti fórum**, ahol a fenntartási tervek tervezői, a DDNPI képviselőivel kiegészülve párbeszédet indíthatnak a **helyi tájhasználókkal**, elsősorban az önkormányzatokkal és a magángazdálkodókkal. Az érintett állami erdészeti szervezet, a **SEFAG Zrt. Nagyatádi Erdészete**, mint a legnagyobb helyi tájhasználó, külön kapcsolatfölvételt igényel. Kommunikációs szempontból hatékonyabbnak tűnik a többi helyi tájhasználótól eltérő kezelése, és nem a fórum során, hanem **személyes egyeztetésekkel történő bevonása** a tervezési folyamatba. További feladat ennek alapos megszervezése. Ugyancsak további feladat a helyi vízgazdálkodásban érintett szerv(ek) föltérképezése, és szükség esetén ugyancsak egyedi bevonása a tervezési folyamatba.

II.11. Lajoskomáromi-löszvölgyek

A Lajoskomáromi-löszvölgyek Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. február 9-én és 2009. április 27-én összesen hét interjú készült, illetve egy rövid vezető nélküli terepbejárást végeztünk. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által érintett települések, Lajoskomárom, Mezőkomárom, Igar és Ozora települések önkormányzatait, a falugazdászt, és a legnagyobb potenciálisan érintett gazdálkodókat (az enyingi Agrár Zrt-t, valamint juhászokat). Mivel nem sikerült megfelelő időpontot találnunk az illetékes természetvédelmi örrrel, így a közös terepbejárásra egyelőre nem került sor.

A Lajoskomáromi-löszvölgyek Natura2000 terület négy darabból áll, erősen szabdalt, egyes részei egymástól távolabb helyezkednek el. A Mezőkomárom melletti területrészen erdők találhatóak, Lajoskomárom közigazgatási határát két területrész érinti, a Natura2000 terület Ozorai darabja ezzel határos volt, itt területmódosítás történt a közel múltban, ezek tipikus löszvölgyek, amelyeken gyeptársulások találhatóak, amint a negyedik, az Igar határában lévő területrészen is. Tipikus társulások a löszgyepek, akácok, lösztölgyesek, amelyeken valaha extenzív legeltetés folyt, a karámok nyomai még ma is megtalálhatóak. Míg a völgyoldalakat jobbra birkával legeltették, addig a völgyalji réteket kaszálták hagyományosan. A gyepeggazdálkodás (kaszálás, legeltetés birkákkal) ma is tipikus gazdálkodási forma, de a kezelés, az állatlétszám csökkenése miatt gyakran hiányzik, így kezd elhanyagolttá válni a terület. Helyenként még megtalálható egy-egy öreg tölgy hagyásfa (200-300 éves), nyarak és értékes, de kis kiterjedésű erdőfoltok. A vidéken az 1800-as évekig voltak erdők, ezek rekonstruálása a fenntartási terv ideális célja lehet. A löszvölgyek körül viszont intenzíven művelt szántók vannak, helyenként már felhagyva, ahonnét fennáll annak a veszélye, hogy bemosódnak a növény-védőszerek és műtrágyák. A terület felhagyás, a galagonyások, akácerdők terjedése, a cserjésedés veszélyt jelent a terület jelenlegi társulásaira.

A négy érintett település mindegyikét súlyosan érintette a rendszerváltást követő gazdasági

viSSzaesés, illetve a gazdaság szerkezetének átalakulása. A települések lakói korábban ingáztak a közeli városokba, Simontornyára, Székesfehérvárra, de a leépítések során sokan elvesztették az állásukat. A termelősövetkezetek melléküzem ágában, illetve a mezőgazdaságban foglalkoztatottak szintén állás nélkül maradtak mára. A téeszek a magánosítás után leépítették a kiegészítő tevékenységeiket, a modern növénytermesztés munkaerő igénye kisebb, az állattartás és állat létszám csökkentése pedig még ma is tart. Jelenleg Lajoskomáromban, Mezőszilason és Igaron van sertéstelep (az utóbbi kettő fennmaradása azonban kétséges), az EAG Zrt. szarvasmarha állománya nem változik, de az állatok Mezőszilason és Kiscséri-pusztán vannak. A nagyüzemi juhtenyésztés megszűnt Lajoskomáromban, de itt még most is található pár százás állománnyal egy-két gazda. Valamint Igaron egy gazdálkodó kb. 2000-es állománnyal.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezettek elmondása szerint a Natura2000 programról, vagy a terület kijelöléséről korábban részletes információt nem kaptak. Az önkormányzatok a Közlönyből, illetve a megyei önkormányzattól, egyesek pedig más funkcióik révén (például a vadásztársaság titkáráként) értesültek a kijelölésről. A Lajoskomáromi önkormányzatnál internetről leszedték a helyrajzi számos listát, így tudták meg, hogy mely területek érintettek. Az önkormányzatok szerintük mindenütt kaptak értesítést, a magángazdák azonban lehet, hogy nem, így azokat mindenképpen fel kell keresni – hangzott el a beszélgetés során. Az önkormányzatok a szokásos módon falragaszok kihirdették a Natura területeket.

Arról nincsenek részletes és egyértelmű információi az önkormányzatoknak, hogy a kijelölt területeket mi teszi védelemre érdemesé, de mindegyik megkérdezett tisztában volt a különleges tájképi elemek értékével, azokat annak ellenére, becsülik, hogy a településektől távolabb helyezkednek el, így ritkán látogatottak. Az önkormányzatoknál nem tájékoztattak arról, hogy milyen kötelezettségekkel és esetleges előnyökkel jár a területkijelölés, ami részben annak is betudható, hogy a szűk hivatali apparátus miatt a legfontosabb információkról való tájékozódáson túl nem foglalkoztak részletesebben a Natura2000 programmal.

A falugazdász így beszélt a terület kijelölésekről: *„Ebbe egy kicsit úgy csöppentünk bele. A következményeket láttuk, de nem hiszem, hogy betartják sokan.”* Szerinte a rendeletről csak a falugazdász tájékoztatta a gazdálkodókat, mivel nem tud arról, hogy a gazdák a DINPI-vel bármilyen kapcsolatban volnának.

A kisebb gazdálkodók is tudják, hogy merre vannak a rendelet hatálya alá eső területek, a nagyobbak pedig a támogatásokat is igénybe veszik. Az EAG Zrt. illetékes munkatársa arról számolt be, hogy a Natura2000 rendeletről a közlönyből értesültek, esetleg volt is kint náluk valaki, aki tájékoztatta őket.

Érintett-elemzés

A Lajoskomáromi-löszvölgyek Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek Lajoskomárom, Mezőkomárom, Igar és Ozora települések önkormányzatai, az Enyingi Agrár Zrt-t, a korábbi termelő szövetkezetből alakult Győzelem mezőgazdasági cégcsoport, valamint különböző juhászok és a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság. Kisebb mértékben érintettek a helyi gazdálkodók, az illetékes falugazdász, Mezőszilas, valamint a települések lakossága.

Érintettségek

- *Lajoskomáromi önkormányzat:* a település három részből áll, 2400 lakosa van. A mezőgazdaság a meghatározó ágazat, a korábbi jól működő téesz, mára magánkézbe

került. A mezőgazdaságból felszabaduló munkaerőt Fehérvár eddig felszívta, így sokan ingáznak. A Natura2000 rendelet a község fejlesztési terveit nem érinti, beruházási terveik elsősorban a Kutas-ér völgyében vannak, és ez nem Natura2000-es terület. (Itt a hatvanas évekbeli kutatófúrások során találtak termálvizet, és geológiai szakvéleménnyel rendelkeznek a kiaknázható termálkincsről, ezért a jövőben befektető bevonásával termálfürdőt szeretnének létrehozni a település nyugati – dél-nyugati részén.) Ezen kívül fontos fejlesztési elképzelés még a csatornahálózat kiépítése, ami esetleg pozitívan befolyásolná a Natura területek élővilágát is. A Natura2000 rendelet miatt jelenleg is folyik a rendezési terv átalakítása, e munka során figyelembe veszik a területkijelöléseket, és betartják a szabályokat.

- *Ozorai önkormányzat:* terveit a Natura2000 rendelet előírásai nem befolyásolják, a település gyakorlatilag nem érintett immár a kérdésben.
- *Mezőkomáromi önkormányzat:* 1044 lakosú település az enyingi kistérségben, ahol a mezőgazdaság a meghatározó tevékenységi forma, bár a korábbi téészek helyén alakult társaság megszűnt és az egyetlen embert sem foglalkoztat. A mezőgazdasági vállalkozások családon belül oldják a meg a munkaerő igényeiket. Ma is működik a Lajoskomáromi Győzelem és Győzelem 2000 Kft. amely a korábbi tehenészetet felszámolta és jelenleg szántóföldi termesztéssel foglalkozik. A helybeliek a korábbi részarány tulajdonba kapott földeket eladták, jelentős szegénység, az idősek aránya 24-25%. Az önkormányzat is résztulajdonosa annak a biofermentációs üzemnek, amely a falu határában épül. A fejlesztések miatt nem valószínű, hogy érdekellentét alakuljon ki az Önkormányzat és a Natura2000 program kapcsán.
- *Igari önkormányzat:* 1054 lakosú település (szintén három részből áll), az előzőekhez hasonlóan a korábban sikeres termelőszövetkezet a magánosítás után leépült, nagyon magas a munkanélküliség. Az önkormányzat terveit a Natura2000 kijelölés nem befolyásolja, 2007-ben a rendezési tervet is eszerint alakították át.
- *Gazdálkodók, falugazdász:* A szántóterület 55-60%-án nagyüzemi gazdálkodás folyik: egy több ezer hektáros gazdaság, valamint néhány 200-300 hektárt művelő gazdaság működik a környéken, elvéve akad csak néhány 10-20 hektáros gazdaság. Mivel a gazdák egyáltalán nincsenek egymásra utalva, az együttműködés nem jellemző, legfeljebb bérmunka. Lajoskomárom és Mezőkomárom határának jelentős része szántó. ezeken gabonaféléket és olajos növényeket termesztnek, a növénytermesztés szerkezete pedig nem kapcsolódik az állattenyésztéshez. Korábban ezeken a településeken jelentős volt az állattartás.
- *Az Enyingi Agrár Zrt.(EAG Zrt.)* műveli a Lajoskomáromi-löszvölgyek Natura2000 terület legnagyobb részét, egyik telephelyük Külső-Sári-pusztában. Itt mintegy 800-900 hektár szántót, 150 hektár gyepet és valamennyi erdős részt kezelnek. Valaha ez a környék húsmarha és lótarató hely volt, legeltettek a faszorokig, elsősorban növendék marhákkal. A kárpótlás után a területeket felszabdalták. Az EAG Zrt. most bérlő a legelőket a facsoportokkal együtt, de a facsoportokra az erdőtörvény és az erdőterv vonatkozik, ők irtást nem kezdeményezhetnek itt. Jelenleg lovakkal (mintegy 60-70 kanca) legeltetnek (már csak tejelő marhájuk van, de az nem Sári-pusztában), a ló viszont kerüli a fás területeket, úgyhogy az erdősülést ez a gazdálkodási mód nem akadályozza meg. A terület jogi helyzetének tisztázatlansága miatt az erdősülés megakadályozása is problémát okoz. Szintén probléma, hogy a gyepet nem tudják műtrágyázni, ami elég nagy hozamkieséssel jár. A fűszéna hozama gyakorlatilag tervezhetetlen. Ezen kívül más problémát nem lát a Natura2000 kapcsán. „A korlátozást el fogjuk viselni.”
- *Lajoskomáromi Győzelem Kft. és Győzelem 2000 Kft.:* állattenyésztéssel foglalkozó mezőgazdasági vállalkozások, amelyek a korábbi téészekből alakultak. Interjú

- egyelőre nem készült az érintettekkel, de a kapcsolatfelvétel megtörtént.
- *Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (DINPI)*: elhangzott, hogy a löszvölgyek feletti területek nem megfelelő művelése a löszvölgyek élővilágát is károsíthatja (bár erről szisztematikus kutatások nem készültek), legeltetéses állattartást fenn kell tartani, kívánatos cél lehet a tölgyesek visszaállítása. Interjú egyelőre nem készült az érintettel, de a kapcsolatfelvétel megtörtént.
 - *Juhászok*: néhány kisebb-nagyobb juhászati működésközpont működik a térségben, amelyek azonban a kedvezőtlen gazdasági körülmények miatt fokozatosan csökkentik az állatlétszámot. A Natura2000-hez kapcsolódóan támogatást nem vesznek igénybe. A felkeresett juhász kifejezetten szereti azt a tájat, amelyen gazdálkodik, munkája során az előírásokat betartja, konfliktus nem várható.

Kapcsolat az érintettek között:

Mivel a Natura2000 terület korábban nem volt védettség alatt, a települések és a DINPI között eddig sem volt kapcsolat, de mint arról néhol beszámoltak a rendelet kapcsán sem vált ez intenzívebbé. A gazdák egy része bizalmatlan az ismeretlenekkel szemben, a területhez érzelmi viszony fűzi, és nem kedveli, ha idegenek járnak rajta – a DINPI munkatársaival nincs rendszeres kapcsolat.

Mind emellett az interjúk alapján úgy tűnt, hogy a Natura2000 területkijelölés viszonylag keveseket érint a településen, fennálló konfliktusról nem szereztünk tudomást, s annak kialakulása sem várható, mivel a kijelölt területeken nem folyik olyan gazdasági hasznosítás, ami ellentétben állna a természetvédelmi elképzelésekkel. Az érintettek között jelenleg szoros kapcsolat nem áll fenn, természet- vagy környezetvédelmi célú együttműködésre a DINPI-gal nem volt példa korábban. A helyben folyó állattartás hanyatlása és a megmaradó állattartás átalakulása miatt azonban minél hamarabb lépni kellene, hogy jó és hatékony együttműködés alakuljon ki a gazdálkodók és a természetvédelem között, mert a kívánatos kezelésnek a legeltetés fontos része lenne.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

Az önkormányzatok nem várnak sem különösebb előnyöket, sem különösebb hátrányokat a rendeletről.

A falugazdász véleménye szerint a Natura2000 területek kezelésével kapcsolatos előírások – például, hogy a kaszálást öt nappal a munka megkezdése előtt be kell jelenteni – nagy nehézséget okoznak a gazdálkodóknak. Erre azonban a gazdálkodók nem panaszkodtak. Bár az adminisztráció is többletmunkát jelent, de az nem okoz gondot a gazdáknak, egységes vélemények szerint. A falugazdász szerint az esetleges támogatás biztosan növeli a gazdák program iránti elkötelezettségét.

Az EAG Zrt. szerint előnye a programnak, hogy támogatást vehetnek fel, és a pályázatokban is többlet pontokat lehet érte számítani. ennél a társaságnál külön környezetvédelmi apparátus is van, valamint pályázati írók. (az interjú során elhangzott, az a talán gúnyosnak tetsző megfogalmazás, hogy „szebben fűtyül majd a madár”; ez a mondat ugyan nem tanúskodik erről, de szinte minden kérdezett kifejezte, hogy a természeti értékeket a helyben élők, és a gazdálkodók megbecsülik.)

Kommunikációs javaslatok

Mivel a Lajoskomáromi-löszvölgyek Natura2000 terület szélesebb gazdálkodói réteget érint, és a leginkább érintett településeken van működő gazdakör, annak ellenére érdemesnek látszik gazdálkodói fórumot tartani, hogy a falugazdász és egyes polgármesterek szerint erre

nincs igény. Emellett az önkormányzat véleménye szerint a programról tájékoztató levelekkel és személyes megkeresésekkel lehetne tájékoztatni az érintetteket. A készülő fenntartási tervet az önkormányzatokkal, a falugazdással, illetve az EAG Zrt.-vel és a Győzelem2000 illetve a Győzelem Kft-vel írásban, vagy igény esetén újabb személyes találkozó során érdemes véleményeztetni.

A helyi lakosság tájékoztatására érdemes lehet a helyi újságokban bemutatni a terület értékeit, így erősítve a lakosság már meglévő elkötelezettségét. A jövőbeni esetleges konfliktusok megelőzése érdekében a helyi vadásztársaság megkeresése, illetve a fenntartási tervváltozatok egyeztetési folyamatába való bevonása is indokolt lehet.

II.12. Móríchelyi-halastavak

A miklósfai Móríchelyi-halastavak Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. január 30-án és február 20-án összesen négy interjú, illetve egy interjúval összekötött terepbejárás készült. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által érintett település, Nagykanizsa önkormányzatát (Miklósfá nem rendelkezik önálló önkormányzattal), a Zalaerdő Erdészeti Zrt-t (egyben a helyi vadásztársaság egyik tagját), a Balatoni Halászati Zrt-t, a Miklósfai Mezőgazdasági Zrt-t, valamint közös terepbejárásra került sor a terület illetékes természetvédelmi őrének részvételével.

Miklósfát 1982-ben csatolták a mindössze 5 km-re fekvő Nagykanizsához, korábban önálló közigazgatással rendelkezett. Ma is saját óvodával, iskolával, művelődési házzal rendelkezik. Tipikus zalai, belső-somogyi település képe rajzolódik ki előttünk Miklósfát járva, ahol jelenleg körülbelül 2500 fő lakik, köztük egyre több városi kiköltöző. A horvátajkúak korábban meghatározó aránya mára jelentősen csökkent. A városrész falusias, családi-házias jelleget ölt, nevezetessége a halgazdaság kezelésében lévő tórendszer, illetve a 28 hektáros arborétum. A településen aktív civil élet zajlik: Közművelődési és Városszépítő Egyesület, Polgárórség, Nyugdíjasklub működik, s számos közösségi program (répafőző verseny, szüreti felvonulás, falunap stb.) kerül megrendezésre.

Miklósfá területén két nagyobb vállalkozás működik: a Balatoni Halászati Zrt, valamint a Miklósfai Mezőgazdasági Zrt. Közülük az utóbbi bír nagyobb foglalkoztatott létszámmal (kb. 110 fő), ugyanakkor a lakosság jelentősebb része Nagykanizsára jár dolgozni ingázóként. A település körüli földek többsége viszonylag kitett, dombos, a völgyekben vizenyős terület, művelésük ezért nehéz. A múltban és jelenleg is elsősorban az állattartás és az állattartás szükségletére zajló növénytermesztés, valamint erdőgazdálkodás folyik a település környezetében. Ezt egészíti ki a mesterségesen kialakított, kilenc tóból álló tórendszeren folytatott extenzív halgazdálkodás, amit jelenleg a Balatoni Halászati Zrt. végez. A Natura2000 hatálya a tórendszerre és az azt körülölelő lápos-mocsaras területekre, rétekre terjed ki, így a település életét kevésbé érinti, annál inkább a Balatoni Halászati Zrt, illetve a Miklósfai Mezőgazdasági Zrt működését.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezettek elmondása szerint a Natura2000 programról, vagy a területkijelöléséről korábban részletes információt nem kaptak, a kijelölés határaitól a Közlönyből értesültek. Az önkormányzat illetékese személyes jó kapcsolatot ápol a BFNPI egyes munkatársaival, így a Natura2000 programról tőlük is szerzett információt, ugyanakkor korábban szervezett, hivatalos tájékoztatásról nem hallottunk. A mezőgazdasági vállalkozás a kijelöléssel akkor szembesült, amikor az AKG és a földalapú támogatás kapcsán a MEPAR rendszerben számba vették a területeiket. Azok a vállalkozások, amelyeket több száz, akár ezer hektáron érint a

régióban a Natura2000 program, problémásnak találták, hogy a Közlönyben megjelent helyrajzi számok alapján kellett kigyűjteniük azt, hogy pontosan mely területeik kerültek a program hatálya alá, ami rengeteg időt vett igénybe, s néhol pontatlan is maradt a lehatárolás. A Natura2000 program elveiről, működéséről szintén saját maguk keresték az információkat – akit a közvetlen gazdálkodásban érintett a program, maga kereste fel a BfNPI illetékes munkatársait is szakmai tanácsért. A védett fajokról, a terület kiemelt értékeiről szintén rendelkeznek az érintettek információkkal. Többen azt is megjegyezték, hogy nem a fenntartási terv készítése során, hanem jóval korábban, a területek kijelölésekor kellett volna értesíteni az érintetteket, és tájékoztatni őket a programról, a kijelölni szándékozott területek természeti értékeiről, akár egyeztetési céllal bevonni őket a területkijelölésbe. Volt, aki nehezményezte, hogy a 2000-ben indult programról csak 2007-ben, akkor is más ügy kapcsán értesült.

A területen érintettek és a BfNPI között korábban is volt szórványjellegű kapcsolat, elsősorban a tájhasználat sajátosságaiból adódóan. A tájhasználók saját bevallásuk szerint minden olyan döntés előtt, ami a védett természeti értékek fennmaradását befolyásolhatja, értesítik az igazgatóságot, még akkor is, ha nem védett területről van szó (pl. a Zalaerdő a réti sas fészkelőhelyéül szolgáló, védettséget nem élvező erdők letermelése előtt értesítette a NPI-t, és bár erre nem vonatkozott természetvédelmi előírás, a fészkek körül 1 hektáros körben meghagyta a vágásérett erdőt).

Érintett-elemzés

A Mórighelyi-halastavak Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek Nagykanizsa önkormányzata (Miklósfa részönkormányzata) a Balatoni Halászati Zrt, a Miklósfa Mezőgazdasági Zrt, valamint a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatósága. Kisebb mértékben érintett a Zalaerdő Erdészeti Zrt, a helyi vadásztársaság és a település lakossága.

Érintettségek

- *Nagykanizsai önkormányzat:* saját vagyongekezelésben lévő területek révén nem érintett a Natura2000-ben, s a jövőben sem tervezik a lakott vagy ipari terület bővítését a Natura2000 terület felé. Az önkormányzat viszonylag csekély mértékben foglalkozik a Mórighelyi-halastavak Natura2000 területtel, a város belterületén lévő zöldfelületek és az önkormányzati erdők tervezése és kezelése, a vízvédelmi munkálatok kézben tartása leköti a meglévő kapacitásokat. Ugyanakkor a város lehetőséget lát a közelében kijelölt Natura2000 területekben, elsősorban a szelíd turizmus szerepének növekedése miatt, továbbá a különleges növény- és állatvilág feltárása, a védett természeti értékek lakossággal való megismertetése révén.
- *Balatoni Halászati Zrt.:* a tógazdaság területén összesen 239 hektáron folyik halgazdálkodás, előre meghatározott, természetes ivatáson és félmesterséges szaporításon alapuló haltermelési technológia szerint. Részt vesznek az agrár-környezetgazdálkodási programban: gazdálkodási naplót vezetnek, és meghatározott rendhez kötött a vízszint kezelése, a lehalászás, az esetés stb., amiért kompenzáció jár. A Natura2000 területkijelölés miatt a madarak riasztása és gyérítése szigorúbbá vált – február végétől júniusig nem lőhetik a kárókatonaikat, a riasztást is engedélyeztetni kell a NPI-gal –, ami jelentős (éves szinten a Zrt. összes termelő tavát számolva közel 50 millió Ft-os) kárt okoz a társaság számára (1 kárókatona naponta 0,5-0,7 kg halat is megeszik). Kompenzációt ezért egyelőre nem kaptak, de szükségét látják. Ezt leszámítva ugyanakkor nincs problémájuk a Natura2000 programmal, nem látják ellentétesnek a halgazdálkodással, s jó együttműködést ápolnak a BfNPI-gal is. A jelenlegi tájhasználat hosszú távú fenntartását mindössze az veszélyezteti, hogy

jelenleg zajlik a BH Zrt. privatizációja, amelynek következtében a Mórchelyi-halastavak is tulajdonosváltáson mehetnek át. Egyelőre nem garantált, hogy a jelenlegi gazdálkodási technológiát az esetleges új tulajdonos átveszi.

- *Miklósfai Mezőgazdasági Zrt.:* a korábbi téveszből alakult gazdasági társaság által használt (főként magántulajdonosoktól bérelt) területekből 60 hektár esik a Natura2000 hatálya alá a halastavakat szegélyező rétekből, de ebből csak mintegy 10 hektárt művelnek, mivel a többi nádas-zsombékos, amire munkagépekkel nem tudnak rámenni. A megművelt 10 hektár után felveszik a Natura támogatást – itt a terjedő solidago miatt szárazúzóznak, illetve kaszálnak. AKG füves élőhely programban is részt vesznek. Az érintett terület kívánatos kezelése ügyében felkeresték a BfNPI szakembereit, s együtt alakították ki a tájhasználat rendszerét (fákat, magasabb cserjéket nem vágják ki, április közepén és szeptember közepén kaszálnak és szárazúzóznak, a kaszálás során 8%-ot meghagynak, vadriasztó láncot használnak, és kontroll területet hagynak fel). Mivel erdőgazdálkodással is foglalkoznak, ennek kapcsán is kérték a BfNPI tanácsát, de itt komolyabb változtatásra nem volt szükség, az erdőterv szerint folytathatták a tisztítóvágásokat, kitermelést. Javaslatuk a rét kezelésére, hogy a bokrokat jobban lehessen gyéríteni. A terület számára a legjobb a legeltetés lenne, de a meglévő tejlő állománnyal erre nincs lehetőségük. Ezért a helyiekkel való kooperációban látnak még lehetőséget: a közelben van egy lovarda, a lovakkal lehetne esetleg a rétet legeltetni.
- *Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság:* a területen jelenleg zajló halgazdálkodás megfelel a természetvédelmi céloknak. A tavak leeresztésének időpontja általában egybeesik a nagyobb madárvonulásokkal, így megfelelő táplálkozási hely a vonuló védett madaraknak és az itt fészkelőknek egyaránt. A madarak riasztása szabályozott, a vadászat egyre csökkenő mértékben van jelen (évente egyszer van szezonnyitó vadréce vadászat). A tópartokon és a töltéseken az invazív fajok (elsősorban a japán keserűfű) elterjedése jelent problémát, mindazonáltal a halgazdasággal jó kapcsolatot ápolnak, és nem tartják szükségesnek jelentősebb változtatások bevezetését. A tavakat körülölelő réteken, lápos-mocsaras területeken jelenleg alig van kezelés. Az invazív fajok (elsősorban a solidago) terjedése miatt a NPI kívánatosnak tartja a szárazúzózást és a rendszeres kaszálást vagy legeltetést (esetleg a kontrollált égetést), a terület kezelését ugyanakkor megnehezíti, hogy igen elaprózott a birtokstruktúra, a szövetkezeti földek tagosítása után több tucat tulajdonos osztozkodik rajta.
- *Zalaerdő Erdészeti Zrt.:* mindösszesen 18 ezer hektáron érinti az erdőgazdaságot a Natura2000 program, ebből azonban csak pár hektárra tehető a Mórchelyi-halastavak kijelölés. Az érintett területen erdőgazdálkodás nem folyik, védett fajok sem nagyon találhatóak, helyettük egy erdészeti épület és egy sportlőtér, továbbá díszítő céllal virágágyások, cserjék. A terület jelenleg turisztikai és rekreációs célokat szolgál, bár szántó- és gyepművelési ágban van nyilván tartva. A terület jelenlegi hasznosítását, és a rajta fellelhető fajokat tekintve nem tűnik indokoltnak, hogy a Natura2000 hatálya alá vegyék, a Zalaerdő többször kérvényezte is, hogy az érintett területet vegyék ki a programból, azonban sem ennek a kérésnek, sem kárigényüknek nem tudtak eddig érvényt szerezni.
- *Helyi vadásztársaság:* összesen mintegy 8000 hektáros vadászterületen gazdálkodnak. Főleg récére, vetési lúdra vadásznak a halastavak környezetében, de a vadászat az utóbbi években folyamatosan visszaszorult (részben egy korábbi konfliktusnak köszönhetően is, amikor védett cigányréceket ejtettek el a vadászok). Elsősorban a szezonnyitó vadréce vadászat vonz nagyobb kört. A vadászok által észlelt probléma, hogy a hattyúállomány folyamatosan növekszik, a réceállomány pedig folyamatosan csökken.

- *Miklósfa lakossága*: érintettségük elsősorban a terület rekreációs célú használata révén lehet számottevő (madarászás, esetleg lovaglás a közeli lovas tanyáról, illetve a lovas tanya bővítése), ugyanakkor a halastavak látogatása jelenleg engedélyhez kötött, így nem fenyegeti a területet a szelíd turizmus fellendülése. A Városszépítő Egyesület egy korábbi, a tehenészet bővítése ellen fellépő tiltakozási akciójában hivatkozott a Natura2000 terület természeti értékeire, így valószínűleg a lakosság, de legalábbis a civil szervezet körében ismeretes a területkijelölés. Mindazonáltal a terület védett értékeiről, s a fenntartási tervben megfogalmazott elvárásokról érdemes tájékoztatni a lakosságot.

Kapcsolat az érintettek között:

Az interjúk alapján úgy tűnt, hogy a Natura2000 területkijelölés viszonylag keveseket érint közvetlen módon a településen, fennálló éles konfliktusról nem szereztünk tudomást. A Natura2000 kijelölésről a jelentősebb tájhasználók mind értesültek, s a programot – bár többeknek költségnövekedést okoz – nem tartják ellentétesnek a működésükkel. A nagyobb területhasználók a BfNPI-vel jó kapcsolatot ápolnak, és nyitottak a természetvédelmi célú gazdálkodás felé, részben azért is, mert részt vesznek már futó AKG programokban. Több érintett esetében is tapasztaltuk, hogy személyes kapcsolat áll fenn a BfNPI munkatársai és az érintett vállalkozás illetékese között, ami szintén megkönnyíti a Natura2000 kapcsán zajló kommunikációt.

Ugyanakkor azt is tapasztaltuk, hogy kisebb érintettcsoportokat hátrányosan érinthet a program, ami konfliktusokat szült/szülhet: pl. a vadászokkal való konfliktus a halastavak környezetében zajló vadászat (cigányrécék kilövése) kapcsán, vagy a solidago virágzás előtti szárazúzóása miatt a méhészekkel kialakult feszültség. A sajtóból szerzett értesülések alapján az is valószínűsíthető, hogy a helyi lakosság és a nagyobb területhasználók között nem teljesen zökkenőmentes a kapcsolat (pl. az egyik helyi civil szervezet részben a Natura2000 programra is hivatkozva támadta meg a tehenészeti telep bővítését, illetve a Balatoni Halászati Zrt. privatizációjáról is különböző hírek láttak napvilágot). Ezeknek a helyi ügyeknek a kezelése ugyanakkor túlmutat a Natura2000 fenntartási tervek készítésén és kommunikációján.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 program nagyvonalakban ismert az érintettek körében, egyetlen interjúalanyunk számára sem volt újdonság. A többi vizsgálatba vont Natura2000 területhez képest itt a nagyobb területhasználók között jobban ismert maga a program, és a védendő értékek is ismertebbek, bár ezek az információk elsősorban a tudatos utánajárásnak köszönhetőek. A megkérdező érintettek ugyanakkor örülnének, ha rendszeresebbé válna az információáramlás a Natura2000 program kapcsán, s adott esetben részletesebb tájékoztatást kapnának a kijelölés okáról, a védett természeti értékekről. Ezt jelzi az is, hogy a megkérdezettek kifejezetten örültek annak, hogy felkerestük őket, s hogy lehetőséget kapnak az egyeztetési folyamat során a fenntartási terv véleményezésére, a terv kialakításában való részvételre.

A Natura2000 területkijelölést a megkérdezettek indokoltnak tartják és elfogadják. Közvetlen előnyre nem számítanak a kijelölésből, ugyanakkor elismerik, hogy hosszú távon a természeti környezet javára válik a kijelölés (pl. regenerálhatók az elgyomosodott gyepek, ami később akár az újbóli legeltetést is lehetővé teszi). Egyedül a mezőgazdasági vállalkozás lát anyagi hasznot a kijelölésből, de elsősorban az AKG programmal való összekapcsolás révén. A többi érintett számára a Natura2000 egyelőre a költségek növekedését (bevételekiesést) eredményezte, éppen ezért a kompenzáció kérdését kulcsfontosságúnak tartják.

Kommunikációs javaslatok

A Mórchelyi-halastavak Natura2000 terület közvetlen módon csak igen kevés tájhasználót érint, a területre való belépés engedélyhez kötött. A halastavakat övező területek a mezőgazdasági vállalkozás kezelésében vannak, bár több magántulajdonban lévő parcellára tagozódnak, ahol a tulajdonosok száma szinte kezelhetetlenül nagy. Mindezek miatt gazdálkodói/tulajdonosi fórum tartása nem indokolt. Ugyanakkor tekintve, hogy az eddig felkeresett érintettek mind pozitívan álltak hozzá a fenntartási tervek kapcsán kezdett kommunikációs tevékenységhez, s kifejezték további részvételi szándékukat is, a fenntartási tervváltozatok egyeztetése elengedhetetlennek tűnik írásban, és igény szerint szóban is. Mivel van olyan érintett, akire több, a konzorcium által vizsgálatba vont Natura2000 terület hatálya is kiterjed (Balatoni Halászati Zrt.), őt érdemes lehet a tervezőknek is személyesen felkeresni. A helyi lakosság tájékoztatására megfelelőnek tűnik egy, a helyi újságban közölt cikk (esetleg cikksorozat), illetve a miklósfai településrész honlapján közzétett cikk (esetleg cikksorozat) – ennek keretében lehetne kitérni területkijelölés által a további kisebb érintett csoportokra tett hatásokra is. A jövőbeni konfliktusok megelőzése érdekében a helyi vadásztársaság megkeresése, illetve a fenntartási tervváltozatok egyeztetési folyamatába való bevonása is indokolt lehet.

II.13. Pirtói-Nagy-tó

A Pirtói Nagy-tó Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. január 26-án összesen három interjú, illetve két interjúval összekötött terepbejárás készült, továbbá hét gazdálkodóval vettük fel a kapcsolatot 2008 decemberében a SZIE KTI Természetvédelmi mérnök szakos hallgatóinak közreműködésével. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által legnagyobb mértékben érintett település, Pirtó önkormányzatát, az illetékes falugazdászt, az ADU-KÖVIZIG Kalocsai Szakasz mérnökségét, továbbá terepbejárásra került sor a terület illetékes természetvédelmi őrével, valamint egy helyi méhésszel.

A Pirtói Nagy-tó Natura2000 terület Pirtó és Tázlár településeket érinti, legnagyobb része Pirtó közigazgatási határán belül fekszik. Pirtó az 1940-es években vált önálló településsé, ma körülbelül 1000 fő lakja. A település társadalma fogyóban van az elöregedés és a fiatalok elvándorlása miatt, ami a ma még önálló fenntartású általános iskola fennmaradását is veszélyezteti a jövőben. Még ma is jelentős arányt képviselnek a helyi lakosságon belül a tanyákon élők. A községben a fő megélhetési forrás a mezőgazdaság. A növénytermesztésen belül a gabona (rozs és árpa), olaj- és ipari növények, a szőlő- és gyümölcstermesztés a meghatározó, míg a helyi mezőgazdaság gerincét adó állattartáson belül a külterjes (gyakran szétszórt területeken folyó) szarvasmarha- és juhtartás jellemző, s csak kisebb mértékben a sertés és a baromfi. Mezőgazdasággal főként családi gazdálkodók foglalkoznak, gyakori a részidős gazdaság is. Ezen kívül a község határában nádgazdálkodás és erdőgazdálkodás is folyik. A mezőgazdaságon kívül a helyieknek kilenc gazdasági társaság ad munkát a műanyagipar, fafeldolgozás, járművillamosság, útépités, kötöttáru-készítés területén, de jellemző a közeli Kiskunhalas munkahelyeire való napi ingázás is.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezettek elmondása szerint a Natura2000 programról, vagy a terület kijelöléséről korábban részletes információt nem kaptak. A falugazdász a támogatás-igénylések során

szembesült azzal, hogy mely gazdálkodók érintettek a Natura2000 programban, ez ösztönözte arra, hogy további információt keressen. Az önkormányzat szintén hivatali úton, a Közlönyből értesült a Pirtót érintő Natura2000 területről. A hivatali úton megszerzett információt hirdetőtáblákon, illetve a falugazdász a gazdákkal való személyes találkozás során próbálja eljuttatni a lakossághoz. A gazdálkodók egymástól hallottak leginkább a Natura2000 programról, illetve volt, aki szerint gazdafórumon is lehetett információhoz jutni. A területkijelölés kapcsán felmerült, hogy a község nyugati határában fekvő homokbuckás terület szintén érdemes a Natura2000 címre (talán még inkább, mint a Nagy-tó). Ezen a területen folyamatban van a védetté nyilvánítás, aminek kapcsán a település és a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága között szoros kapcsolattartás alakult ki (lakossági fórumokra is sor került).

Az interjúk során több oldalról elhangzott, hogy a Nagy-tó az 1974-75-ös évektől kezdődően folyamatosan kiszáradt részben az éghajlatváltozásnak, részben az emberi beavatkozásnak (fenyőtelepítések, kutatófúrások, csatornázás) köszönhetően. 2007 óta egyáltalán nincs víz a tómederben, s nem is várható hosszú távon a víz visszatérése, mivel a tó alapvetően csapadékvízből nyeri a vízutánpótlást (jelentős javulás ésszerű vízügyi beavatkozások révén sem várható). Mindezek miatt többekben felmerül a Nagy-tó védettségének indokoltsága, illetve a tó (ma már inkább csak kiszáradt tómeder) hosszú távon való fenntarthatósága.

Érintett-elemzés

A Pirtói Nagy-tó Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek Pirtó önkormányzata, a helyi gazdálkodók és az illetékes falugazdász, a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága, valamint a Kiskunmajsai Vízgazdálkodási Társulat. Kisebb mértékben érintett az Alsó-Dunavölgyi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, Tázlár önkormányzata, valamint a két település lakossága.

Érintettségek

- *Pirtói önkormányzat:* saját vagyonekezelésben lévő területek révén nem érintett a Natura2000-ben, s a jövőben sem tervezik a lakott vagy ipari terület bővítését a Natura2000 terület felé. Építésügyi szempontból az önkormányzat fontosnak tartja, hogy a Natura2000 program a területen található állattartó telepek, tanyák felújítását, rekonstrukcióját ne akadályozza, nehezítse meg.
- *Gazdálkodók, falugazdász:* a Natura2000 kijelölés révén mintegy 15-20 gazda közvetlenül érintett. Zömük állattartással (legeltető szarvasmarhatartással, vagy juhtartással) foglalkozik, ugyanakkor a kijelölt terület faluhoz legközelebb eső, nyugati nyúlványa több kisparcellás szántót is magába foglal, ami az érintettek számát megnöveli, és néhányak szerint természetvédelmi szempontból sem indokolt. Azok a gazdálkodók, akik a KNPI-től bérelt területeken gazdálkodnak, tisztában vannak azzal, hogy területük a Natura2000 hatálya alá esik. A gazdálkodás során betartandó szabályokat a Nemzeti Park Igazgatósága határozza meg – ezeket jól ismerik, és megfelelőnek, betarthatónak tartják. Beszéltünk olyan gazdálkodóval is, aki még szigorítana is, és a kaszálást megtiltaná (legfeljebb tisztító kaszálást engedélyezne), mivel szerinte a gyepek minősége a kaszálástól romlik, és a vadriasztó lánc ellenére elkerülhetetlen, hogy néhány állat a kasza alá kerüljön. A nádgazdálkodással kapcsolatban elhangzott vélemény, hogy a bérelt terület a bérleti díj vonatkozásában gyepek számát, támogatás ugyanakkor – nádasként – nem jár rá, így a nádat bérlő gazdálkodót hátrány éri. További vélemény, hogy az erdőtelepítések engedélyezését jobban össze kellene hangolni a természetvédelemmel, egyesek szerint ugyanis az átgondolatlan erdőtelepítések is nagyban hozzájárultak a tó kiszáradásához. Olyan

gazdálkodóval, aki nem nemzeti parki területen gazdálkodik, egyelőre nem beszélünk, ugyanakkor a falugazdász véleménye szerint az ő tájékozottságuk mutathat különbségeket a KNPI-től bérelt földön gazdálkodóképtől. Azok, akik más támogatás révén nem vezetnek gazdálkodási naplót, várhatóan nem fognak a Natura2000 támogatásokra sem pályázni, mivel a hektáronkénti támogatási összeg szinte indifferens a gazdálkodás éves költségeihez, és a gazdálkodási napló vezetésének terhéhez viszonyítva.

- *Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság:* a Natura2000 területet kettősség jellemzi, az északi területek lápi, a déliek szikes jelleget mutatnak. A víz eltűnése jelenti a terület számára a legnagyobb problémát, így elsődlegesen a vízrendezést (víz visszavezetését) kellene megoldani. A jelenlegi kezelés – extenzív legeltetés és kaszálás – megfelel a terület igényeinek, ugyanakkor a terület széleinek beszántása problémát okozhat (ösgyepék feltörése, özönnövények terjedése miatt). Az özönnövények irtására nagyobb figyelmet kellene fordítani.
- *Kiskunmajsai Vízgazdálkodási Társulat:* a Nagy-tó levezető csatornáját kezeli. A tó eredetileg 1300ezer köbméter befogadó képességű belvízi tárolóként van nyilvántartva, viszont az utóbbi évek csapadékszegény időjárása és a korábbi emberi beavatkozások miatt víz évek óta nem állt a területen. Így a csatornák kezelése terén sincsenek különösebb feladatok. Interjú a Társulattal eddig nem készült.
- *ADU-KÖVIZIG:* a tó vizét levezető csatornák gyűjtőjéül szolgáló 7. számú csatornát kezeli. Évek óta nincs ebben a csatornában sem víz, így a Pirtói Nagy-tó Natura2000 kapcsán érintettségük minimális (más Natura2000 területek kapcsán megjegyezték, hogy aktívabb kommunikációra, és minden vízügyi beavatkozás előzetes egyeztetésére kényszerülnek a kijelölt területeken).
- *Tázlár önkormányzata:* a közigazgatási területnek csak igen csekély hányadát érinti a Pirtói Nagy-tó Natura2000 terület, ezért itt interjút nem készítettünk.
- *Pirtó és Tázlár lakossága:* érintettségük két szempontból lehet említésre méltó: egyrészt a Natura2000 hatálya alá eső kisparcellás szántók tulajdonosaiként, másrészt mint a területre esetleg kijáró természetkedvelők. Mindkét szempontból a Natura2000 kijelölésről való tájékoztatás, a terület értékeinek bemutatása lehet kulcsfontosságú számukra.

Kapcsolat az érintettek között:

Az interjúk alapján úgy tűnt, Pirtó önkormányzata és a KNPI-től bérelt földön gazdálkodók, valamint a KNPI között viszonylag gyakori, jó kapcsolat áll fenn, nem kis mértékben a területen illetékes természetvédelmi őrnek köszönhetően, aki személyes kapcsolatokat épített ki és ápol a faluban élőkkel. A falugazdász szintén értesült a területkijelölésről, illetve a KNPI által tervezett más természetvédelmi változásokról (a homokbuckás terület védetté nyilvánításának szándékáról). Mivel Pirtó viszonylag kis település, a gazdálkodók jól ismerik egymást, gyakran egymástól is információhoz jutnak, ugyanakkor bizonyos helyzetekben összetartás helyett inkább versengenek egymással. A vízügyi szervek felé a kapcsolat sokkal formálisabb, és víz hiányában (mivel nincs szükség kezelésre) ritkább is, mint az előbb említett érintett-csoportok között. Az érintettek között a Natura2000 kapcsán kialakult konfliktusról, ellenségeskedésről nem kaptunk információt.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 program nagyvonalakban ismert az érintettek körében, egyetlen interjúalanyunk számára sem volt újdonság a program. A Natura2000 mögött meghúzódó koncepció, illetve a területkijelölések mikéntje és a védendő értékek köre ugyanakkor kevésbé

ismert, bár ezek iránt az információk iránt is volna igény az érintettekben. A legtöbb megkérdezett a Natura2000 programhoz közvetlen előnyt nem kapcsol. Általánosságban úgy látják, hogy a program újabb megkötéseket, szabályokat jelent, amit a gyepterületekre járó kompenzáció sem képes teljesen ellentételezni. A Natura2000 kapcsán növekvő idegenforgalomra, vagy más gazdaságilag is érezhető haszonra nem számítanak. Közvetett haszna a programnak az lehet, hogy a területhasználat tervezése átgondoltabbá válik (elsősorban az erdősítések vonatkozásában), és a környezetet károsító területhasználatok még jobban háttérbe szorúlnak (ez azonban inkább általános véleménynek tekinthető, Pirtón ugyanis konkrét példát a megváltoztatni vágyott természetkárosító területhasználatra nem hallottunk).

Kommunikációs javaslatok

A személyes kapcsolatok információ-átadó képessége lényegesen nagyobbak tűnik, mint a hivatalos értesítés faluban megszokott formája (falragaszok a falugazdász irodában vagy a polgármesteri hivatalban). Ezért **az érintett kulcsgazdálkodók személyes felkeresése javasolt**. Az elaprózott szántók viszonylag nagyszámú tulajdonosai esetében a személyes találkozó nehezen kivitelezhető lehet – ennek áthidalására javasolták többen **az érintett földtulajdonosok levélben történő kiértesítését**, az érintett terület megjelölésével, a védendő értékek, a kívánatos kezelés ismertetésével, s adott esetben a Natura2000-tól várható előnyök (hátrányok) ismertetésével együtt. **A gazdálkodók körében szervezett fórum** is fontos formája lehet a kommunikációnak (gazdafórumokra szokott sor kerülni, tehát vélhetően van esély a gazdálkodók megjelenésére), **ugyanakkor ennek nyári időzítése kifejezetten kedvezőtlen**, hiszen ilyenkor munkaidő után is a földeken dolgoznak a gazdálkodók.

II.14. Szigeti Homokok

A Szigeti Homokok Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. február 23-án és március 4-én összesen három interjú, illetve egy rövid terepbejárás készült, továbbá három gazdálkodóval vettük fel a kapcsolatot 2008 decemberében a SZIE KTI Természetvédelmi mérnök szakos hallgatóinak közreműködésével. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által legnagyobb mértékben érintett települések, Szigetmonostor és Pócsmegyer önkormányzatát, a KDV-KÖVIZIG Központi Igazgatóságát. Megkerestük Tahitótfalu Önkormányzatát is, amely szintén illetékes a Szigeti Homokok Natura2000 területen, amint a Fővárosi Vízművek Zrt.-t, a Pilisi Parkerdő Zrt.-t és a Duna-Ipoly Nemzeti Park illetékes természetvédelmi őrét. A velük való egyeztetés folyamatban van.

A Szigeti homokok Natura2000 terület Szigetmonostor, Pócsmegyer és Tahitótfalu településeket érinti, legnagyobb része Szigetmonostor közigazgatási határán belül, attól délre, a Szentendrei-sziget déli részén található. Egy-egy kisebb darab Pócsmegyer és Tahitótfalu határában fekszik. A Szentendrei-sziget évszázadok óta lakott településeinek a hagyományos mezőgazdasági tevékenység mind inkább visszaszorul. Állattenyésztéssel és kertészeti tevékenységgel egyre kevesebben foglalkoznak. A rendszerváltás idejére kialakult egyik tájhasználati forma, a kisparcellás növénytermesztés, napjainkra jelentősen visszaszorult. A korábbi legeltetésre alapozott állattenyésztés szintén visszaszorulóban van, helyét az alakuló lovas farmok nem veszik át. A tájhasználat másik jellegzetes formája a két nagy kiterjedésű zártkertes településrész: a 2432 fős Szigetmonostor melletti Horányban 4500 fő tölti a nyarat, Pócsmegyerben, illetve a településhez tartozó Surányban hasonló arányokkal találkozunk. A települések lélekszáma folyamatosan nő; míg az eredeti lakosság megfogyatkozik, 300 fő települ Szigetmonostorra évente, és 800 fő költözött Pócsmegyer az elmúlt 8 évben. Ez

többszörös nyomást jelent a települési önkormányzatokra: növelni kell a bevételeiket, hogy eleget tudjanak tenni törvényi kötelességeiknek és a beköltözők igényeinek, növelni kell a belterületet, hogy legyen építési telek, amelyek értékesítése mind a helybeli lakosságnak, mind az önkormányzatnak jelentős bevételt biztosít. A zártkerti részeket azonban nem emiatt vonták belterületbe. Ennek oka az volt, hogy csak így nyílik lehetőség a terület csatornázására, amire – mivel a Szentendrei-sziget európai jelentőségű vízbázis – szükség van. A belterületbe vont zártkertek azonban tovább fokozhatják az előbb említett nyomást; az új beköltözők gyorsan és egyszerűen szeretnék eljutni a légvonalban kifejezetten közeli fővárosba. Napjainkban a helybeliek nagyobb része ingázik, de a munkahelyeken kívül a különböző szolgáltatások jelentős része is a folyó túl oldalán található. Emiatt a közúti közlekedés javítása iránt annyira erős a helybeliek igénye, hogy ennek azok a polgármesterek sem mondanának ellen, akik látják a túlzott beépítés jövőbeni káros hatásait. Természetvédelmi szempontból kiemelten fontos, hogy a Szentendrei sziget európai jelentőségű vízbázis terület, amelyről jelenleg mintegy 600.000 köbméter vizet termelnek ki naponta. Ez a Natura2000 terület déli részét érinti, amely, mivel vízbázison fekszik, a látogatóktól elzárt.¹ Itt állattenyésztés, és kisparcellás gazdálkodás mellett akácerdők találhatók; szemben a másik két résszel az illegális személtlerakás nem fenyegeti ezt a területrészt. A középső Pócsmegyer melletti részt leginkább a gazdátlanság, és az ebből eredő kezeletlenség veszélyezteti, a védendő gyepek cserjésednek, és számos helyen terjed az akác is.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezett három önkormányzat a Natura 2000 programról, vagy a terület kijelöléséről korábban részletes információt nem kapott, de azzal, hogy létezik, tisztában vannak. A feltehetően hivatali úton megszerzett információt aztán hirdetőtáblákon, a helyben szokásos módon terjesztették. A felkeresett gazdálkodók alaposabb ismeretekkel rendelkeztek a programról, bár csak utólag, a kijelölést követően kaptak értesítést arról. Számosan közülük részt vesznek különböző agrár-környezetvédelmi programokban is, azonban több gazdálkodó jelezte, hogy az AKG előírások és a természetvédelmi szempontok ellentétben vannak egymással. A Szentendrei-szigeten élők általában ismerik, és megbecsülik a helyi természeti értékeket, a kijelölés jogosságát csak elvétve kérdőjelezzik meg a válaszadóink. Az interjúk során nem hangzott el kifogás a Natura 2000 programmal kapcsolatban, a vízvédelmi területek fizikai elzárása azonban ellenérzéseket szült.

Érintett-elemzés

A Szigeti homokok Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek Szigetmonostor, Pócsmegyer és Tahitótfalu önkormányzata, a helyi gazdálkodók, a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága, a Fővárosi Vízművek, valamint a Közép-Dunavölgyi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság. Kisebb mértékben érintett a Pilisi Parkerdő Zrt., valamint a települések lakossága.

Érintettség

- *Szigetmonostori önkormányzat*: saját vagyongazdálkodásában lévő területek révén nem érintett a Natura2000-ben. A zártkerti rész átminősítését tervezi, valamint sportpálya kialakítását, bővítését, mindkét esetben a beépíthetőség erős korlátozásával. A települést a vízbázis területek, és a Natura 2000 rendelet kijelölései teljesen közrefogják, ezért komoly fejlesztési területek nem állnak rendelkezésére. A lakónépesség

¹ Az egyik polgármester felvette, hogy a településeket és azok lakóit kompenzálni kellene a vízdíjak egy jelentősebb 2%-os részének a szentendrei sziget települései részére történő átcsoportosításával.

dinamikusan növekszik, holott a nyári hónapokban már így is meghaladja a 8000 főt. Fontos cél lenne a csatornázást végrehajtani az üdülőtelepen (Horányban) is, de erre az EU csak belterületi részeken ad támogatást, így most annak ellenére lett belterület a Horányi rész, hogy a község vezetése nem támogatja a terület beépítését és a lakónépesség ilyen arányú emelését. A csatornázási pályázat sorsa azonban kérdéses, mivel a kistérség települései nehezen tudnak együttműködni. A tervezett híd építése jelenleg nem veszélyezteti közvetlenül a Natura 2000 kijelölést.

- *Pócsmegyer község Önkormányzata:* a község számára a Szigeti Homokok Natura 2000 terület kijelölés nem okoz konfliktusokat, ahogy a helyben élők számára sem, amint erről az önkormányzat beszámolt. A területrészen nem folyik jelentős mezőgazdasági tevékenység. A település vezetése kismértékben, de folyamatosan szeretné növelni a népességszámot, ehhez kapcsolódóan pedig újabb és újabb kereskedelmi, idegenforgalmi szolgáltatások megjelenését szorgalmazza; ezek a törekvések közvetetten vezethetnek a természeti értékek károsodásához.
- *Tahitótfalu Önkormányzata:* A településen egyelőre interjú nem készült. Az esetleg megépülő déli Sziget-híd ezt a települést mindenképpen kedvezőtlenül érinti, mivel az eddig is komoly, naponta 6000 gépkocsit jelentő forgalmi terhelést tovább növeli. Az érintettet megkerestük, de egyelőre nem sikerült személyes találkozót egyeztetni.
- *Fővárosi Vízművek Zrt.:* kezelésében van számos gyepterület és vízbázis területek. A sziget déli részén elzárt Natura területek alakultak ki, a vízmű sokat tesz a környezetvédelemért. Az érintettet megkerestük, de egyelőre nem sikerült személyes találkozót egyeztetni.
- *Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága:* A Natura 2000 terület három darabból áll. Míg a Sziget déli végén fekvő terület emberi zavarástól kevésbé szenved, beépítési nyomástól is mentes (mivel vízbázis terület), és a gyepek kezelése is megoldott, addig a Pócsmegyer melletti területrészt a legeltetés hiánya, az illegális személerakás, terepmotorozás és az időről-időre jelentkező beépítési igény fenyegeti. Az érintettet megkerestük, de egyelőre nem sikerült személyes találkozót egyeztetni.
- *KDT-KÖVIZIG:* A területen az igazgatóság kezelésében lévő vízfolyás nincsen.
- *Pilis Parkerdő Zrt.:* A Natura 2000 terület véderdőinek kezelője. Mióta nincs erdősz helyben, azóta lazult a kapcsolat a többi érintettel. Az érintettet megkerestük, de egyelőre nem sikerült személyes találkozót egyeztetni vele.
- *Gazdálkodók:* a Natura 2000 kijelölésben több tucat gazda érintett. Jellemzően gyepek, kisebb mértékben erdők, de kisparcellás szántók is részét képezik a kijelölt területnek. Ahol folyik művelés, ott legeltetés (juhtenyésztés, illetve lovas farmok) és kisparcellás (szántóföldi növények, zöldségfélék) gazdálkodás jellemző. A vegyszerhasználat csekély, mivel a vízbázis terület és a Natura 2000 kijelölés sok helyen egybe esik. A gazdálkodók általában tudomásul veszik a különböző korlátozásokat, az agrár-környezetgazdálkodási programokban több gazda is részt vesz, ez azonban nem jelenti automatikusan a természeti értékek elismerését. A gazdák jelentős része a természetvédelmi előírások betartását nehéznek ítéli, túlzottan akadályozza egyesek szerint a nyereséges gazdálkodást, de ebben közel sincs konszenzus. Információikat a Nemzeti Park munkatársaitól szerzik. Az alacsony állatlétszám miatt csökken a rendszeresen legeltetett, kaszált részek aránya, emellett az állattartó telepek trágya elhelyezési gyakorlata gyakran nem megfelelő, így a gyepgazdálkodás további visszaszorulása várható. Kommunikációs szempontból fontos, hogy a gazdálkodók egy része nem a Szentendrei-szigeten lakik, itt csak gazdálkodik.
- *Szigetmonostor, Pócsmegyer és Tahitótfalu lakossága:* érintettségük két szempontból lehet említésre méltó: egyrészt a Natura2000 hatálya alá eső kisparcellás szántók tulajdonosaiként, másrészt mint a területre esetleg kijáró természetkedvelők. Mindkét

szempontból a Natura2000 kijelölésről való tájékoztatás, a terület értékeinek bemutatása lehet kulcsfontosságú számukra, erre igény fogalmazódott meg még a fenntartási tervek készítését megelőzően: a települések tervezik egy úgynevezett Sziget-tankönyv kiadását, amelyben a helyi természeti és kulturális értékeket tervezik bemutatni.

Kapcsolat az érintettek között:

Az interjúk alapján úgy tűnt, Szigetmonostor, Pócsmegyer és Tahitótfalu önkormányzata között együttműködő a kapcsolat. A Fővárosi Vízművek és az önkormányzatok között szintén gyakori és rendszeres a kapcsolattartás (a nemzeti park, és a gazdálkodók is részesei ennek bizonyos mértékig). Ennek oka azonban nem a NATURA kijelölés, hanem a vízbázis védelem okán fennálló közös érintettség. Mivel a települések viszonylag kicsik, a gazdálkodók között jó a kapcsolat, amint a DINPI-vel való kapcsolat is. A PP Zrt felé a kapcsolat sokkal formálisabb, mivel az erdők lezárt területen fekszenek; mióta nincs munkatársa az erdészetnek a Szentendrei szigeten, azóta a kapcsolat tovább formalizálódott. Az érintettek között a Natura2000 kapcsán csak kisebb konfliktusról kaptunk információt, és ez sem a Szigeti Homokok, hanem a partmenti Natura 2000 sávot érinti.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 program nagyvonalakban ismert az érintettek körében, egyetlen interjúalanyunk számára sem volt újdonság a program. A Natura2000 mögött meghúzódó koncepció, illetve a területkijelölések mikéntje és a védendő értékek köre is ismert, és ezek iránt az információk iránt alapvető igény él az érintettekben. A legtöbb megkérdezett a Natura2000 programhoz közvetlen előnyt nem kapcsol, annak ellenére, hogy a Szentendrei-sziget egyik fő vonzereje a szép környezet és az érintetlen természet, amivel a kérdezettek tisztában is vannak. Általánosságban tartanak attól, hogy a program újabb megkötéseket, szabályokat jelent, amint ezt a gazdálkodók is és az önkormányzatok is megtapasztalták. További aggodalom, hogy ezt a gyepterületekre járó kompenzáció nem képes ellentételezni. A Natura2000 kapcsán növekvő idegenforgalomra, vagy más gazdaságilag is érezhető haszonra nem számítanak. A környezet- és természetvédelemből fakadó előnyöket a kérdezettek a védett vízbázisokhoz kapcsolják. De ennek megítélése alapvetően vegyes, mivel ezt korlátozásként élik meg az érintettek.

Kommunikációs javaslatok

A személyes kapcsolatok információ-átadó képessége lényegesen nagyobbak tűnik, mint a hivatalos értesítés faluban megszokott formája (falragaszok a falugazdász irodában vagy a polgármesteri hivatalban). Ezért az érintett települések polgármestereinek, falugazdászainak személyes felkeresése javasolt. Az elaprózott szántók viszonylag nagyszámú tulajdonosai esetében a személyes találkozó nehezen kivitelezhető lehet – ennek áthidalására javasolták többen az érintett földtulajdonosok levélben történő kiértesítését, az érintett terület megjelölésével, a védendő értékek, a kívánatos kezelés ismertetésével, s adott esetben a Natura 2000-től várható előnyök (hátrányok) ismertetésével együtt. Ennek különösen nagy a jelentősége, mivel számos földtulajdonos nem helyben él. A gazdálkodók körében szervezett fórum szintén hatékony formája lehet a kommunikációnak, ugyanakkor ennek késő-tavaszi, nyári időzítése kifejezetten kedvezőtlen, hiszen ilyenkor munkaidő után is a földeken dolgoznak a gazdálkodók.

II.15. Szilvásvárad Aszaló és Szilvás-patak mente

A Szilvásvárad Aszaló és Szilvás-patak mente Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. március 24-én összesen két interjú, illetve március 25-én egy interjúval összekötött terepbejárás készült, továbbá három gazdálkodóval vettük fel a kapcsolatot 2008 decemberében a SZIE KTI Természetvédelmi mérnök szakos hallgatóinak közreműködésével. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által érintett Nagyvisnyó önkormányzatát, az illetékes falugazdászt, továbbá terepbejárásra került sor a BNPI egyik munkatársával.

A Szilvásvárad Aszaló és Szilvás-patak mente Natura2000 terület Szilvásvárad és Nagyvisnyó településeket érinti, legnagyobb része Szilvásvárad közigazgatási határán belül fekszik.

Szilvásvárad a Bükk hegység nyugati oldalán fekszik, hazánk egyik nagy múltú üdülőhelye. Az 1800 fős község minden közművel ellátott. A település gazdasági életének meghatározó eleme a turizmus. A Szalajka-völgy kiemelt jelentőségű turisztikai vonzerő, de ezen a szektoron kívül kevés munkalehetőség található. Az itt élő emberek többsége napi ingázó, elsősorban Egerbe járnak be dolgozni a település lakosai. Néhány fő számára helyben tud munkahelyet biztosítani a szilvásvárad Ménesgazdaság, az Erdészet, illetve a pizstrángtenyésztő telep. A településen a lélekszám az utóbbi években emelkedést mutat, a környező városokból mind többen választják a település lakhelyként, elsősorban kiváló természeti adottságai miatt.

A mintegy 1000 fős Nagyvisnyó a Szilvás-patak és a Nagy-völgy patakjának összefolyásánál alakult ki; Szilvásváradtól 5 kilométerre található. A falut átszelő két patak a Bánvölgy-patakba torkollik és a Lázberci-víztározó vizét táplálja. A településen a bélapátfalvai cementgyár bezárása óta különösen szűkösek a munkalehetőségek, a legtöbben a környező városokba ingáznak. A település a lakosság elöregedésével küzd.

A változatos domborzati viszonyok és a rossz termőképességű, vékony humuszos réteggel rendelkező talajok miatt a növénytermesztés lehetőségei igen korlátozottak. Kisméretű, elszórtan fekvő, rossz aranykorona értékű táblák jellemzőek. A szántóföldi termesztés így részben takarmányozás céljaira történik. Leginkább a háztáji, saját igények kielégítésére szolgáló kisgazdaságok a jellemzőek, bár ezek száma is egyre inkább csökken. Az erdők által körbezárt, kisebb-nagyobb gyepes területeket évszázadokon keresztül legeltetéssel és kaszálással hasznosították. A terület adottságaiból kifolyólag az állatok takarmányozása is nehézségekbe ütközött; a szénahiányt úgy oldották meg, hogy a fennsíkon is kaszáltak, illetve más, közeli területeken kaszálót béreltek. A '60-as évektől fokozatosan csökkent a legeltetéssel/kaszálással hasznosított területek aránya. Az Aszaló területén az elmúlt 20 évben fokozatosan felhagytak mind a kaszálással, mind pedig a legeltetéssel.

Az 1950-es évek eleje óta Szilvásváradon, illetve a Bükk-fennsíkon tartják és legeltetik a lipicai ménest.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A falugazdász értesült a területkijelölésről, valamint a Natura2000 gyepprogramja is ismert volt számára, bár a támogatás pontos feltételeivel kapcsolatos félelmei részben megalapozatlanok voltak (gépi kaszálás tiltása, kötelező legeltetés előírása). Tudomása szerint a BNPI nem tartott tájékoztatót a program kapcsán.

A nagyvisnyói önkormányzat a Natura2000 programmal kapcsolatban részletes információkkal rendelkezett, a kijelölés kapcsán konfliktus nem alakult ki. Az önkormányzatok és a gazdák, valamint a BNPI közötti konfliktusok ugyanis az érintett terület, valamint korábban a Bélkő-hegy természetvédelmi területté nyilvánításához kapcsolódnak (ld.

később).

Érintett-elemzés

A Szilvásvárad Aszaló és Szilvás-patak mente Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek Szilvásvárad és Nagyvisnyó önkormányzata, a helyi gazdálkodók, az illetékes falugazdász, a Bükk Nemzeti Park Igazgatósága, az Észak-Magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, valamint az Egri Vízgazdálkodási Társulat. Kisebb mértékben érintett a két település lakossága.

Érintettségek

- *Szilvásvárad önkormányzat:* saját vagyonkezelésében lévő területek révén jelentősen érintett a Natura2000-ben, ugyanakkor ebből 30 hektárnyi területet az egyik helyi gazdálkodónak adott ki bérbe jelképes áron, aki elsősorban vadföldként hasznosítja azt. Interjú még nem készült.
- *Nagyvisnyói önkormányzat:* az önkormányzat a Szilvásvárad Aszaló és Szilvás-patak természetvédelmi területté nyilvánítás kezdeményezése kapcsán többször került konfliktusba a BNPI-vel. Az önkormányzati testületi üléseken többször lezavaszták a védetté nyilvánítást, így ez az ügy – egyelőre – lekerült a BNPI napirendjéről. Úgy tűnik a hivatal felé bizalmatlanságot szültek a BNPI – a helyi lakosság megítélése szerint – kevéssé jól sikerült természetvédelmi akciói is. Az önkormányzat szeretne több információhoz jutni arról, hogy a Szilvásvárad Aszaló területén – rendszeres leégése/leégetése ellenére – hogyan tud megmaradni védelemre érdemes életvilág. Az önkormányzat tart attól, hogy befektetők megjelenése esetén újabb összetűzésbe kerülnének a BNPI-vel. Mindezen konfliktusok kezelésére az önkormányzat szívesen venné, ha a BNPI szorosabban fűzné a kapcsolatot a helyi lakossággal és a helyi iskolákkal. Ennek egyik lehetséges terepe egy közös kirándulások lehetne egy füves rétre, ahol ismertetnék a környék természeti értékeit a BNPI munkatársai. Egy közös főzőprogram terepbejárással egybekötve minden bizonnyal a „*természetvédelem ügyét jobban segítené*”. Ötleként fogalmazódott meg a helyi kábeltévén helyi természetvédelmi témájú ismeretterjesztő adások vetítése is.
- *Gazdálkodók, falugazdász:* a Natura2000 kijelölés révén mintegy 60 tulajdonos közvetlenül érintett, közülük mintegy 15 folytat valamilyen szinten még gazdálkodást a területen: 8 gazdálkodó a Szilvás-patak mentén (zömmel fél-1 hektáros területeken), míg 6-7 gazdálkodó az Aszaló részen, zömük idősebb gazdálkodó. A két településen egy nagyobb gazdálkodó van jelen markánsabban, aki egymaga 300 hektáros területtel rendelkezik (gyep, erdő, vadaskert), ebből mintegy 30 hektár érintett a Natura2000 területen. Nagyvisnyón 3 gazdálkodó területei haladják meg a 10 hektárt, Szilvásváradon hasonló a helyzet. A kisebb gazdák zöme szántóföldi természetessé, kisebb részük juhtartással foglalkozik. Ártermelés nem igazán jellemző, leginkább takarmányt természetnek az állatoknak: zab, árpa, lucerna. Az állattartó gazdák a kedvezőtlen felvásárlási árak miatt várhatóan csak addig tartják meg az állatállományukat a jelenlegi szinten, ameddig a támogatásokra vonatkozóan fenntartási kötelezettségük van: például 5 éves szerződés az agrár-környezetgazdálkodási programokban vagy a kedvezőtlen adottságú területek programban („*alig várják, hogy leteljen az 5 év*”). Annak lejártá után azonban várható, hogy tovább csökkentik állatállományukat. A helyi gazdák és a falugazdász – bár valamennyire ismerik a terület természeti értékeit –, egyelőre keveset tudnak azokról a védett növény-és állatállományokról, amelyeket a BNPI munkatársai a védetté nyilvánításhoz kapcsolódó egyeztetéseken megjelöltek. A két településen

gazdálkodók jelentős része belépett a Kedvezőtlen Adottságú Terület 19 programba. A gazdálkodás során a nitrogén bevitel nem haladja meg a 100 kilogrammot hektáronként. A falugazdász eddigi tapasztalatai szerint a kisebb gazdák között volt olyan, aki igényelhetett volna Natura2000 gyeptámogatást, ám tartott a kötöttségektől (vagyis nem volt tisztában azzal, hogy a kompenzáció igénylésétől függetlenül a program előírásai ugyanúgy érvényesek rá). Ugyanígy előfordul az is, hogy még a területalapú támogatást sem igénylik a kisebb gazdálkodók. A Natura2000 területeken legeltetés csak kisebb foltokban zajlik.

- *Bükki Nemzeti Park Igazgatóság:* A területre a természetvédelmi területté nyilvánítás kapcsán részletes kezelési terv készült. Nagyvisnyó határában elhagyott, gyepterületen nyílvántartott gyümölcsösök találhatók, amelyek egyes helyeken cserjésednek (galagonya, kökény, valamint selyemkóró helyenként). Ezeket a területeket az elmúlt évszázadok során extenzív módon kezelték (legeltetés, kaszálás, gyümölcsös). Az Aszaló négy-öt részén jelentős leánykőrkörcsin állomány lehetőséggel. A gazdálkodás a területen kifejezetten ajánlott lenne, ám a kedvezőtlen gazdálkodási körülmények (rossz felvásárlási árak, megfelelő szakemberek hiánya pl. juhász, megváltozott életmód stb.) miatt már szinte teljesen felhagytak a helyiek a legeltetéssel és a kaszálással. A területen csak foltokban legeltetnek már birkákat; a legeltetés felhagyása következtében kisebb erdők is megjelentek. Kisebb, régi bányák is találhatóak még az érintett részekben.

A Szilvás-patak mentén elsősorban égeresek és magassásos gyepek jellemzőek, itt még kaszálnak a gazdák, bár nagyon gyakoriak az égetések is (ottjártunkkor is épp égett a terület egy része). A BNPI a Környezet és Energia Program keretében ökoturisztikai projekthez nyert jelentős összegű támogatást, amelyhez az önkormányzatok és a helyi gazdákat is szeretné megnyerni. A projekt keretében többek között nemzeti parki látogatóközpontokat alakítanak ki.

- *Vízgazdálkodási Társulat:* Interjú a Társulattal eddig nem készült.
- *ÉKÖVIZIG:* mindkét érintett település területén patakmeder rendezés történt a 60-as és 70-es években. Előtt elsősorban Nagyvisnyó települését veszélyezteteti fokozott mértékben. A terveikben mederkotrás is szerepel, amely ellentétben állhat természetvédelmi célkitűzésekkel.
- *Szilvásvárads és Nagyvisnyó lakossága:* érintettségük két szempontból lehet említésre méltó: egyrészt a Natura2000 hatálya alá eső kisparcellás szántók és gyepek tulajdonosaiként, másrészt mint a területre esetleg kijáró természetkedvelők. Mindkét szempontból a Natura2000 kijelölésről való tájékoztatás, a terület értékeinek interaktív bemutatása lehet kulcsfontosságú számukra ld.
- *Turisták:* A lovasturizmus erősítése a területen az egyik lehetséges fejlesztési irány, amely részben ellentétes lehet a BNPI természetvédelmi célkitűzéseivel.
- *Állami Ménesgazdaság:* mintegy 5 hektáros gyepterülettel érintett a Natura2000 területen. A programról egy mezőgazdasági folyóiratból hallottak csak a gazdaságban. A természetvédelmi területté nyilvánítás kapcsán nem kaptak meghívót a 2008. májusi egyeztetésre. A BNPI-vel jónak mondható a kapcsolatuk: például a téli takarmányt a BNPI a saját területeiről biztosítja, és tisztított zabot használnak a gyomok elkerülése érdekében.

Kapcsolat az érintettek között:

A Natura2000 kijelölést illetően nem alakult ki konfliktus. Az érintett két önkormányzat és a BNPI között az elmúlt években azonban feszülten alakult a kapcsolat, elsősorban az Aszaló területének védetté nyilvánítási kezdeményezése, valamint a Bélkő-hegy természetvédelmi területté nyilvánítása kapcsán. A bizalmatlanságot érezhetően az erősíti leginkább, hogy a

helyi lakosok úgy érzik, hogy a BNPI a Holcim mellé állt a Bélkői mészkőbánya védetté nyilvánítása kapcsán. (A találgatások tárgya az, hogy a Holcim nem szeretett volna saját maga számára vetélytársat látni a környéken). Az itt élők a bánya megnyitása kapcsán ugyanis munkahelyeket reméltek. A bizalomhiányos helyzethez az is hozzájárul, hogy a különféle tiltakozások és gyakori egyeztetések ellenére lett Természetvédelmi Terület a Bélkő-hegy („*egyik pillanatról a másikra, csak a Magyar Közlönyben láttuk*”). A falugazdász nagy bizalomnak örvend a gazdák körében.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 program csak nagyvonalakban ismert az érintettek körében, egyetlen interjúalanyunk számára sem volt újdonság a program. A megkérdezettek a Natura2000 programhoz közvetlen előnyt nem kapcsolnak. Általánosságban úgy látják, hogy a program újabb megkötéseket, szabályokat jelent számukra. Visszatartó ereje lehet annak is, ha az AKG/KAT 19 programban résztvevők nem pályázhatnak Natura2000 kifizetésre (bizonytalan kompenzációért nem fognak kilépni az AKG-ból, vagy más egyéb programból).

A Natura2000 kapcsán növekvő idegenforgalomra, vagy más gazdaságilag is érezhető haszonra márcsak azért sem számítanak, mert a terület már így is közkedvelt kirándulólhely (ráadásul az üdülési csekket tervezett megadóztatása kapcsán a várakozások szerint amúgy is csökken a vendégéjszakák száma). Ugyanakkor a lovas turizmus erősödését várják.

Kommunikációs javaslatok

A természetvédelmi területté nyilvánítás kezdeményezése kapcsán kialakult korábbi konfliktusok várhatóan jelentős mértékben hatással lesznek a Natura2000 fenntartási terv készítésével kapcsolatos egyeztetési folyamatokra. **Egy lakossági vagy gazdálkodói fórumon emiatt vagy szűk részvétel és/vagy ellenséges közhangulat várható.** Ennek megelőzése érdekében a fórum megszervezése előtt a főbb gazdálkodókkal, valamint az érintett önkormányzatokkal **személyes egyeztetést** javasolunk.

A gazdálkodók és a nagyvisnyói önkormányzat igen nagymértékben bizalmatlan a BNPI-vel szemben. Mivel úgy érzik, hogy korábban nem hallgatták meg a véleményüket több hasonló témájú egyeztetésen (ld. természetvédelmi területté nyilvánítás), jelenleg úgy látják, hogy kevéssé volna értelme újból kifejtteni véleményüket (Ez a megközelítés annyiban mindenképpen ellentmondásos, hogy a Szilvásvárad Aszaló területét pontosan a fenti tiltakozások miatt egyelőre nem nyilvánították természetvédelmi területté. A védelemre tervezett területek listájáról azonban kétségkívül nem került le). A Bélkő-hegyén történt védett nyilvánítás minden bizonnyal nem keltett jó visszhangot; úgy élték meg a környékeliek, hogy mindez munkahelyektől és bevételektől fosztotta meg őket.

A konfliktusok egy másik részének gyökere egyértelműen a bizonytalan, csak szűk körben rendelkezésre álló információkból ered. Fontos volna pontosan tisztázni a várható korlátozások tartalmát és jellegét, az engedélyezési folyamatokat, felmutatni a kompenzációs lehetőségeket, valamint a gazdákkal akár közösen bejárni és megismerni a terület természeti értékeit. Mindenekelőtt azonban világossá kell tenni a gazdák számára, hogy a program megvalósulása nem jelenti gazdálkodásuk ellehetetlenülését.

A fenti konfliktusos előzmények ismeretében az érintett kulcsgazdálkodók személyes felkeresése javasolt. A falugazdász nagy bizalomnak örvend, az ő újbóli felkeresése és részletes tájékoztatása is mindenképpen célszerű. A nagyvisnyói és a szilvásvárad önkormányzattal külön egyeztetés javasolt a rendezvény előtt, szintén a fent ismertetett konfliktusos előzmények következtében.

A további konfliktusok megelőzése érdekében érdemes volna megfogadni a nagyvisnyói

polgármester ötleteit a BNPI és a helyi lakosság közötti kapcsolat szorosabbra fűzésére vonatkozóan: pl. főzőprogrammal egybekötött terepbejárás, természetvédelmi témájú ismeretterjesztő filmek vetítése a helyi kábeltévén stb.

Megfelelő nyilvánosság mellett ígéretes első lépés lehet a konfliktusok oldására a 2009. május 15-16-i, a BNPI által a Szilvásváradi Aszaló területére szervezett bárki számára nyitott szakmai túravezetése.

II.16. Tengelici-homokvidék

A Mezőföld déli részén, a Dél-Mezőföld Tájvédelmi Körzetben (TK) található ez a Natura2000 terület. Alsószentiván, Bikács, Cece, Györköny, Németkér, Paks és Vajta településeket érinti. Két megyét, Fejért és Tolnát, valamint a Sárbogárdi és Paksi Kistérséget egyaránt érinti. A területet érzékeny nyílt homoki gyepek, erdősztyep-foltok, pusztai tölgyesek maradványai (vajtai Nagyerdő és németkéri Barát-erdő), valamint betelepített erdőültetvények jellemzik. A terület legnagyobb része erdőgazdálkodásra igazából alkalmatlan. A terület szárazodásával párhuzamosan egyre kevésbé újulnak föl az erdők, egyre költségesebbnek bizonyul a tarvágás utáni erdőtelepítés. A mélyebben fekvő részek kedvezőbbek az erdők megújulására.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

Mivel eddig csak az illetékes nemzeti park igazgatóság egyik természetvédelmi őrével sikerült a kapcsolatfelvétel, illetve a terepbejárás, általános érvényű kijelentés e témában nem tehető. A helyi érintett tájhasználókkal készülő interjúk után lehet ezt a kérdés megválaszolni. Ugyanakkor a helyi érintettek és az illetékes NPI között a kapcsolat adott, abból adódóan is, hogy számos helyi gazdálkodó bérelt vagy bérel területet a DDNPI-től, s gazdálkodik a természetvédelmi előírásoknak megfelelően. Ugyancsak adott a két érintett erdészeti cég, a Gyulaj Erdészeti és Vadászati Zrt. és a Vadex Zrt., valamint a DDNPI folyamatos kapcsolata az erdészeti és természetvédelmi célok egyeztetési kényszere miatt. Összességében tehát az elmondható, hogy a helyi érintett tájhasználók számára nem ismeretlenek a természetvédelmi követelmények és célok, adott a személyes kapcsolat a hivatásos természetvédelem és a helyiek között. A DDNPI-től kapott információk szerint magát a területet érintően célzott kommunikáció, tájékoztatás a helyi érintettek számára nem volt. Pécssett tartottak – meglehetősen szűk látogatottság mellett – Natura2000 tájékoztató eseményeket.

Érintett-elemzés

A kulcsérintettek elsősorban a DDNPI-n túl a két erdészeti cég a Gyulaj és a Vadex Zrt-k. E két szervezet relatíve a legnagyobb tájhasználó. Ugyancsak fontos érintettek a magángazdálkodók, elsősorban is az állattartók.

Érintettségek

- *Önkormányzatok:* Mivel interjú még nem készült, pontos érintettségek tisztázására nincs mód. A hrsz-k alapján Bikács, Cece és Németkér önkormányzatai kiemelkedően érintettek. Vajta esetében pedig belterületeket is érint a Natura2000 terület.
- *Gazdálkodók:* A Natura2000 kijelölés révén több magángazdálkodó, elsősorban állattartók érintettek. Mivel interjú egyelőre kevés (eddig összesen két) gazdálkodóval készült, ezért alapos következtetések levonására még nincs mód. Mindkét gazdálkodó

birkatenyésztő, akik 70-120 ha-on gazdálkodnak. Mindkét gazdálkodó részt vesz az AKG programban, és nem ismeretlenek számukra a természetvédelmi követelmények, sőt a Natura2000 programról is hallottak. Birkáiknak saját maguk termesztik a takarmányt, ám a legeltetés miatt különösen érintettek a természetvédelem által, hiszen olyan területeken is legeltetnek, amelyek a DDNPI vagyongazdálkodásában vannak. A DDNPI információi szerint rendszeresen szerződnek helyi gazdálkodókkal területeik használatára, legeltetésére. Ám az is előfordult, hogy e szerződéseket föl kellett bontani, mert egyes gazdálkodók nem tartották be az elvárt természetvédelmi követelményeket.

- *Erdészeti vállalatok:* A Tengelici-homokvidék nagy területén két erdészet, a Gyulaj (Bikács-Németkér térségében) és a Vadex (Cece-Vajta térségében) is érintett. Mindkettő intenzív erdő- és vadgazdálkodást folytat. Erdőgazdálkodásuk közismert (profit)kényszerük miatt természetvédelmi szempontból túlzottan intenzív, vágásaik során hagyásfa-csoportokat nem hagynak, ami a természetes erdőfelújulást segítené. A Gyulaj Zrt. a pécsi hőerőmű egyik fő faanyag szállítója. A DDNPI és az érintett erdészetek területileg illetékes erdészei között jó a kapcsolat, ez ugyanakkor nem változtatott egyelőre az erdőgazdálkodás módján. A DDNPI kezelésében is vannak erdők, a Paks-Németkér-Cece területeken. Volt téves erdők, amelyek nagyon rossz állapotban vannak.
- *DDNPI:* A terület legnagyobb része erdőgazdálkodásra alkalmatlan. Kiemelt természeti értéket képvisel a kevés megmaradt homoki tölgyes. Természetvédelmi szempontból ugyanakkor elfogadható bizonyos mértékig az akác-szürkenyár elegy is, kizárólag ott, ahol volt. A 30%-os záródású, ligeterdő, fás legelő lenne a tájra jellemző, kívánatos (tölgyfás, mogyorós, gyöngyvirágos ligetek, illetve puhafaligetek). Az erdők közjóléti szerepe lenne erősítendő a fahasználatival szemben. A legeltető gazdálkodás, ha nem intenzív, elsősorban birkára (szárazabb részeken) és szürkemaráhára (nedvesebb területeken) alapuló, s betartja a természetvédelmi elvárásokat, akkor összhangban van a táj értékeinek megőrzésével. Nagy problémát jelenten ugyanakkor az invazív növények gyors terjedése.

Kapcsolat az érintettek között:

A Natura2000 kijelölést illetően nem alakult ki konfliktus. Kiseb konfliktus adódott már egyes állattartó magángazdák és a DDNPI között azért, mert utóbbi kénytelen volt fölbontani a természetvédelmi elvárásokat be nem tartó bérlőkkel szerződéseiket. Az erdészeti vállalatok és a DDNPI között terepi szinten jó a kapcsolat.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 program csak nagyvonalakban ismert az érintettek körében, egyetlen interjúalanyunk számára sem volt újdonság a program. Ugyanakkor további tájékoztatás szükségesnek látszik. További interjúk készítése alapján lehet megmondani, a tájékoztatás milyen formái lehetnek hatékonyak.

Kommunikációs javaslatok

Mivel kevés interjú készült eddig a helyi tájhasználó érintettekkel, nem lehet érdemi kommunikációs javaslatokat tenni. Két fő gazdálkodói érintett-csoport van: a két erdészeti cég és a magán állattartók. Valószínűsíthető, hogy különálló kommunikációs stratégia folytatandó a két csoport irányában.

II.17. Turjánvidék

A Turjánvidék Natura 2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. február 16-án és április 24-én összesen tíz interjú, illetve két interjúval összekötött terepbejárás készült. Rajtuk kívül tíz gazdálkodóval vettük fel a kapcsolatot 2008 decemberében a SZIE KTI Természetvédelmi mérnök szakos hallgatóinak közreműködésével. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által legnagyobb mértékben érintett települések, Ócsa, Dabas, Kakucs és Inárcs önkormányzatát, az illetékes falugazdászt, a KDV-KÖVIZIG illetékes Szakasz mérnökségét, továbbá terepbejárásra került sor a terület illetékes természetvédelmi őrével, valamint az egyik polgármesterrel. Szintén megkerestük a többi érintett település önkormányzatát, amelyekkel azonban interjú nem készült.

A Turjánvidék a legnagyobb kiterjedésű, talán legtöbb gazdálkodót érintő Natura 2000 terület, amely két nagyobb összefüggő, és szintén kettő kisebb, szigetszerű részből áll. A Turjánvidék Natura 2000 területet kommunikációs szempontból a tájhasználat különbségei alapján érdemes bontani; ez a felosztás sem földrajzi, sem botanikai szempontokat nem foglal magában. A Turjánvidék alábbi három jól elkülönülő részén eltérő problémák és konfliktusok adódnak, így a kommunikáció is eltérő kell legyen. Az egyik egybefüggő részlet, a terület legnyugatibb darabja, az 1975 óta védelem alatt álló Ócsai Tájvédelmi Körzet. A másik egybefüggő területrész a Dabas és Tatárszentgyörgy között elterülő terület Dabashoz közel eső, nyugati-északi része, amelyhez hasonló az Örkény határában, illetve a Kakucs és Újhartyán között elterülő része. A harmadik, kommunikációs szempontból speciális területrész a Honvédelmi Minisztérium kezelésében álló lőtér.

A katonai lőtér területét kivéve a teljes Turjánvidékre jellemző a korábbi tájhasználati jellegzetességek változása; egyre fokozódik a beépítési nyomás, és míg a mezőgazdaság egyes formái visszaszorulnak, addig a hobbi állattartás a települések szélén nem ritkán a terület túllelterítéshez vezet. Szinte mindegyik település célpontja a városból kitelepülni vágyó csoportoknak. Az önkormányzati bevételeket a belterületbe vonások és az ipari parkok kialakítása egyaránt növeli, így a települések folyamatosan növekednek; ennek során számos mély fekvésű területen lakóparkok, házak épültek, ipari, szolgáltató területek jöttek létre.

Ez a jelenség különösen nehezíti a terület vízháztartásával kapcsolatos problémák rendezését. A Duna-Tisza között jellemző vízszintcsökkenés itt is érezteti hatását – ennek okairól számos elmélet és feltételezés létezik; ezeket ehelyütt nem taglaljuk, csupán az érintett elemzés során ismertetjük, hogy az adott szervezet miként kezeli az ebből származó nehézségeket.

Az Ócsai TK területén hagyományos szénatermelést folytatott a korabeli, zömmel sváb származású lakosság. Ez a tevékenység – bár immár modern technikával – de jelenleg is folyik, fenntartása és terjesztése kívánatos. Ezen a részen országosan is jelentős láperdők találhatóak. Ezek megfelelő kezelése mind a Duna-Ipoly Nemzeti Park, mind pedig az Ócsai Önkormányzat számára fontos. A vízszintcsökkenés hatására a felszínborítottság az évtizedek során átalakul, új társulások jelennek meg;² erre jó példa, hogy napjainkban a kőris láperdő egyik leggyakoribb lágyszárú faja a gyöngyvirág és a salamonpecsét – ennek oka a terület kiszáradása, a talajvízszint csökkenése. Azokon a településeken, amelyeknek a közigazgatási területén található az Ócsai Tájvédelmi Körzet, a természetvédelmi kérdések és a természetvédelem megítélése különösen pozitív; ezeken a településeken kevésbé konfliktusos a DINPI és a gazdák, valamint az önkormányzatok kapcsolata.

² Amint egy 2006-ban készült szakdolgozat szerzője rámutatott, az elmúlt 250 évben folyamatos változásban volt a felszín borítottság, tájhasználat a Turjánvidéken.

A Dabas határban, Örkény mellett, valamint Kakucs és Újhartyán közötti területeknek szintén sok tulajdonosa, kezelője van. Különösen a településekhez közeli területeket veszélyezteti a belterületbe, szolgáltatói övezetbe sorolás és beépítés, és emiatt a védelemre érdemes társulások károsulása, vagy megszűnése. A településekkel szomszédos földeken a hobbi állattartás gyakran vezet túllegettetéshez; ezt a tevékenységet azonban kellő tájékoztatással az esetek jelentős részében meg lehet előzni, illetve korrigálni lehet.

A Honvédelmi Minisztériummal a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága közreműködésével vettük fel a kapcsolatot; mivel ez elzárt, nem látogatható része a Turjánvidék Natura 2000 területnek, s mivel a tulajdonos által végzett kezelés nem nyilvános. A Natura 2000 terület ezen részének kezelőjét a többi tulajdonostól és kezelőtől függetlenül, a HM igényeinek és fogadókészségének függvényében tájékoztatjuk és vonjuk be a fenntartási terv véleményezésébe. A fentiekből kifolyólag a kommunikációs tervben a HM lőtérrel kapcsolatos kommunikáció kevésbé hangsúlyosan jelenik meg.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A Natura 2000 programról, vagy a területkijelöléséről nem lehet általánosan fogalmazni. Míg azokon a településeken, amelyeknek a közigazgatási területén található az Ócsai Tájvédelmi Körzet, az érintettek saját megítélésük szerint kielégítő és részletes információt kaptak a Natura 2000 programról, addig a dabasi részeken egyes érintettek a tájékoztatás hiányáról számoltak be. A falugazdász a támogatás-igénylések során szembesült azzal, hogy mely gazdálkodók érintettek a Natura2000 programban. A dabasi önkormányzat feltehetően hivatali úton, a Közlönyből értesült a várost érintő Natura 2000 területről (az önkormányzatnál felkeresett interjúalanyok egyike sem említett más forrást). Más interjúalanyok elmondása alapján feltehető, hogy Dabas Önkormányzata a fejlesztési tervek egyeztetése során is értesült a város határában található védett természeti értékekről, valamint a Natura 2000 rendelet hatálya alá tartozó földek elhelyezkedéséről. A hivatali úton megszerzett információt hirdetőtáblákon, illetve a falugazdász a gazdákkal való személyes találkozás során próbálja eljuttatni a lakossághoz, ennél azonban hatékonyabb a csatornának bizonyult, hogy egyes gazdálkodók, akik részt vettek agrár-környezetvédelmi programokban, a támogatás-igénylés során értesültek a Natura 2000 rendeletről. A természetvédelmi örökkel való kapcsolat szintén jelentős forrása a Natura2000 programról való ismereteknek; ez különösen az Ócsai TK területén, azaz a DINPI vagyongazdálkodásában lévő földek bérlői esetében jellemző információforrás.

A területkijelöléssel kapcsolatban több önkormányzatnál merült fel észrevétel. Ezek két típusba sorolhatóak: egyesek nem teljesen értették, hogy mi jelentősége lehet a törvényi oltalom alatt álló Ócsai TK területét a Natura 2000 rendelet hatálya alá vonni, mások megkérdőjelezték a kijelölés jogosságát, a jelölő faj, védendő társulás jelenlétét a területen. Ez utóbbi esetben azonban gyakran közvetlen érdeke fűződött volna az adott önkormányzatnak, vagy lakosnak a terület Natura 2000 rendelet hatálya alóli kivonásához.

Érintett-elemzés

A Turjánvidék Natura2000 terület kapcsán a kulcsérintettek Ócsa Város, Dabas és a környező települések önkormányzatai, valamint a helyi gazdálkodók és az illetékes falugazdász, a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága, és a Honvédelmi Minisztérium. Kisebb mértékben érintett az Közép-Dunavölgyi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, valamint a környező települések lakossága.

Érintettség:

- *Ócsa Önkormányzata:* a Natura 2000 már meglévő természetvédelmi területek érint, konfliktust egyáltalán nem okoz, a település terveibe illeszkedik (környezetbarát, zöld image).
- *Kakucs Önkormányzata:* a Natura 2000 nem befolyásolja a település terjeszkedését vagy fejlesztési terveit, mivel a területek a belterülettől távolabb helyezkednek el. A rendelet a környezetbarát, fenntartható települési elképzelések irányába való elmozdulást segíti.
- *Inárcs Önkormányzata:* a Natura 2000 nem befolyásolja a település terjeszkedését vagy fejlesztési terveit, mivel a területek a belterülettől távolabb helyezkednek el.
- *Dabas Önkormányzata:* a Natura 2000 érinti a település ipari parkját, s mivel másfelé nincs lehetőség terjeszkedni, a lakott területek bővítésének irányát is. A Dabasi Ipari Park esetében a DINPI kompromisszumot kötött, az ipari park területét egy módosítás során kiemelték a rendelet hatálya alól. A belterülettel szomszédos telekalakítások, parcellázások során ismételten konfliktusok alakulnak ki. Szintén Dabast érinti, hogy a kisparcellás gazdálkodás során természeti értékek kerülnek veszélybe. Ezeket a helyzeteket elsősorban a tájékoztatás és a gazdákkal való intenzív kapcsolattartás révén lehet kezelni.
- *Gazdálkodók, falugazdász:* a gazdálkodók semmilyen tájékoztatást nem kaptak a Natura 2000-ről, a falugazdászok is csak akkor, ha utánajártak, de még így is rengeteg nyitott kérdésük maradt, amire választ várnának. A gazdák kompenzáció nélkül semmiképp nem tehetők érdekeltek, kompenzációval is csak akkor, ha a kieső bevételeket és az adminisztráció terheit is fedezi a kapott összeg. Jelenleg inkább az jellemző, hogy nem vesznek tudomást a Natura 2000-ről, s nem tartják be a szabályokat. A falugazdászok célzott tájékoztatása és a gyakorlati ismeretek átadása jelentős eredményeket hozhat.
- *Ócsai Madárvárta:* civil szervezet a Natura 2000 rendelet nem érinti jelentősen a tevékenységét. A helybeliekkel viszonylag kevés interakció köti össze a szervezetet, de a közvetlen környezetükben élő gazdákkal folyamatos kapcsolatban vannak, tájékoztatják őket.
- *KDV-KÖVIZIG:* mivel a Duna-völgyi főcsatorna a kijelölt Natura 2000 területen indul, és a talajvízszint-csökkenés jelentős (1-1,5 méter az érintettek konszenzusos véleménye szerint) a KDV-KÖVIZIG hozzáállása különösen fontos. Az Igazgatóság alapvető problémának látja a különböző törvények összehangolatlanságát. A csatornákat üzemi területként kívánja kezelni. Jelenleg azonban a vízvezetés nem jelent kiemelt problémát, mivel az utóbbi években nem volt komoly belvíz.
- *A Honvédelmi Minisztériummal* a kapcsolatot a DINPI vette fel, és mivel ez kialakult és működő kapcsolat, az információkat segítségükkel közvetítjük.
- *Pilisi Parkerdő Zrt.:* a bevétel-növelési kényszer és a természetvédelmi kezelés szempontjai között feszülő ellentéteket feloldására volna szükség. Jelenleg sikerült elérni, hogy a tarvágások helyett fokozatos felújító vágásokkal kezeljék a területet.
- *Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság:* a szokásos természetvédelmi tevékenységek mellett a DINPI gazdálkodik is, a vagyionkezelésében lévő területek mintegy harmadát maga kezeli (kaszálás). A tevékenység során a DINPI a hagyományos tájhasználatot követi, természetesen a kornak megfelelő technológiával. A DINPI rugalmasan és egyedileg kezeli a beépítési, településfejlesztési terveket; amennyiben az természetvédelmi szempontok szerint elfogadható, engedélyt tesznek a település fejlődésének érdekében. A vízrendezési kérdésekben is elsőrendű szempont a lakóépületek védelme. Mindemellett nem mindegyik települési önkormányzattal konfliktusmentes a kapcsolat.
- *Az érintett települések, különösen Ócsa és Dabas, lakossága:* érintettségük alapvetően

azért jelentős, mert ők a Natura2000 hatálya alá eső kisparcellás szántók tulajdonosai, a területek közvetlen a települések határában kezdődnek, így azok nem ritkán erős terhelésnek vannak kitéve (legeltetés, illegális szemétkerítés). A Natura2000 kijelölésről való tájékoztatás, a terület értékeinek bemutatása lehet kulcsfontosságú számukra.

Kapcsolat az érintettek között:

Az interjúk alapján megállapítható, hogy az Ócsai TK területein, a DINPI-től bérelt földön gazdálkodók, Ócsa Önkormányzata és a DINPI között gyakori és jó a kapcsolat. Szintén rendszeres a kapcsolat a DINPI és a többi érintett önkormányzat között, ez azonban jobbra a fejlesztési tervek, fejlesztési stratégiák véleményezésre korlátozódik, így az egyeztetések során rendszeresek az érdeklődések. Az önkormányzatok egy része a Natura 2000 kijelölés kapcsán súlyos ellenvetéseket fogalmaz meg, amelyeket az érintettek helyi szinten meghozott kompromisszumok révén csak részben tudnak kezelni. A tájvédelmi körzeten kívül gazdálkodó érintettek egy részének beszámolójából szintén az derül ki, hogy számukra egyes előírások, természetvédelmi kérdések értelmezhetetlen korlátként jelennek meg. A gazdák elsősorban a természetvédelemmel való találkozások során találkoznak a fenti előírásokkal. Tekintettel azonban a terület méreteire és a gazdák számosságára, nehezen megoldható a rendszeres kapcsolattartás. Bár a falugazdász szintén értesült a területkijelölésről, további információkat várna a Natura 2000 rendeletről, hogy pontosan és részletesen tudja tájékoztatni a gazdákat arról. A vízügyi szervekkel csupán formális kapcsolatot tartanak a helyi érintettek.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura2000 program nagyvonalakban ismert az érintettek körében, egyetlen interjúalanyunk számára sem volt újdonság. A Natura2000 mögött meghúzódó koncepció, illetve a területkijelölések mikéntje és a védendő értékek köre többé-kevésbé ismert, bár jelentős a különbség azon települések között, amelyek az Ócsai Tájvédelmi Körzetet érintik, és amelyek az Ócsai TK-tól távolabb esnek. Az Ócsai TK-hoz közel eső települések lakói ismerik és elismerik a védendő értékeket, amint az önkormányzatok is (mindemelllett a vízvisszatartás kérdéseit, vagy a fejlesztési területeket illetően adódhatnak nézeteltérések). Az Ócsai TK-tól távolabb fekvő önkormányzatok kevésbé értékelik a Natura 2000 rendelet előnyeit. Ezekben a településeken a legtöbb megkérdezett a Natura2000 programhoz közvetlen előnyt nem kapcsol. Általánosságban úgy látják, hogy a program újabb megkötéseket, szabályokat jelent, amit a gyepterületekre járó kompenzáció még a gazdálkodók esetében sem képes teljesen ellentételezni, az ingatlan fejlesztésben érdekelt helyiek, illetve önkormányzatok számára pedig semmiképpen nem jelent megoldást. A Natura2000 kapcsán növekvő idegenforgalomra, vagy más gazdaságilag is érezhető haszonra nem számítanak. Közvetett haszna a programnak az lehet, hogy a területhasználat tervezése átgondoltabbá válik (elsősorban az erdősítések és az erdőkezelés vonatkozásában), ezt azonban csak a természetvédelem iránt elkötelezett megkérdezettek említették.

Kommunikációs javaslatok

Általánosságban megállapítható, hogy az érintett önkormányzatok viszonylag jól tájékozottak a Natura 2000-ről, ami talán annak is köszönhető, hogy korábban is természetvédelmi területek kapcsolódtak hozzájuk. A gazdálkodók és a falugazdászok ugyanakkor nagyon kevés információval rendelkeznek, akik az AKG programban részt vesznek, azok nyitottabbak iránta, akik viszont nem, ott nagyobb ellenállásra lehet számítani. A

kompenzáció és a tájékoztatás kulcsfontosságú lehet. A fórumok során mind a természeti értékek megismertetésére, mind pedig a kívánatos kezelésekre komoly hangsúlyt kell fektetni. A személyes kapcsolatok információ-átadó képessége lényegesen nagyobbak tűnik, mint a hivatalos értesítés faluban megszokott formája (falragaszok a falugazdász irodában vagy a polgármesteri hivatalban). Ezért az érintett falugazdászok személyes felkeresése és tájékoztatása javasolt. Az elaprózott szántók viszonylag nagyszámú tulajdonosai esetében a személyes találkozó nehezen kivitelezhető lehet – ennek áthidalására javasolták többen az érintett földtulajdonosok levélben történő kiértesítését, az érintett terület megjelölésével, a védendő értékek, a kívánatos kezelés ismertetésével, s adott esetben a Natura2000-től várható előnyök (hátrányok) ismertetésével együtt. A gazdálkodók körében szervezett fórum is fontos formája lehet a kommunikációnak (gazdafórumokra szokott sor kerülni, tehát vélhetően van esély a gazdálkodók megjelenésére), ugyanakkor ennek késő-tavaszi, nyári időzítése kifejezetten kedvezőtlen, hiszen ilyenkor munkaidő után is a földeken dolgoznak a gazdálkodók.

II.18. Velencei-hegység

A Velencei-hegység Natura 2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. március 9-én és április 22-én összesen tíz interjút készítettünk. Emellett az illetékes természetvédelmi örök vezetésével, valamint az egyik település falugondnokával is terepbejárásokat tartottunk. Az interjúk során felkerestük Lovasberény, Nadap, Sukoró, Pákozdi és Pátka önkormányzatát. Szintén megkerestük a HM Budapesti Erdőgazdaság Zrt-t, valamint annak Lovasberényi Erdészeti Igazgatóságát, a Közép-Dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságot. Konzultáltunk a VADEX Zrt.-vel, és a Pro-Vértes Alapítvánnyal a terület kezelési tervéről. A Pest megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Erdészeti Igazgatóságát pedig tájékoztatni fogjuk az egyeztetési folyamatról. A Duna-Ipoly Nemzeti Park természetvédelmi öreivel folyamatosan kapcsolatban állunk munkánk során.

A Velencei-hegységi Natura 2000 terület keleti, északi-keleti részén közép-európai lombdőtársulások találhatóak, nyugati-délnyugati irányba haladva az őshonos fákból álló erdőket gyepek, illetve telepített elegyes (feketefenyő) fenyvesek, akácerdők váltják fel. A Natura 2000 terület botanikai szempontból elkülönülő része a Nadap határában található Csúcsos-hegy. A hegy felső részein sziklagyepek, sztyepprétek találhatóak, míg a hegyláb korábban szőlőtermő terület volt. Mára a szőlőtermesztés valamivel lejjebb szorult, a hajdani pincék jó részét lerombolták, illetve azok egy része tönkrement. Ezekben a részeken jelenleg művelés nem folyik. Kezelési szempontból itt a cserjésedést kell lassítani, visszafordítani, mivel a Csúcsos-hegy és az erdők közötti állami kezelésben lévő területet szinte teljesen elborította a keskenylevelű ezüstfa.

A Velencei hegység őshonos fákból álló elegyes erdeit fokozatos felújító vágásokkal termelik ki. Ez megfelel mind a szakmai, mind a természetvédelmi szempontoknak.

Székesfehérvártól keletre, a Császárvíz nevű vízfolyás feletti részeken a sziklagyepeket sorolták a rendelet hatálya alá. Ezeket a cserjésedés, (ezüstfa, bálványfa) veszélyezteteti, valamint a terepmotorozás, a kijelölt turistautakról letérő kirándulók és az elhanyagolt, műveletlen területek, amelyek jelentős része osztatlan közös tulajdonban van.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezettek elmondása szerint a Natura 2000 programról, vagy a területkijelöléséről annak idején nem kaptak részletes információt. A felkeresett önkormányzatok szintén hivatali úton, a Közlönyből értesültek a települést érintő Natura2000 területről. A hivatali úton

megszerzett információt hirdetőablákon, illetve a falugazdász a gazdákkal való személyes találkozás során próbálja eljuttatni a lakossághoz. Az érintetteket a tervezés előzményei szempontjából három csoportba sorolhatjuk: a gazdálkodók közül az erdészeti társaságok ismerték a programot, de megítélésük szerint az alapvetően nem befolyásolja tevékenységüket. A második csoportba azon önkormányzatok sorolhatók, amelyek nem számoltak be saját terveik és a Natura 2000 kijelölés közötti érdekütközéstől: Sukoró és Lovasberény. A harmadik csoportba azokat az önkormányzatokat sorolhatjuk, amelyek a több-kevesebb érdekütközés miatt egyeztetést kezdeményeztek a DINPI-vel, vagy a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériummal (Nadap, Pákozd, Pátka). A pátkai Királyberek ingatlan fejlesztést kivéve ezek az egyeztetések alapvetően nem érintették a Natura 2000 kijelöléseket.

Érintett-elemzés

Az Velencei-hegység Natura 2000 terület kapcsán a kulcsérintettek a helyi önkormányzatok (Nadap, Sukoró, Pákozd, Pátka, Lovasberény), a HM Budapesti Erdőgazdaság Zrt. Lovasberényi Erdészeti Igazgatósága és a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága. E szervezeteken kívül a helyben élők, a KDT-KOVIZIG és a VADEX Zrt. tekinthetők érintettnek.

Érintettek:

- *Pákozd község Önkormányzata:* a község teljesen beszorult a különböző természetvédelmi jelentőségű területek, utak és szomszéd városok közé: Délről az M7-es és a Velencei tó, északról a Natura 2000 terület határolja, keletről Sukoró, nyugatról Székesfehérvár. Mivel a település terjeszkedni csak ebbe az irányba tud, Székesfehérvárral hamarosan össze fog érni, Sukoróval talán nem. Ezek azonban mélyebb fekvésű, helyenként vizes területek, amelyek nem túl vonzóak, sem a befektetők, sem az esetleges betelepülők számára (bár, mivel a település lakossága 3000 fő körül van, a lakosság szám növelése nem is kiemelt cél). Komolyabb probléma, hogy a település feletti része a Natura 2000 területnek korábban kézi lőfegyver gyakorlótér, és katonai terepi gépkocsi gyakorlását szolgáló lőtér volt. A közelmúltban komoly, az országos médiában is megjelenő vita bontakozott ki arról, hogy beépíthetőek-e ezek a területek. Jelenleg gyep művelési ágban vannak, és az illetékes hatóság nem járul hozzá a művelési ág megváltozásához. Bár a település szinte kinőtte a rendelkezésre álló helyet, a kijelölést és az adottságokat mára több-kevésbé tudomásul vették. Míg korábban többször jelezték a kijelölés hátrányait, egyeztettek a KVVM-mel, és a DINPI-vel, meglátásuk szerint ezek nem vezettek eredményre. Nem számoltak be arról, hogy a hosszú távú terveikben a Natura 2000 területek felé való terjeszkedés szerepelne.
- *Nadap község Önkormányzata:* Kicsiny falu a Velencei tótól távolabb, az erdő mellett. Határában található a Csúcsos-hegy, amelyre egy vállalkozóval közösen szőlészeti, borászati beruházást terveznek. Itt hagyományos magyar szőlőfajtákat szeretnének bemutatni, szaporítani, erre épülne a helyi turizmus is. A Csúcsos hegy egy része felhagyott szőlőterület. A hegy lábánál jelenleg is folyik szőlőtermesztés, a vállalkozó és a község polgármestere ezt szeretnék a korábbi pincék fele kiterjeszteni. A hegy és az erdő közötti területet idegenforgalmi kezelésbe kapta az önkormányzat, bár ennek a fele is a Natura 2000 rendelet hatálya került korábban. Az önkormányzat vitatja a területkijelölés jogosságát, itt is szeretne elindítani bizonyos fejlesztéseket, erről azonban konkrét tervekkel nem rendelkezik.
- *Pátka község Önkormányzata:* Az egyetlen olyan Önkormányzat, ahol módosult a

Natura 2000 területek határa. Ennek egyik oka, hogy a rendeletben kihirdetett és az EU számára elküldött kijelölés nem egyezett. A Király-berek ingatlanfejlesztés egy közelmúltban belterületbe vont szántóföldön fog megvalósulni; a szomszédos értékes gyepterületeket a tervek szerint nem érinti a fejlesztés. A Velencei-hegység Natura 2000 területtel kapcsolatos interjú során így fogalmazott a polgármester: „A természetvédelem nagyon fontos, de ha van egy fejlesztési lehetőség, akkor nekünk kötelességünk abban részt venni.” A település vezetése szeretné elérni, hogy közút épüljön Pátka és Pákozdt között; ezt az illetékes természetvédelmi hatóság nem támogatja, mivel a jelenleg is jogi oltalom alatt álló ingókövek mellett, védett gyepeket átszelve haladna.

- *Sukoró község Önkormányzata:* A település nem terjeszkedik a Natura 2000 terület felé, a zártkertek határa az erdők, gyepek szélén van, konfliktus nincs.
- *Lovasberény község Önkormányzata:* Északról határos a Natura 2000 területtel. A településen belső problémák vannak, a Natura kijelölés nem befolyásolja sem a helyiek életét, sem a fejlesztési elképzelések megvalósítását. Itt a csatornahálózat kiépítése fontos természetvédelmi cél, azonban a Natura terület kezelését ez sem befolyásolja.
- *KDT-KÖVIZIG:* A területen az igazgatóság kezelésében lévő vízfolyás nincsen.
- *HM Budapesti Erdőgazdaság Zrt. Lovasberényi Erdészeti Igazgatóság:* A területen honvédelmi, vadvédelmi és tájképvédelmi, valamint talajvédelmi erdők találhatóak. A vadállomány nagyon magas, új telepítéshez, felújításhoz vadvédelmi kerítés kell. A molyhos-cseres tölgyesek természetes úton igen gyengén újultak, minden esetben szükség volt mesterséges felújításra. Jelenleg őshonos, klímának, termőföldnek megfelelő, heterogén korösszetételű, többszintes, elegyes faállományok kialakítása a cél. Ennek érdekében fokozatos felújító vágást alkalmaznak.
- *Vadex Zrt.:* A terület határán jobbra akácerdőkkel rendelkezik. Megkeresés történt, további egyeztetés szükséges.
- *Duna-Ipoly Nemzeti Park igazgatósága:* a Velencei-hegység Natura 2000 területnek a két erdészeti kezelésében lévő része természetvédelmi szempontból megfelelően kezelt (természetesen az akác fokozatos gyérítése és az őshonos fajok telepítése kívánatos cél). Érdekellentét az ingatlanfejlesztések kapcsán van. A Pátkai melletti Király-berek fejlesztés kérdése rendeződni látszik, bár a védendő gyepek fennmaradását a fejlesztés veszélyeztetheti. A Pákozdt feletti volt lőtérre tervezett fejlesztéseket sikerült megakadályozni a különböző hatóságokkal együttműködve. Szemben egyes sajtó hírekkel a különböző lövedékek, gránátok maradványai nem jelentenek veszélyt a terület látogatóira. A gyepek szabadon látogathatók, azon turista utak vezetnek keresztül. Ezeket a területeket legeltetéssel lenne érdemes hasznosítani, azonban a környéken nincs megfelelő állatállomány. Az keskenylevelű ezüstfa terjedése, s helyenként foltokban a bálványfa megjelenése jelent veszélyt a terület jelenlegi társulásaira. A keskenylevelű ezüstfa a teljes Natura 2000 területen gondot okoz. Az osztatlan közös tulajdonú területek esetén pedig szinte lehetetlen elérni a megfelelő kezelés végrehajtását.
- *Környező települések lakosai,* mint az osztatlan közös tulajdonú földek tulajdonosai, és mint a területet felkereső természetkedvelők érintettek. Számukra érdemes lehet általános tájékoztatást nyújtani a védendő értékekről és a megfelelő kezelési módszerekről.

Kapcsolat az érintettek között:

Az érintettek között gyakori az egyeztetés. Az erdészeti cégek és DINPI természetvédelmi őrök között jó, gyakori szakmai és emberi kapcsolat alakult ki. Az önkormányzatok és a

DINPI természetvédelmi őrei, munkatársai között alapvetően hivatalos kapcsolat van. A Natura kijelölésről az érintett önkormányzatok a közlönyből értesültek. Némelyik a terület kijelölés ellen tiltakozott, mivel az a fejlesztési terveinek magvalósulását akadályozza, de az egyeztetések során változás nem történt. Ebből fakadóan az érintettek között a Natura 2000 kapcsán több kialakult nézeteltérés tapasztalható. az önkormányzatok és az erdészetek között a formális hivatalos kapcsolatot meghaladóan nincs együttműködés.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura 2000 program nagyvonalakban ismert az érintettek körében, az egyetlen interjúalanyunk számára sem volt újdonság. A Natura 2000 mögött meghúzódó koncepció, illetve a területkijelölések mikéntje és a védendő értékek köre ugyanakkor csak az erdészetek számára ismert, az önkormányzatok számára sokkal kevésbé, bár ezek iránt az információk iránt is volna igény az érintettekben. A védendő természeti értékeket elméletileg elismerik, de az esetleges fejlesztési lehetőségeket azoknál fontosabbnak tartják. A legtöbb megkérdezett a Natura 2000 programhoz közvetlen előnyt nem kapcsol. Általánosságban úgy látják, hogy a program újabb megkötéseket, szabályokat jelent. Mivel a gyepterületeket ingatlanfejlesztéssel kívánták hasznosítani, az erre járó kompenzáció nem lehet képes ellentételezni az elmaradó befektetés hasznát. A Natura 2000 kapcsán növekvő idegenforgalomra, vagy más gazdaságilag is érezhető haszonra nem számítanak. Azon önkormányzatok, amelyeket hátrányosan érint a kijelölés, szeretnék módosítani a Natura kijelölést.

Kommunikációs javaslatok

Mivel a területkijelölés során az illetékesek törekedtek arra, hogy intenzíven művelt szántók, szőlők ne, vagy legfeljebb kismértékben kerüljenek a rendelet hatálya alá, a gyepeken és erdőkben pedig jobbra egy-egy nagyobb, fent bemutatott kezelő gazdálkodik, kisszámú érintettet kell elérni. Ugyanakkor viszont van néhány korábbi téesz-tábla, amely jelenleg osztatlan közös tulajdonban van. Ezekben gazdálkodás nem folyik, a tulajdonosokat gyakorlatilag nem lehet elérni (nem feltétlenül laknak helyben), azonban mivel az exóta faj, a keskenylevelű ezüsthévíz itt terjedt el a leginkább, e területek sorsának rendezése fontos kérdés. Az osztatlan közös tulajdonú szántók tulajdonosai esetében a személyes találkozó nehezen kivitelezhető. A probléma áthidalására azonban a felkeresettek nem fogalmaztak meg javaslatot. Az önkormányzatok és a helyi lakosság részére szervezett fórum mellett a HM Budapesti Erdőgazdaság Zrt. Lovasberényi Erdészeti Igazgatósággal és a Vadex Zrt-vel való személyes egyeztetés lehet a kommunikáció megfelelő formája.

II.19. Veresegyházi-medence

A Veresegyházi-medence Natura2000 terület Pest megyében, elsősorban Mogyoród és Szada területeit érinti a Gödöllői Tájvédelmi Körzetben. A legjelentősebb tájhasználati, tájformáló tényező az elmúlt évtizedben a terület népességszámának gyarapodása volt. Viszonylag kevés gazdálkodó érintett a területen, a mezőgazdálkodás mint tájhasználati forma jelentősen visszaszorult az elmúlt időben.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A kevés megkérdezett elmondása szerint a Natura 2000 programról nem volt célzott

tájékoztatás. A Veresegyházi Önkormányzat Környezetvédelmi Bizottságának ülésén szóba került. További információkra van szükség a Natura2000 kijelölés előzményeinek föltárásához.

Érintett-elemzés

A Veresegyházi-medence Natura 2000 terület kapcsán a kulcsérintettek a helyi önkormányzatok, Mogyoród és Szada. Fejlesztési elképzeléseik jelentősen érinthetik a természetvédelmi célokat. Ugyancsak fontos érintettek a gazdálkodók, elsősorban Szadán. További érintettek egyelőre nem kerültek a képbe. Szóba jöhetnek még a helyi természetvédelmi civil szervezetek és a vízügy képviselői is – ennek föltárása folyamatban van.

Érintettek:

- *Mogyoród és Szada Önkormányzata:* Mivel interjúk még nem készültek, ezért az érintettség pontosítása elvégzendő feladat. Veresegyház önkormányzatának érintettsége még tisztázandó
- *Gazdálkodók:* Elsősorban szadai gazdálkodók érintettek, akiknek fő tevékenysége a szántóföldi gazdálkodás. Nem világos jelenleg a veresegyházi gazdálkodók érintettsége. Ott is kevés gazdálkodó folytat szántóföldi művelést.
- *Duna-Ipoly Nemzeti Park igazgatósága:* Mivel a területileg illetékes természetvédelmi szakemberrel még nem készült interjú, ezért ennek pontosítása elvégzendő feladat.

Kapcsolat az érintettek között:

A kevés elkészített interjú miatt érdemi következtetés nem vonható még le. A Gödöllői TK kijelölése nem okozott osztatlan sikert, támogatást – az elkészült gazdálkodói interjú alapján egyelőre némi negatív attitűd látszik a természetvédelem irányába. Ennek tisztázása további feladat.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

További interjúk szükségesek az általános kép fölvázolásához. A kevés interjú alapján valószínűsíthető, hogy a természetvédelmi érdekek jelenléte ismert, ám a Natura 2000 program maga nem.

Kommunikációs javaslatok

Egyelőre pontos javaslatok nem tehetők, további interjúkra van szükség.

II.20. Zámolyi-medence

A Zámolyi-medence Natura2000 területen a fenntartási tervek elkészítéséhez kapcsolódóan 2009. március 2-án, március 9-én és április 22-én összesen hét interjú, illetve egy rövid terepbejárás történt. Az interjúk során felkerestük a Natura2000 terület által legnagyobb mértékben érintett települések, Csákvár, Zámoly és Pátka települések önkormányzatát, a KDT-KÖVIZIG Központi Igazgatóságát, az illetékes természetvédelmi őrt és a Pro Vértes Alapítványt.

A Zámolyi-medence Natura2000 terület legnagyobb mértékben Csákvár önkormányzatát érinti, és teljes mértékben magában foglalja a Zámolyi-medence természetvédelmi területet – a Natura 2000 kijelölés bizonyos értelemben a természetvédelmi oltalmat élvező terület kiterjesztésének tekinthető. A 2200 hektáros terület nagy része gyepréteg, lejtős sztyeppréteg. Mintegy 500 hektáron telepített erdők találhatók. Az ötvenes években amerikai kőrises, cseres, fekete nyaras erdőket, fenyveseket telepítettek. Ahol ezek kipusztulnak, ott ismét kialakul a dolomit sziklagyepréteg. Ahol vastagabb a talaj humuszrétege, ott megmarad az erdő, megújul; a táj ligetessé válik, s ismét kialakul a valamikori ligetes sztyeppréteg vegetáció. A terület jelentős része mély fekvésű. Bár korábban a Csákvári állami Gazdaság a terület nagy részén szántóföldi gazdálkodást folytatott, mára csak kisebb foltokban, mérsékelt vegyszerhasználat mellett folyik szántóföldi növénytermesztés, helyét legelő és gyepgazdálkodás vette át. Ebben a változásban a Pro Vértes Alapítvány szerepe a meghatározó. Az Alapítvány évtizedek óta foglalkozik természetvédelmi tevékenységgel: a területkezelés mellett oktatási, tudományos és kulturális tevékenységeket is felvállal. Napjainkban tehát a természetvédelmi célú gazdálkodás jellemző, ehhez kapcsolódóan élőhely-rekonstrukció kezdődött a Zámolyi-vízvározó területén.

A három település mindegyikére jellemző, hogy kevés a helyi munkalehetőség. Zámolyban és Pátkán viszonylag magas a munkanélküliség, Csákváron valamivel alacsonyabb. Mezőgazdaságból csak igen kevesen élnek, holott mind Zámolyban, mind Csákváron hangsúlyozták, hogy valaha jelentős rétegeket foglalkoztatott a helyi termelő szövetkezet, illetve az állami gazdaság. Ez utóbbi településen, bár ezt interjúalanyaink nem hangsúlyozták, kiemelkedően sok szociális intézmény működik. A katolikus egyház régi apáca zárdájában az ötvenes évek óta működik idősotthon, korábban idős egyházi személyek, ma bárki számára nyitott. A református egyháznak és az önkormányzatnak szintén működik egy-egy idősotthona, az egykori Eszterházy kastélyban pedig kórház működik. E településen csekély mértékű idegenforgalom is jellemző, a látogatókat a jellegzetes táj, a természeti értékek vonzzák. A helyiek jelentős része ingázik. A bevándorlás szintén érinti mindhárom települést. Míg Csákvár a fővárosból kitelepülő középosztálybeliek számára vonzó, addig Pátka már Székesfehérvár vonzáskörzetéhez tartozik. Érdeemes megjegyezni, hogy Pátkát egy másik Natura 2000 terület, a Velencei-hegység SCI is érinti.

A Natura2000 tervezési folyamatának helyi előzményei

A megkérdezett három önkormányzat a Natura 2000 programról, vagy a terület kijelöléséről korábban részletes információt nem kapott, de azzal, hogy létezik, tisztában vannak. A feltehetően hivatali úton megszerzett információt aztán hirdetőtáblákon, a helyben szokásos módon terjesztették. A Pro Vértes Közalapítvány tudományos és oktatási tevékenységéből fakadóan alapos ismertetéssel rendelkezett a Natura 2000 rendeletről.

Érintett-elemzés

A Zámolyi-medence Natura 2000 terület kapcsán a kulcsérintettek Csákvár, Zámoly községek

Önkormányzata, a Pro Vértes Közalapítvány, a helyi gazdálkodók és a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága. A Közép- Dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, a Vértes Erdő Zrt., a VADEX Zrt. és Pátka község Önkormányzata, valamint a települések lakossága kisebb mértékben, de szintén érintett.

Érintettségek

- *Pro Vértes Közalapítvány:* 1994-ben alapított természetvédelemi közalapítvány. A Zámolyi-medencében és a Vértesben jelentős területeket birtokol. Fő tevékenységei – a természetvédelem, élőhely-megőrzés és élőhely-rekonstrukció – mellett kiemelkedő oktatási, kulturális és tudományos tevékenységet végez. Mint meghatározó tulajdonos, gazdálkodóként is jó példát mutat, mezőgazdasági gyakorlata a természetvédelmi kezelés érdekei szerint alakul. A tudományos kutatások jelentős része a botanikai, zoológiai kérdések mellett a helyes gazdálkodási gyakorlat kialakítására irányul. A szervezet aktív és sikeres pályázó, jelenleg két nagyszabású projekten dolgoznak: a KDT-KÖVIZIG-gel közösen egy élőhely rekonstrukciós programon (erről később részletesebben írunk), valamint egy bölény rezervátum kialakításán. Ez utóbbiban vizsgálják, hogy mennyire alkalmas módszer a bölénytartás a korábbi erdős sztyepp rétek karban tartására. Emellett szintén célként jelenik meg a látogatók idevonzása a különleges nagytestű állat megtekintésének lehetőségével, s ezzel együtt a táj egyéb értékeinek megismertetése a szélesebb közönséggel.
- *Csákvár község Önkormányzata:* saját vagyionkezelésben lévő területek révén nem érintett a Natura2000-ben. A természetvédelmi előírások a három érintett település közül Csákvár számára jelentik a legnagyobb nehézséget; míg délről a Natura 2000 rendelet, addig északról a Vértesi Tájvédelmi Körzet szab gátat a település terjeszkedésének. A településhez tartozó zártkertek felhúzódnak a Vértes oldalába, és a Mór-Budapest út mentén se található egybe függő fejlesztési terület. A volt katonai lőtér, amely a Pro Vértes Alapítvány kezelésében van, állami terület, az önkormányzat elképzelései szerint pedig alkalmas lenne ipari, szolgáltatási fejlesztési területnek. Így a terület hasznosítása révén munkahelyek keletkeznének helyben, növekedne a település iparüzési adó bevétele, összességében pedig a saját források. Érdemes azonban megjegyezni, hogy sem a Zámolyi-medence mély fekvésű területei, sem a Vértes lejtői nem kínálnak ideális lehetőséget a lakó, ipari vagy szolgáltatási övezet kijelölésére, tehát a természetvédelmi oltalom megszüntetése nem oldaná meg egy csapásra a település problémáit. Ugyanígy már ma is jelen vannak azok a szolgáltatási tevékenységek, amelyek pont a tiszta környezet és a gazdag természeti értékek miatt kínálnak a jövőben megélhetési lehetőséget a település számára. A település jelenlegi fő vonzereje, amint ezt a polgármester is hangoztatja, a természet és az egészséges környezet. („Ez egy kicsi Hortobágy.” Ez talán még ma is az ország legtisztább levegőjű községe.”)
- *Pátka község Önkormányzata:* a község számára a Zámolyi-medence Natura 2000 terület kijelölés nem okoz konfliktusokat, ahogy a helyben élők számára sem, amint erről az önkormányzat beszámolt. A területrészen mezőgazdasági tevékenység folyik, a Zámolyi-víztározó mellett, a településtől távolabb található. A Velencei-hegység Natura 2000 területtel kapcsolatos interjú során azonban így fogalmazott a polgármester: „A természetvédelem nagyon fontos, de ha van egy fejlesztési lehetőség, akkor nekünk kötelességünk abban részt venni.”
- *Zámoly község Önkormányzata:* A település fejlesztési elképzelései és a Natura 2000 kijelölések összhangban vannak. Konfliktus nem várható.
- *Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága:* A Natura 2000 terület egy összefüggő darabból áll. A területen a Pro Vértes Alapítvány a legjelentősebb gazdálkodó, aki

természetvédelmi kezelést folytat. A gyepeket megfelelően kaszálása, legeltetése megoldott, illegális szeméttlerakás, terepmotorozás előfordul, de komoly veszélyt jelenleg nem jelent. Az érintettet megkerestük, de egyelőre nem sikerült időpontot találni a közös terepbejáráshoz.

- *KDT-KOVIZIG*: A területen található az igazgatóság kezelésében lévő Zámolyi-víztározó. A 300 hektáros tározónak kulcsjelentősége van mind a természeti értékek megóvása szempontjából, mind pedig a Velencei-tó vízháztartása szempontjából. A tározó déli részén, ahol a leeresztés történhet, a vízmélység meghaladja a két métert, míg az északi részen átlagosan fél méter. Különösen ezen a részen tavaszonként kitűnő vizes élőhely alakul ki, amelyről azonban a nyár elején, amikor leeresztik a tavat, eltűnik a víz, így a különböző fajok ivadécai, petéi, lárvái, a fészkelő madarak fészekrakó és táplálkozó helye megsemmisül („*ez egy valódi Taigetosz*” – fogalmazta meg egyik interjúalanyunk). A KDT-KOVIZIG és a Pro Vértes Közalapítvány élőhely rekonstrukciós programot indított. Ennek eredményeként a tavon létrehozandó műtárgy segítségével a leeresztés után is biztosítható lesz a megfelelő vízborítottság és a különböző fajok számára értékes élőhely.
- *Gazdálkodók*: a Natura 2000 kijelölésben mintegy hét gazdálkodó érintett. A ProVértes Közalapítvány tulajdonában van a Natura2000 területének 75%-a, így ennek a szervezetnek a tevékenysége a meghatározó. A Magyar Állam szintén jelentős tulajdonos. A gazdálkodók többsége a tevékenysége során jó kapcsolatot alakított ki az alapítvánnyal, a kisebbek jellemzően szántóföldi gazdálkodást végeznek. A Csákvári Állami Gazdaság utódszervezetét a *Csákvári Mezőgazdasági Zrt.*-t a további egyeztetések során meg kell keresni.
- *VADEX Zrt.*: csupán két kisebb helyrajzi számon érintett. Az érintettet megkerestük, az időpont egyeztetés folyamatban van.
- *Csákvár, Zámoly és Pátka lakossága*: érintettségük alapvetően abból fakad, hogy mindig is kijártak a területre szabadidejükben. A szabad kijárási korlátozása nem minden esetben érthető számukra. A Natura2000 kijelölésről való tájékoztatás, a terület értékeinek bemutatása kulcsfontosságú számukra. Ezt az igényt a Pro Vértes Közalapítvány próbálja meg kielégíteni.

Kapcsolat az érintettek között:

Az interjúk alapján megállapítható, hogy a három település között nincs erős együttműködés. A Pro Vértes Közalapítvány kapcsolathálója meghatározó. A szervezet vezetője korábban természetvédelmi őr volt, így a DINPI-vel jó kapcsolatuk alakult ki. Azonban a közelmúltban szerzett, erdőtelepítésre alkalmatlan területek visszagyepesítése miatt az MgSzH Erdészeti Hivatalával esetenként nehezen rendezhető érdekellentétek alakultak ki. A Csákvári Önkormányzattal a volt katonai lőtér miatt adódnak érdekellentétei a szervezetnek. A helyi lakossággal való kapcsolat szintén megfelelő; az alapítvány részt vesz az iskolai oktatásban, jelentős foglalkoztató és számos közösségi programot szervez. Érdemes kiemelni, hogy országos és nemzetközi szinten szintén jó kapcsolatokkal rendelkeznek. Zámoly község Önkormányzata a helyi gazdálkodókkal ápol intenzívebb kapcsolatot. A Pro Vértes Közalapítványról így nyilatkozott egyik interjúalanyunk: „*jó lenne, ha Zámolyban is lenne egy Viszló Leventéje.*”. Pátka távolabb esik, így nincsenek jelentős kapcsolatai a többi érintettel.

A Natura 2000-hez kapcsolódó általános vélekedések

A Natura 2000 programot a Pro Vértes Közalapítvány természetesen ismeri, a továbbiakban róluk nem lesz szó a Natura 2000-ről való vélekedések kapcsán. Az önkormányzatok, és

gazdálkodók jobbára felületes ismeretekkel rendelkeznek, amellet, hogy egyetlen interjúalanyunk számára sem volt újdonság a program. A Natura 2000 mögött meghúzódó koncepció, illetve a területkijelölések mikéntje nem volt ismert az érintettek számára, de ismert volt a védendő értékek köre, mivel a korábbi Zámolyi-medence Természetvédelmi Terület értékei is ismertek voltak. A Pro Vértes Közalapítvány folyamatos oktatási és közösségi munkájának köszönhetően a fenti információk eljutnak a lakossághoz. A legtöbb megkérdezett a Natura2000 programhoz közvetlen előnyt nem kapcsol, annak ellenére, hogy a tisztában vannak a terület természeti értékeivel, s az bizonyos mértékig a tájhoz kötődő gondolataiknak is meghatározó eleme. Attól azonban nem tartanak, hogy a program újabb megkötéseket, szabályokat jelent. A települések mindegyike kismértékben, de folyamatosan szeretné növelni a népességszámot, ehhez kapcsolódóan pedig újabb és újabb kereskedelmi, idegenforgalmi szolgáltatások megjelenését szorgalmazzák, de ez már a Natura 2000 rendelet hatályba lépése előtt sem volt problémamentes Csákváron és Zámolyban.

Kommunikációs javaslatok

Kommunikációs szempontból a Zámolyi medence térsége különleges helyzetben van. A Pro Vértes Közalapítvány munkája olyan sokrétű, és annyira mélyen gyökerező, hogy a Natura 2000 fenntartási tervek egyeztetését és az erről való tájékoztatást mindenképpen velük együttműködve kell végrehajtani. Ennek érdekében a személyes találkozás során ki kell kérni, és a fenntartási tervbe be kell illeszteni az alapítvány tevékenysége során keletkezett eredményeket, s az azok alapján megfogalmazott véleményeket. Az önkormányzatokkal és gazdálkodókkal igényeik szerint, személyes konzultációkon érdemes egyeztetni. Egyes önkormányzatok javasolták az érintett földtulajdonosok levélben történő kiértékelését, az érintett terület kijelölésével, a védendő értékek, a kívánatos kezelés ismertetésével, s adott esetben a Natura 2000-től várható előnyök (hátrányok) ismertetésével együtt.

III. Tapasztalatok, következtetések

III.1. A Natura2000 programhoz és a tervezési folyamathoz kapcsolódó terepi tapasztalatok és javaslatok

Általános tájékoztatás

A terepmunka során szerzett benyomásaink közül az egyik legmeghatározóbb az, hogy **a Natura 2000 programról** – célkitűzéseiről, háttéréről, felépítéséről, érintettekre gyakorolt hatásairól – **igen kevés információval rendelkeznek az érintettek**. Általánosságban elmondható, hogy az önkormányzatok közül azok ismerik jobban a programot, akiket valamilyen fejlesztési elképzelésük kapcsán közvetlenül befolyásol (akár gátol, akár támogat) a Natura 2000, az egyéb érintettek közül pedig azok, akik kifejezetten keresték a róla szóló információkat szakmájuknál, mindennapi tevékenységükben fogva (falugazdászok, nagyobb területhasználók, mint pl. vízügyi szervek, erdőgazdaságok). Általánosnak tekinthető azonban az a vélekedés, hogy **a Natura 2000 program bevezetése, különösen a területek kijelölése kapcsán nem volt megfelelő a tájékoztatás**, a területek kijelölésekor nem kérdezték meg az érintetteket. Az interjúkban megkérdezettek szerint még évekkel a kijelölés után sem állnak rendelkezésre egyértelmű információk (pl. találkoztunk olyan falugazdással, aki nem tudta, hol helyezkednek el a Natura 2000 területek az illetékessége alá tartozó településeken, s olyan önkormányzattal is, aki kizárólag a belterületen lévő Natura 2000 területek kapcsán nyilatkozott, s meg sem említette a külterületen lévő területeket). Szintén általános az a vélekedés a kulcsérintettek körében, hogy a kisebb területen érintett földhasználók, legyenek akár gazdálkodók, akár ingatlantulajdonosok, még ennyi információval sem rendelkeznek, s csak akkor szembesülnek érintettségükkel, ha valami oknál fogva felkeresik a Földhivatalt, s meglátják a tulajdoni lapra került bejegyzést. Valószínűleg ebből **az információhiányból adódik az is, hogy többen megkérdőjelezzik a kijelölés indokoltságát, realitását, és hogy alaptalan elvárásokat, feltételeket tulajdonítanak a programnak**. Az érintettekben kialakult félelem és gyanakvás ugyanakkor megnehezíti, egyes területeken akár teljesen ellehetetlenítheti a későbbi érdemi kommunikációt a Natura2000-ről. A konfliktusos terepeken jobban ismert a program, elsősorban azért, mert a területek használatában tervezett változtatás során már beleütköztek a Natura 2000 jelentette korlátozásokba. Ez azt is elővetítheti, hogy **az eddig nyugodt, konfliktusoktól mentes területeken is számíthatunk esetleg ellenállásra az egyeztetés előrehaladásával**, mivel az érintettek egy része ebben, a jelenleg zajló tervezési folyamatban fog először értesülni a területét érintő változásokról.

Javaslatok az általános tájékoztatás formáira

A kommunikációs hiányosságok megoldására több interjú során kaptunk javaslatot is: a földhivatali bejegyzések alapján **minden tulajdonosnak, aki érintett a Natura 2000 programban, értesítő levelet kellene kiküldeni**, amelyben nemcsak a területét érintő változásról kaphatna tájékoztatást, de arról is, hogy ez miért szükséges, és milyen következményekkel jár. Szintén több interjúalanyunk megfogalmazta igényét arra, hogy az adott terület értékeiről, a kijelölés indokoltságáról is kapjon tájékoztatást. Ezt leginkább **területekre szabott tájékoztató kampánnyal lehetne megvalósítani a helyi médiumokra alapozva**: több helyütt felajánlották a helyi újságot, kábeltévét, települési honlapot, hogy bármilyen, Natura2000-hez vagy természetvédelemhez kapcsolódó hírt, cikket leközzölnek, illetve helyiséget biztosítanak a tájékoztató fórumoknak. Többen javasolták a helyi általános

iskolák bevonását, illetve a **helyi lakosoknak szervezett terepbejárást, ahol természetvédelmi szakemberekkel közösen lehetne végigjárni a védelem alá vont területeket**, s megbeszélni e területek jelentőségét, megőrzésük fontosságát. Mindezek a tájékoztatási formák azonban túlmutatnak a Natura2000 fenntartási tervek kommunikációján, s elsősorban a Nemzeti Park Igazgatóságok és a települések együttműködésére épülhetnének.

Javaslatok a célzott tájékoztatás és szemléletformálás lehetséges formájára

Interjúink során szembesültünk azzal, hogy **a falugazdászok és a természetvédelmi örök fontos szerepet tölthetnének be a Natura2000 program kommunikációjában**, mivel a legtöbb esetben gazdag helyi kapcsolatrendszerrel bírnak, s rendszeresen találkoznak az érintettekkel. A falugazdászokról bebizonyosodott, hogy a gazdálkodók a legtöbb területen velük tartják a legszorosabb kapcsolatot, tőlük szerzik be az információt a támogatási lehetőségekről és a kötelezettségekről. **A gazdálkodói kör elérésére tehát célszerűnek tűnik, ha a falugazdászok kapnak részletes tájékoztatást, illetve képzést a Natura 2000 programról, amit tovább tudnak adni.** Az egyik falugazdász maga javasolta, hogy a rendszeresen tartott továbbképzések egyikén a Natura 2000 lehetne a téma, s az ott szerzett naprakész információk alapján a támogatási kérelmek igénylésekor a gazdákat is tudnák tájékoztatni. *Ennek kiemelt aktualitást ad, hogy minden évben tavasszal igénylik a gazdák a támogatásokat, célszerű lenne tehát minél hamarabb tájékoztatni a falugazdászokat – a gyors tájékoztatás és az információ gazdáknak való továbbadása a tervezési folyamat szempontjából is kulcsfontosságú lehet!* Hasonlóan fontos tájékoztató, szemléletformáló szerepet tölthetnek be a természetvédelmi örök (mint ahogyan arra láttunk is példát egyes terepeken). Több esetben tapasztaltuk azonban, hogy a területek nagysága miatt már a meglévő feladatok ellátása sem fér bele az örök munkaidejébe, ezért munkakörük megnövelése nem biztos, hogy célravezető. Ilyen esetekben **támaszkodni lehetne más, a természetvédelemhez kapcsolódó helyi szereplőkkel való együttműködésre**, természetesen részletes tájékoztatásra, esetleg képzésre alapozva (pl. találkoztunk egyes terepeken az örök által is elismert természetvédelmi kezelést megvalósító erdőgazdálkodóval, aki több magántulajdonos erdejét kezeli, vagy hallottunk mederörök továbbképzéséről és szemléletformálásáról a természetközeli vízgazdálkodás meghonosítása érdekében). Iránymutatónak találjuk a NYUDU-KÖVIZIG stratégiáját arra, hogy a helyi közösségbe beágyazott mederörök képzése révén próbálják a helyi lakosság szemléletformálását elérni. E példa alapján úgy véljük, hogy **a Natura2000 kommunikációja során a VKI tervezési folyamatával való szinergiák kihasználása is előnyös volna.**

Előnyök és hátrányok a Natura2000 program kapcsán, a hátrányok kompenzálása

Általános tapasztalatunk, hogy a megkérdezettek közül igen kevesen kapcsolnak előnyt a Natura2000 programhoz, inkább korlátozásként élik meg. A vizsgált területeken élők elsősorban **akkor tudnának előnyöket realizálni, ha a Natura2000 területen megtermelt terméket, vagy az ott elérhető turisztikai szolgáltatást magasabb áron értékesíthetnék** – akár védjegy-szerűvé téve a Natura2000 programot. Mindaddig azonban, amíg ilyen jellegű bevételnövelést nem hoz a program, **a gazdálkodóktól jövedelem-kiesést és plusz beruházásokat, az önkormányzatoktól pedig a fejlesztési tervek módosítását követeli meg.** Az érintettek éppen emiatt elkerülhetetlennek tartják **a kieső jövedelemmel legalább megegyező kompenzáció** biztosítását a Natura2000 területeken mindenféle művelési ág esetében (nemcsak gyep, hanem szántó, szőlő-gyümölcs, erdő- és halgazdálkodás esetében is).

A Natura2000 támogatások

Több falugazdász véleménye egybecseng a tekintetben, hogy a gazdálkodók, ha tudnak is arról, hogy a Natura 2000 kötelezettségeket jelent számukra, legtöbb esetben figyelmen kívül hagyják azt. A támogatási kérelem benyújtásakor inkább nem jelzik igényüket a támogatásra, nehogy számon kérjék tőlük a szabályok betartását. Nem hat ösztönzően a támogatások igénylésére, hogy **a Natura2000 helyrajzi számos kijelölését nem sikerült tökéletesen lefordítani a támogatások alapjául szolgáló blokkterképre**, ami visszaélésekre, illetve pontatlan igénylésekre adhat lehetőséget. Szintén problémát okoz a támogatással járó adminisztráció (főleg, hogy a Natura hatálya alá nem tartozó területek után is gazdálkodási naplót kell vezetni), illetve a gazdálkodási szabályok bonyolult leírása, amit ráadásul jelenleg nem találnak meg egy helyen az érintettek. Ezekre a problémákra javaslatként fogalmazták meg az érintettek, hogy **lényegesen egyszerűbb adminisztrációt, valamint közérthető és könnyen elérhető gazdálkodói útmutatót kellene készíteni**, ami megkönnyítené a támogatást igénylő gazdálkodók dolgát, és vélhetően növelné az igénylők (s ezzel együtt a szabályokat betartók) arányát is. Szintén nehézséget okoz több helyütt, hogy a Natura2000-ben meghatározott gazdálkodási gyakorlatot csak az eszközpark modernizálásával tudják betartani a gazdák (pl. alteráló kaszát kell venniük). Ilyen esetekben jelentős könnyebbséget jelentene, ha **a Natura2000 területtel rendelkező pályázó kisebb önrésszel pályázhatna gépberuházásra** (a támogatási intenzitást akár 80-90%-ra lehetne emelni).

Legtöbb esetben a gazdálkodók **ugyanúgy vélekednek a Natura 2000-ről, mint az agrár-környezetgazdálkodási programokról: nem tartják kötelezőnek a részvételt**, a szabályokat legfeljebb akkor tartják be, ha a támogatásra is igényt tartanak. Ettől csak azokon a területeken van eltérés, ahol kedvezőtlen adottságú területeken már korábban is környezetkímélő gazdálkodást folytatott a területhasználók jelentős része. Mindezek alapján nem meglepő, ha **az interjúk során gyakran visszakérdeznak az interjúalanyok, mire számíthatnak a jövőben, milyen kompenzációban részesülhetnek, mikor és milyen feltételekkel**. E kérdés megválaszolásához ugyanakkor jelenleg nem áll rendelkezésünkre elegendő információ, így előállhat olyan helyzet, hogy a kapcsolatfelvétellel nem hogy növelni nem tudjuk az érintettek elköteleződését, de inkább elkedvetlenítjük őket.

A támogatási rendszer

Szintén elengedhetetlen a **támogatási rendszerek összehangolása**, jelenleg ugyanis az egyes támogatások más-más (bizonyos helyzetekben egymással ellentétes) követelményrendszerrel működnek (pl. az AKG gyepprogramban a legelőkön meg kell akadályozni a cserjésedést, a Natura2000 programban a fás legelőknél pedig tiltott a fák és a cserjék irtása, így a két támogatást nem lehet egyszerre felvenni a büntetés veszélye nélkül). A támogatások összehangolása és megfelelő mértékének megállapítása annál is inkább fontos, mert számos Natura terület természeti értékeinek, társulásainak megőrzésében a megfelelő mezőgazdasági művelésnek (kaszálás, legeltetés stb.) kiemelkedő szerepe van.

Ezzel párhuzamosan fogalmazódik meg az a vélemény is, hogy a Natura2000 támogatási rendszert két részre bontva jobban lehetne ösztönözni a gazdálkodókat a természetközeli gazdálkodásra. Ehhez szükséges volna meghatározni azokat a **minimális, ám kötelezően betartandó, területre adaptált előírásokat**, amiért minimális kompenzáció járna. Ezen felül pedig további **választható intézkedések** betartásával plusz támogatáshoz lehetne jutni. Ha ily módon rugalmasabbá válik a rendszer, a gazdálkodók saját döntésük alapján, magasabb elkötelezettséggel foghatnának bele a természetközeli gazdálkodásba. Ezt tovább ösztönözné, ha **az ellenőrzést tanácsadással kötnék össze**, és személyesebbé válna a kapcsolat az ellenőrző-tanácsadó és a gazdálkodó között, hogy „az embert is lássák a regisztrációs szám

mögött.”

III.2. Módszertani tapasztalatok, a kommunikációs tevékenység tervezett folytatása

Sajátos tapasztalatunk volt az eddigi kommunikációs munka során, hogy **bizonyos területeken igen nehezen tudtunk eljutni az érintettekhez**. A hólabda-módszer az interjúalanyok felkeresése során (vagyis hogy minden interjúalanyt megkérdezzünk, hogy kit javasolna még megkeresni) nem működik. Több helyütt az is előfordult, hogy egyes érintettek elutasították, hogy személyesen megkeressük őket, vagy még a legnagyobb rugalmassággal sem sikerült olyan időpontot találnunk, amikor fogadni tudtak volna bennünket. Ezek az esetek arra vezethetők vissza, hogy az érintettek bizalmatlanok a Natura2000 programmal vagy magával az interjú készítőjével szemben. Az ilyen helyzetek elkerülése érdekében javasoljuk, hogy hasonló jellegű jövőbeli munkák esetében a megbízó (esetünkben a KvVM) **megbízó-levelet** adjon az interjúzóknak, amivel igazolni tudják hivatalosan is az interjúkészítés szándékát. Hasznos lehet továbbá, ha nemcsak az önkormányzatok, de minden hivatalos szerv (vízügyi szervek, MgSzH területi központok, erdőgazdaságok stb.), ami érintett lehet az adott területen, **hivatalos értesítést** kap a projektről.

A kommunikációs munka második szakaszában (operatív, tudósító szakasz) csoportos vagy személyes egyeztetések formájában végezzük a fenntartási tervek megismertetését és megvitatását a helyi érintettekkel. Az eddigi terepi tapasztalatok alapján **két típusba sorolhatjuk a területeket annak megfelelően, hogy az érintettek száma és fogadókészsége, illetve a területen fennálló konfliktushelyzet az egyéni vagy a csoportos egyeztetést indokolja**. A kijelölt húsz terület közül néhányon csak igen korlátozott formában van tájhasználat és/vagy rendkívül kevés az érintettek száma. Más területeken ugyan viszonylag nagy számban vannak érintettek, ugyanakkor az adott közösség nagyon zárt és bizalmatlan (sokszor találkozunk visszautasítással már az interjúk során is, nem kapunk további neveket, címeket stb.). Megint más területeken olyannyira elmérgesedett a viszony a Natura2000-ben érintett felek között, hogy egyetlen fórum nem tudná betölteni eredeti célját, hanem valószínűleg nyílt szembenállásba torkollana. Ezeken a területeken az egyeztető fórumok megtartását indokolatlannak (helyenként akár kerülendőnek) tartjuk, s helyette a kulcsérintettekkel való (a fenntartási terv előzetes megküldését követő) személyes egyeztetést javasoljuk. A második típusba azokat a területeket soroljuk, ahol az érintettek megfelelően nyitottak és mobilak mind a természetvédelmi célú kezelés, mind pedig a személyes részvételen és érvelésen alapuló csoporttechnikák irányába, s a Natura2000 inkább integráló, semmint széthúzást eredményező tényezőként van jelen a helyi közösségben. Ezeken a területeken javasoljuk fórumok tartását: megfelelően kicsi terület vagy mobil érintettek esetében területenként egy, nagy és heterogén területek esetében pedig területenként 2-3 fórum tartását javasoljuk (összesen mintegy 16 fórum megtartását tartjuk indokoltnak). Még ezeken a területeken is fontos lehet azonban néhány további kulcsérintett személyes megkeresése is a fórumok megszervezése előtt.

Nagyon fontosnak tartjuk továbbá leszögezni, hogy a fórumok nyári időzítése egyetlen területen sem kedvez a részvételnek, hiszen a mezőgazdasági munkák ilyenkor adják a legtöbb elfoglaltságot az érintetteknek. Ráadásul a rossz időzítés az esetleges alacsony részvételen kívül még egy negatív hatással járhat: az érintettek úgy érezhetik, hogy véleményüket nem tartjuk igazán fontosnak, s „direkt” választunk olyan időpontot, amikor meghatározott érintett-csoportok nem tudnak részt venni a fórumon, amivel mintegy kizárjuk őket a véleménynyilvánításból. Éppen emiatt igyekszünk nagy figyelmet fordítani arra, hogy minden területen megvitassuk a fórum lehetséges időpontjait az érintettekkel már az interjúk

során, s olyan időpontot találjunk, ami a lehetőségekhez képest a legjobb (ez területről területre változik, az aratás, a kaszálás és a zöldmunkák elvégzéséhez igazodik). A 3. táblázatban összefoglaltuk, hogy mely területen milyen formában tervezzük folytatni a kommunikációs munkát.

3. táblázat: A továbbiakban tervezett kommunikációs tevékenység területenként

Terület	Érintettek száma	Konfliktus	Fogadó-készség	További kommunikáció		
				Személyes egyeztetés	Fórum	Tervezett helyszín, időzítés
Alsó-Zala-völgy (BFNPI)	Sok (főként gazdák)	Nyílt konfliktus nincs, de bizonyos fokú gyanakvás igen	Jó (a nyári időzítés kedvezőtlen)	Szükséges gazdákkal	2-3	Pókaszeptek, Zalaszentgrót, Zalaapáti Aratás előtt (június)
Berhidai-löszvölgyek (BFNPI)	Kevés	Konfliktus nem várható	A település szintjén kiemelkedő	Szükséges az érintettekkel	-	-
Dél-balatoni berkek (BFNPI)	Sok (főként tulajdonosok)	Nyílt konfliktus van	Gyenge	Szükséges az érintettekkel	-	-
Dél-Órjég (KNPI)	Sok (főként gazdák, erdőtulajdonosok)	Ellentétek vannak, várható szembenállás	Jó (a nyári időzítés kedvezőtlen)	Szükséges vízügyi szervekkel és gazdákkal	2	Homokmégy, Császártöltés Aratás után (augusztus-szeptember)
Dudlesz-erdő (FHNPI)	Kevés	Ellentétek vannak, várható szembenállás	Gyenge	Szükséges a TAEG Zrt.-vel. Esetleg az MgSzH Erdészeti Ig-val.	-	-
Fertőmelléki-dombsor (FHNPI)	Több (gazdák és önkormányzatok)	Nyílt konfliktus nincs, kisebb szembenállás várható	Közepes	Szükséges a TAEG Zrt.-vel. Esetleg az MgSzH Erdészeti Ig-val.	1	Július eleje.
Gátéri Fehér-tó (KNPI)	Több (gazdák főként)	Nyílt konfliktus nincs, kisebb szembenállás várható	Közepes (a nyári időzítés kedvezőtlen)	Szükséges gazdákkal és vízgazdálkodási társulattal	1	Gátér Aratás után (augusztus-szeptember)
Hejő mente (BNPI)	Sok (főként gazdák)	Kisebb konfliktusok várhatóak (gyepfeltéréshez kapcsolódó várható feljelentések miatt)	Jó (a nyári időzítés kedvezőtlen)	Szükséges a gazdákkal	1	Aratás után
Izsáki Kolon-tó (KNPI)	Sok (gazdák, erdőtulajdonosok, vízügy)	Nyílt konfliktus nincs, kisebb szembenállás várható	Jó (a nyári időzítés kedvezőtlen)	Szükséges gazdákkal	1	Izsák (esetleg Páhi) Aratás előtt (június)
Jánosházi-erdő és Égett-berek (DINPI)	SEFAG Zrt., erdőbirtokosságok, halgazdálkodók	Konfliktus nem várható	Jó	Személyes egyeztetés külön a magángazdálkodókkal, külön az erdészettel	1	További információra van szükség meghatározásához.

Lajoskomáromi-lőszvölgyek (DINPI)	Több (főként gazdák)	Nyílt konfliktus nincs, kisebb szembenállás várható	Közepes (a nyári időzítés kedvezőtlen)	Szükséges gazdákkal	1	Lajoskomárom Aratás után (augusztus-szeptember)
Mórichelyi-halastavak (BFNPI)	Kevés	Konfliktus nem várható	Közepes	Szükséges az érintettekkel	-	-
Pirtói-Nagy-tó (KNPI)	Több (főként gazdák)	Nyílt konfliktus nincs, kisebb szembenállás várható	Jó (a nyári időzítés kedvezőtlen)	Legfeljebb 1-2 érintettel szükséges	1	Pirtó Aratás után (augusztus-szeptember)
Szigeti Homokok (DINPI)	Több gazdák, önkormányzatok	Konfliktus nem várható.	Nagy		1	Július eleje
Szilvásvárad Aszaló és Szilvás-patak mente (BNPI)	Sok (főként gazdák)	Nyílt konfliktusok várhatóak (a Természetvédelmi Területté nyilvánítás kezdeményezéséből fakadóan)	Gyenge	Szükséges az önkormányzatokkal, falugazdásszal és a gazdákkal, még a fórumot megelőzően	1	Kaszáláshoz igazodjon: június vagy augusztus
Tengelici-homokvidék (DDNPI)	Két erdészeti cég, több állattartó magángazda	Nincs nyílt konfliktus	Még nincs információ	Szükséges az érintettekkel	1	További információra van szükség meghatározásához.
Turjánvidék (DINPI)	Sok (főként gazdák, de önkormányzatokkal is.)	Ellentétek vannak, várható szembenállás	Közepes (a nyári időzítés kedvezőtlen)	Dabasi Önkormányzat és falugazdászok célzott megkeresése.	1	Dabas Július
Velencei-hegység (DINPI)	Sok, főleg a önkormányzatok.	Várható, hogy komoly vita lesz.	Gyenge	Szükséges az erdészetekkel	1	Július
Veresegyházi-medence (DINPI)	Sok, önkormányzatok (Mogyoród, Szada), gazdálkodók (főleg szadaiak)	Várható konfliktus, elsősorban önkormányzattal	Még nincs információ	Szükséges az érintettekkel.	1	További információra van szükség meghatározásához, a gazdálkodókkal az ideális május lenne.
Veresegyházi-medence (DINPI)	Több (kevés gazda, sok más érintett)				1	???
Zámolyi-medence (DINPI)	Kevés (Pro Vértes, önkormányzatok)	Lappangó konfliktus van.	Gyenge	Szükséges az érintettekkel	-	-

Interjúfonal célcsoportokként

Jegyző/polgármester:

Cél: demonstrálni a tervezés elindulását, megismerni a település adottságait (lakosait, gazdálkodóit), megismerni a fejlesztési terveket, betekintést szerezni a helyi kommunikáció menetébe, és ötleteket gyűjteni a Natura 2000 kommunikációjához.

- Először arra kérnénk, hogy beszéljen a településről!
 - o Milyen főbb adottságokkal rendelkezik a település?
 - o Mik a főbb megélhetési lehetőségek?
 - o Milyen a lakosság összetétele, milyen a közösség?
 - o Vannak-e megoldásra váró problémái a településnek? Ha igen, melyek ezek?
 - o Milyen fejlesztési elképzeléseik vannak a jövőre nézve?
- Mi a véleménye a Natura 2000 programról (területkijelölés, szabályok, fenntartási tervek készítése, nyílt tervezés)?
 - o Kiket érint elsősorban a településen?
 - o Befolyásolja-e a település fejlesztési terveinek megvalósítását?
 - o A területrendezési tervek készítését, egyeztetését befolyásolta a kijelölt Natura 2000 helyszín?
 - o Milyen előnyöket vár a programtól?
 - o Milyen lehetséges, vagy már jelentkező konfliktusokat tud azonosítani a program kapcsán?
- Mi a véleménye a Natura 2000 program eddigi kommunikációjáról?
 - o Kapott-e az önkormányzat tájékoztatást a programról? Ha igen, milyen forrásból?
 - o Változott-e a település kapcsolata a terület szerint érintett nemzeti park igazgatósággal a program indulása óta? (A válaszoktól függően bele lehet kérdezni, hogy milyen volt korábban a kapcsolat, milyen most, meséljen esetleg tipikus eseteket, ügyeket.)
 - o A lakosságnak van-e információja a programról? Ha igen, milyen formában jutott el az érintettekhez?
 - o Kiket kellene mindenképpen megkeresnünk a program kommunikációja kapcsán?
 - o Véleménye szerint mi volna a kommunikáció legmegfelelőbb formája? Milyen csatornán keresztül lehet a legtöbb helyihez eljuttatni az információkat (pl. helyi újság, kábeltévé, internet, személyes/telefonos megkeresés stb.)?

Természetvédelmi ór (terepbejárás közben):

Cél: megismerni a NPI és a helyiek kapcsolatát, letapogatni az esetleges konfliktusokat, illetve együttműködési pontokat. A terepbejárás közben faggatjuk a terület adottságairól, a természeti értékekről. Ezen felül néhány extra kérdést is felteszünk az öröknek.

- Milyen a NPI kapcsolata a helyiekkel?
 - o Van rendszeres kapcsolat a NPI munkatársai és az itt élők között (pl. fórumok, iskolai előadások, szervezett kirándulások)?
 - o Milyen főbb formái vannak a kommunikációnak (pl. személyes találkozások és ügyintézés, telefon, hivatalos levél)?
 - o Inkább együttműködés, vagy konfliktus jellemzi a lakosokhoz és az érintettekhez való viszonyt? Mondjon jellegzetes esetet, példát.
- A lakosságban kb. mekkora kört érint a Natura 2000 terület program (területkijelölés, szabályok, fenntartási tervek készítése, nyílt tervezés)?
- Milyen csoportokat?
- Véleménye szerint az érintettek rendelkeznek-e elegendő információval a programról?
- Kiket kellene mindenképpen megkeresnünk a program kommunikációja kapcsán?
- Véleménye szerint mi volna a kommunikáció legmegfelelőbb formája? Milyen csatornán keresztül lehet a legtöbb helyihez eljuttatni az információkat (pl. helyi újság, kábeltévé, internet, személyes/telefonos megkeresés stb.)?
- Milyen természetvédelmi, gazdálkodásbeli változásokat tartana a legfontosabbnak a kijelölt Natura 2000 terület megóvása érdekében?

Falugazdász:

Cél: demonstrálni a tervezési folyamat elindulását, megismerni a településre/területre vonatkozó gazdálkodást, megismerni az érintett gazdálkodói típusokat, és megszerezni az érintett gazdák elérhetőségét. Emellett az interjú célja lehet a falugazdász magunk mellé állítása is (a fórumoknál pl. számíthatunk rá a részvétel generálása során).

- Először arra kérnénk, hogy adjon néhány általános információt, adatot a település/térség gazdálkodásáról!
 - o Mik a jellemző ágazatok?
 - o Mik a jellemző természetű növények, tenyésztett állatok?
 - o A lakosság kb. hány százaléka foglalkozik mezőgazdasággal valamilyen formában?
 - o Milyen birtokstruktúra jellemző?
 - o Milyen a gazdálkodók összetétele, milyen főbb gazdálkodói típusokat lehet megkülönböztetni? Vannak-e biogazdálkodók, vagy egyéb AKG célprogramokban résztvevők a térségben?
- Mi a véleménye a Natura 2000 programról (területkijelölés, szabályok, fenntartási tervek készítése, nyílt tervezés)?
 - o A kijelölt terület mezőgazdasági szempontból milyen minőségű területeket érint?
 - o Kb. hány gazdát érint a kijelölés, és milyen gazdálkodói típusokat (intenzív/extenzív, állatosok/növényesek, biogazdálkodók)?
 - o Mi az eddigi tapasztalata a természetvédelem és a helyi gazdálkodók viszonyáról?
 - o Mi a véleménye, a Natura 2000 program inkább pozitív, vagy inkább negatív hatással lesz a térség mezőgazdaságára?
 - o Voltak-e és várhatók-e további konfliktusok a Natura 2000 kijelölése kapcsán?
 - o A program eddigi ismerete alapján van-e, amin változtatna, van-e bármilyen módosítási javaslata?
- Mi a véleménye a Natura 2000 program kommunikációjáról?
 - o Ön hogyan (mikor, kitől) értesült a Natura 2000 program indulásáról, a területek kijelöléséről?
 - o Tudomása szerint kaptak-e a helyiek tájékoztatást a Natura 2000 terület kijelöléséről? Ha igen, milyen forrásból és milyen formában?
 - o Kiket kellene mindenképpen megkeresnünk a program kommunikációja kapcsán?
 - o Véleménye szerint mi volna a kommunikáció legmegfelelőbb formája? Milyen csatornán keresztül lehet a legtöbb helyihez eljuttatni az információkat (pl. helyi újság, kábeltévé, internet, személyes/telefonos megkeresés stb.)?

Zöld civil szervezet:

Cél: demonstrálni a tervezési folyamat beindulását, benyomásokat szerezni a helyiek környezettudatosságáról, más szemszögből megismerni a helyiek és a NPI közötti kapcsolatot. Emellett az interjú célja lehet a szervezet magunk mellé állítása is (a fórumoknál pl. számíthassunk rá a részvétel generálása során).

- Először arra kérnénk, mutassa be röviden a szervezetet! (Alakulás, cél, tagok, főbb tevékenységek)
- Mutassa be a települést/térséget néhány szóban!
 - o Melyek a település/térség legfontosabb természeti értékei?
 - o Milyennek látja a lakosság (az érintettek) és az önkormányzat természetéhez való viszonyát?
 - o Milyennek látja a NPI szerepét a település környezetében található természeti értékek megóvásában?
 - o Mit gondol a NPI és a helyiek közötti kapcsolatról?
- Mi a véleménye a Natura 2000 programról (területkijelölés, szabályok, fenntartási tervek készítése, nyílt tervezés)?
 - o Kiket érint elsősorban a településen?
 - o Milyen előnyöket vár a programtól?
 - o Milyen lehetséges, vagy már jelentkező konfliktusokat tud azonosítani a program kapcsán?
- Mi a véleménye a Natura 2000 program kommunikációjáról?
 - o Ön hogyan (mikor, kitől) értesült a Natura 2000 program indulásáról, a területek kijelöléséről?
 - o Tudomása szerint kaptak-e a helyiek tájékoztatást a Natura 2000 terület kijelöléséről? Ha igen, milyen forrásból és milyen formában?
 - o Kiket kellene mindenképpen megkeresnünk a program kommunikációja kapcsán?
 - o Véleménye szerint mi volna a kommunikáció legmegfelelőbb formája? Milyen csatornán keresztül lehet a legtöbb helyihez eljuttatni az információkat (pl. helyi újság, kábeltévé, internet, személyes/telefonos megkeresés stb.)?

Erdészet / Halászat /Vadgazdálkodás/Mg. vállalkozás (gazdasági tevékenységet folytató nagy tájhasználó):

Cél: demonstrálni a tervezési folyamat beindulását, kipuhatólni, hogy milyen szándékaik vannak a Natura 2000 kapcsán, elkötelezni őket a tervezés későbbi szakaszaiban való részvétel iránt.

- Először arra kérnénk, mutassa be röviden a cég működését!
 - o Mi a vállalat fő profilja, melyek a legfontosabb tevékenységek?
 - o Mekkora területet kezelnek? Hogyan tudná jellemezni a terület adottságait (erdészet esetén: erdők rendeltetése, főbb fafajok, főbb vadfajok, a vadászat szerepe és súlya területen stb.) a gazdasági tevékenység (erdészet, halászat, mg.) szempontjából?
 - o Helyi szinten kiket érint elsősorban a vállalat működése (hányan dolgoznak, vannak-e helyi beszállítók v. felvásárlók, vannak-e helyi együttműködések)?
 - o Milyen kapcsolatban állnak a környező gazdálkodókkal, földtulajdonosokkal?
 - o Milyen a NPI-hoz fűződő kapcsolatuk?
- Mi a véleménye a Natura 2000 programról (területkijelölés, szabályok, fenntartási tervek készítése, nyílt tervezés)?
 - o A Natura 2000 terület kijelölése befolyásolja a vállalat tevékenységét, mindennapi működését? Ha igen, miként?
 - o **Csak erdőgazdaságoknak:** Az erdőtervek készítése során miként tudják figyelembe venni a Natura 2000 előírásait?
 - o **Csak erdőgazdaságoknak:** Országos (kormányzati) szinten milyennek látja a természetvédelem és az erdőgazdálkodás céljainak összehangolását, a tervezési folyamatok közötti kapcsolatot?
 - o Milyen előnyökre számít a Natura 2000 program kapcsán?
 - o Számít-e konfliktusokra a Natura 2000 program kapcsán? Ha igen, milyenekre?
 - o A program eddigi ismerete alapján van-e, amin változtatna, van-e bármilyen módosítási javaslata?
- Mi a véleménye a Natura 2000 program kommunikációjáról?
 - o Milyen forrásból és milyen formában szerzett tudomást a Natura 2000 terület kijelöléséről?
 - o Kiket kellene mindenképpen megkeresnünk a program kommunikációja kapcsán?
 - o Véleménye szerint mi volna a kommunikáció legmegfelelőbb formája? Milyen csatornán keresztül lehet a legtöbb helyihez eljuttatni az információkat (pl. helyi újság, kábeltévé, internet, személyes/telefonos megkeresés stb.)?

Vízügy:

Cél: demonstrálni a tervezési folyamat beindulását, kipuhatolni, hogy milyen szándékaik vannak a Natura 2000 kapcsán, fényt deríteni aktuális vagy lehetséges konfliktusokra, tervezésben való ütközésekre, elkötelezni őket a tervezés későbbi szakaszaiban való részvétel iránt.

- Először arra kérnénk, hogy a vízügyi szakember szemével mutassa be röviden a területet!
 - o Melyek a térség főbb vízrajzi jellemzői?
 - o Milyen fontosabb beavatkozásokat tesznek ezek szükségessé?
 - o Ön szerint kik tekinthetők helyi szinten a vízgazdálkodás, vízrendezés legfőbb érintettjeinek?
 - o Milyen kapcsolatban vannak ezekkel az érintettekkel? (Mondhat példát is egy-egy tipikus kapcsolatra, ügyre.)
 - o Milyen kapcsolatban vannak az illetékes nemzeti park igazgatósággal? (Mondhat példát is.)
- Mi a véleménye a Natura 2000 programról (területkijelölés, szabályok, fenntartási tervek készítése, nyílt tervezés)?
 - o A Natura 2000 program hogyan érinti a vízgazdálkodást és vízrendezést a térségben?
 - o A vízügyi tervek készítésénél miként tudják figyelembe venni a Natura 2000 előírásait?
 - o Országos (kormányzati) szinten milyennek látja a természetvédelem és az erdőgazdálkodás céljainak összehangolását, a tervezési folyamatok közötti kapcsolatot?
 - o Milyen előnyökre számít a Natura 2000 program kapcsán?
 - o Számít-e konfliktusokra a Natura 2000 program kapcsán? Ha igen, milyenekre?
 - o A program eddigi ismerete alapján van-e, amin változtatna, van-e bármilyen módosítási javaslata?
- Mi a véleménye a Natura 2000 program kommunikációjáról?
 - o Milyen forrásból és milyen formában szerzett tudomást a Natura 2000 terület kijelöléséről?
 - o Kiket kellene mindenképpen megkeresnünk a program kommunikációja kapcsán?
 - o Véleménye szerint mi volna a kommunikáció legmegfelelőbb formája? Milyen csatornán keresztül lehet a legtöbb helyihez eljuttatni az információkat (pl. helyi újság, kábeltévé, internet, személyes/telefonos megkeresés stb.)?

Gazdálkodók:

- Először arra kérnénk, **mutatkozzon be** röviden. Mióta gazdálkodik itt? Mi vitte rá, hogy mezőgazdasággal foglalkozzon?
- Volna pár kérdésünk a **saját gazdaságához** kapcsolódóan:
 - o Milyen mezőgazdasági tevékenységet folytat?
 - o Kb. mekkora területen gazdálkodik? Bérelt vagy saját földön? Ha bérlő a földet, kitől?
 - o Nagyjából hogyan oszlik meg a területe az egyes művelési ágak szerint (gyep, szántó, erdő, gyümölcsös stb.)?
 - o Mik a jellemző növények a gazdaságában? Ha állattartó, milyen állatokkal foglalkozik?
 - o Hogyan gazdálkodik? (Szerves- vagy műtrágyát használ-e? Milyen növényvédőkre van szükség? Milyen munkákat kell elvégezni a talaj termőképességének megtartása érdekében?)
 - o A megtermelt terménynek mi lesz a sorsa? Hol tudja értékesíteni?
 - o Részt vesz valamilyen agrár-környezetgazdálkodási programban? Ha igen, melyikben? Milyen pluszfeladatokkal jár ez?
 - o Miként lehet megélni egy ekkora gazdaságból manapság? Megéri gazdálkodni? Mennyire segítik a megtérülést a támogatások?
 - o Van valamilyen együttműködés az itteni gazdálkodók között?
Ha igen, milyen téren? (Beszerzésben, értékesítésben, a munkák elvégzésében?) Részt vesz benne? Mit gondol az együttműködésről?

Ha nem, Ön szerint szükség volna rá? Milyen téren? Részt venne benne?
 - o Mik a tervei a jövőre vonatkozóan?
- A **természet és a mezőgazdaság kapcsolatáról** is szeretnénk pár kérdést feltenni:
 - o Milyen természeti értékeket ismer a környéken? Önnek miért szép ez a táj?
 - o Milyen gazdálkodást tesznek lehetővé az itteni természeti adottságok? Vannak-e olyan természeti értékek, amikre tekintettel kell lenni a gazdálkodás során?
 - o Milyen gazdálkodást, földhasználatot tart a tájhoz leginkább illeszkedőnek? Tudna példát mondani környezetkímélő mezőgazdasági gyakorlatokra?
 - o A gazdálkodása során kapcsolatba kerül a Nemzeti Park Igazgatósággal?
Ha igen, milyen téren? Miként jellemezné kapcsolatát a NPI-gal? (Miben segíti, vagy nehezíti a gazdálkodását?)
 - o Hallott már a Natura2000 programról?
Ha igen, fel tudja idézni, hogy mit hallott róla? Honnét (kitől) hallott róla? Tudja, hogy „Z” település jelen területe (hrsz) is beletartozik a programba? Mit gondol erről? (Milyen következményei lesznek ennek az itteni gazdálkodókra nézve?) Szeretne többet is tudni a programról?
- Végezetül még egy rövid kérésünk volna: **tudna-e esetleg ajánlani más gazdálkodót** a településről, akit érdemes megkeresnünk, mert sokat tud a környék gazdálkodási viszonyairól, vagy a természetközeli gazdálkodásról?

Érintettek elemzése

Dél-balatoni berkek (BFNPI):

Balatonföldvár: 84/540-330 (Petőfi u. 1.)
 Balatonszárszó: 84/362-501 (Hősök tere 1.)
 Szántód
 Zamárdi: 84/348-400 (Szabadság tér 4.)

Berhidai löszvölgyek (BFNPI):

Berhida: 88/596-580 (Veszprémi u. 1-3.)

Miklósfai Móríchelyi-halastavak (BFNPI):

Nagykanizsa (Miklósfának nincs önálló önkormányzata): Gyergyák Krisztina, aljegyző, 30/9473-728

Alsó-Zala-völgy (BFNPI):

Dötk, 83/377-002, Fő u. 25
 Kehidakustány, 83/534-003
 Sármellék, 83/355-001, Dózsa Gy. u. 324.
 Zalaapáti, 83/352-003, Szent István tér 9.
 Zalaegerszeg, 92/502-100, Kossuth u. 17-19.
 Zalaszentgrót, 83/562-960, Dózsa Gy. u. 1.
 Zalaszentiván, 92/593-042, Hunyadi u. 2.
 Zalaszentlászló, 83/335-001, Kossuth u. 18.

Hejó mente (BNPI):

Hejőbába, 49/458-816, Fő u. 39.
 Nebesbikk, 49/458-802, Petőfi u. 13.

Szilvásvárad Aszaló és Szilvás-patak mente (BNPI):

Nagyvisnyó, 36/351-302, Felszabadulás u. 12.
 Szilvásvárad, 36/564-001, Miskolci u. 7.

Tengelici homokvidék (DDNPI):

Bikács, 75/333-153, Szabadság tér 1.
 Cece, 25/505-150, Deák F. u. 13.
 Németkér, 75/331-142, Rákóczi u. 2.

Jánosházi-erdő és Égett-berek (DDNPI):

Nagykorpád, 82/385-467, Petőfi u. 92.
 Ötvöskónyi, 82/598-000, Szabadság tér 1.

Turjánvidék (DINPI):

Dabas, 29/360-153, Március 15. tér 1.
 Kakucs, 29/376-051, Fő u. 20.
 Ócsa, 29/378-112, Bajcsy-Zsilinszky u. 2.

Velencei-hegység (DINPI):

Lovasberény, 22/456-024, Kossuth u. 62.
 Nadap, 22/470-001, Haladás u. 56.
 Pákozd, 22/258-014, Hősök tere 9.
 Sukoró, 22/598-007, Óvoda u. 2.

Zámolyi-medence (DINPI):

Csákvár, 22/582-310, Szabadság tér 9.
 Zámoly, 22/251-000, Kossuth u. 43.

Szigeti homokok (DINPI):

Pócsmegyer,
 Szigetmonostor
 Tahitótfalu

Lajoskomáromi löszvölgyek (DINPI):

Igar, 25/506-100, Fő u. 1.
 Lajoskomárom, 25/240-375, Komáromi u. 4.
 Mezőkomárom, 25/246-013, Petőfi u. 74.

Veresegyházi-medence (DINPI):

Mogyoród, 28/540-716,
 Szada, 28/405-181, Dózsa Gy. u. 88.

Fertőmelléki dombsor (FHNPI):

Fertőrákos, 99/530-024, Fő u. 139.
 Hegykő, 99/540-005, Iskola u. 1.
 Sopron, 99/515-100, Fő tér 1.

Dudlesz-erdő (FHNPI):

Sopron, 99/515-100, Fő tér 1.

Pirtói Nagy-tó (KNPI):

Pirtó, 77/540-010, Dózsa Gy. u. 19.

Gátéri Fehér-tó (KNPI):

Gátér, 76/426-220, Petőfi S. u. 16.
 Pálmonostora, 76/593-604, Posta u. 10.
 Tömörkény, 63/577-020, Ifjúság u. 8.

Izsáki Kolon-tó (KNPI):

Izsák, 76/568-60, Szabadság tér 1.
 Csengőd, 78/441-144, Dózsa Gy. u. 35.
 Páhi, 78/436-022, Vasút u. 2.

Dél-Őrjeg (KNPI):

Császártöltés, 78/443-120, Keceli u. 107.
 Homokmégy, 78/454-064, Kossuth L. u. 16.
 Kecel, 78/420-211, Fő tér 1.
 Öregcsertő, 78/456-190, Kossuth L. u. 141.

A honlap szerkezete

A honlapon a következő főmenük található:

Főoldal: Bemutató oldal, ahol ismertetésre kerül a projekt és a honlap célja, azaz a Natura 2000 területek fenntartási terveinek kidolgozási folyamata.

Hírek: Folyamatos fejlesztés alatt álló, blog szerűen felépülő rövid információk a tervezési területekről, és a tervezés folyamatáról. A munkaindító jelentés feltöltése megtörtént.

Tervezés: A honlap lényegi oldalai itt találhatóak. Minden egyes tervezési terület számára külön oldalt hoztak létre, ahol az érdeklődők megtalálják a területtel kapcsolatos alapinformációkat és a szükséges háttérinformációkat. Innen tölthetők le majd az egyes tervváltozatok is. Jelenleg háttéranyagként a területek áttekintő térképei érhetők el. Arra is van lehetőség bárki számára, hogy véleményt mondjon az egyes tervváltozatokról. A véleményét egy felugró űrlap kitöltésével írhatja meg:

Fórum: Itt biztosított az a lehetőség a regisztrált felhasználók számára, hogy véleményt mondjanak bármilyen, a tervezést érintő kérdéssel kapcsolatban. Területenként külön fórumokat nyitottunk, de lehetősége van a felhasználóknak új fórumtémákat is létrehozni. A fórum aktív működésének feltétele, hogy a projekt szakértők részt vesznek az ott felmerült témák megválaszolásában.

Galéria: A galériába kerülnek fel a területek természeti, kulturális értékeit bemutató fényképek, és innen tölthetők le a Natura 2000 területeket bemutató térképek is jpg formátumban.

Kapcsolat: Itt találhatóak a tervezést megbízók és a tervezésért felelős szakértők elérhetőségei. A területenkénti felelősök neveit és elérhetőségeit a területenkénti tervezési oldalak tartalmazzák.

Tudástár: A tudástárban találhatóak azok az alapfogalmak, amelyek a tervezés folyamatának megértését segítik. Itt gyűjtöttük össze a releváns hazai és külföldi linkeket is, és hamarosan letölthetőek lesznek a tervezési folyamatot érintő jogszabályok is.

Felhasználói csoportok

A honlap szerkesztésében 4 felhasználói csoport vehet részt. Mind a négy csoport számára külön jogok definiáltak:

1. **Bárki:** A neve és email címe megadása után bárki hozzászólhat az egyes tervváltozatokhoz.
2. **Regisztrált felhasználó:** A regisztrációs űrlap kitöltése után véleményt mondhat a

A honlap szerkezete

hírek bejegyzésekhez és a fórumhoz hozzászólhat.

3. **Tervezők:** A belépéshez szükséges jelszót adminisztrátor hozza létre és küldi el közvetlenül a tervezőknek. Jogosultságok: blogot hozhat létre, képet tölthet fel, Web Fájlmenedzser-t használhatja, fórumtémát nyithat.
4. **Adminisztrátor:** teljes körű hozzáférés a rendszer adminisztrációjához.

A 3, 4 felhasználói csoportok hozzáférnek a Web Fájlmenedzser szolgáltatáshoz. Ez lehetőséget biztosít számukra, hogy egy webes felület segítségével fel/letöltsék a tervezés során fontos fájlokat:

The screenshot shows the website interface for 'Natura 2000 területek fenntartásának tervezése'. The main navigation bar includes links for FŐLDAL, HÍREK, TERVEZÉS, FÓRUM, GALÉRIA, KAPCSOLAT, and TUDÁSTÁR. The page content is divided into several sections:

- Címlap** (Home)
- Web Fájlmenedzser** (Web File Manager) - This section contains a file manager interface with a table of files:

Név	Módosítva	Méret	Tulajdonos
ESSRG	26/01/09 09:22		
KTI	26/01/09 09:20		
KvVM	26/01/09 09:21		
MNE	26/01/09 09:24		
VÁTI	26/01/09 09:21		
ÖBK1	26/01/09 09:24		

- Keresés** (Search) - A search bar with a 'Keresés' button.
- Naptár** (Calendar) - A calendar for January 2009.
- art** (Menu) - A list of menu items: Album photos, Saját adatok, Web Fájlmenedzser, Tartalom beküldése, Adminisztráció, and Kilépes.

Általános szórólap

Kapcsolatok

A tervezés szakmai témafelelőse, a projekt kedvezményezettje: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Természetmegőrzési és Környezetvédelmi Szakállamtitkárság, Pallag Orsolya, pallag@mail.kvvm.hu, 06 1 457 3506

A tervezés szakmai képviselője: VÁTI. Kht. Térségi Tervezési és Területrendezési Iroda, Góncz Annamária, agoncza@vati.hu, 06 1 224 3132

A tervezés szakmai vezetője: Szent István Egyetem, Mezőgazdasági- és Környezettudományi Kar, Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet, Dr. Podmaniczky László, podmaniczky.laszlo@kti.szie.hu, 06 28 522 000/1059
Kommunikációs felelős: Szent István Egyetem, Mezőgazdasági- és Környezettudományi Kar, Környezeti Társadalomkutató Csoport, Dr. Pataki György, pataki.gyorgy@kti.szie.hu, 06 28 522 000/2269

Partnerszervezetek: Magyar Tudományos Akadémia Ökológiai és Botanikai Kutató Intézet, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, ACRIDA Bt, Doronicum Kft, Naturglob Kft, Mohos-Csitri Kkt.

A tervezés honlapja: www.naturaterv.hu

Projekt titkárság: VÁTI. Kht. Térségi Tervezési és Területrendezési Iroda, Huszár Szilvia, szhuszar@vati.hu, 06 1 224 3100/4410

Szerkesztette: VÁTI Kht.

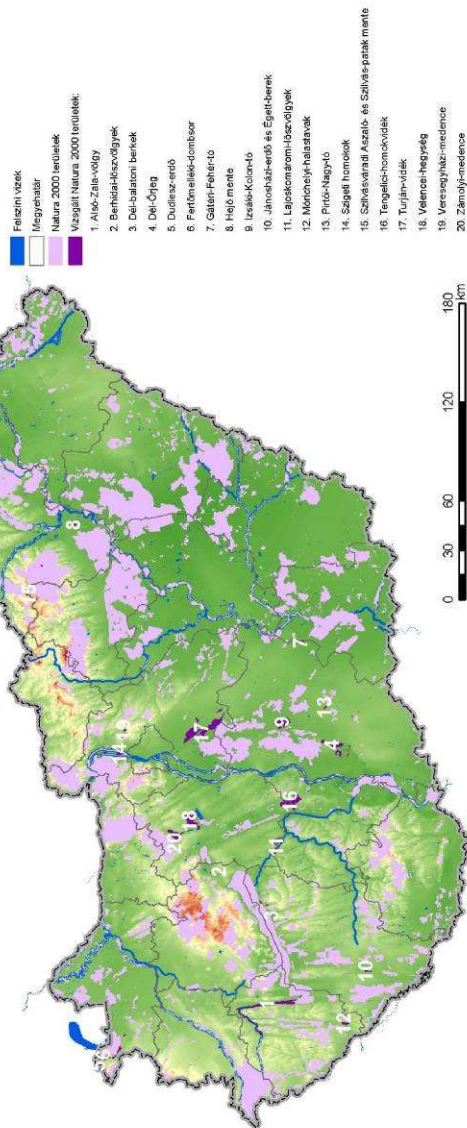
Kiadja és terjeszti: SZIE KTI

Készült a 2006/18/176.07.01 számú Átmeneti Támogatás keretén belül megvalósuló „Natura 2000 területek fenntartási terveinek elkészítése és ehhez kapcsolódó szolgáltatások elvégzése” című projekt keretén belül az Európai Unió finanszírozásával.

Budapest, 2009

A vizsgált Natura 2000 területek elhelyezkedése az országban

NATURA 2000 TERÜLETEK FENNTARTÁSI TERVEINEK KÉSZÍTÉSE

2006/18/176.02.01 számú Átmeneti Támogatás keretén belül megvalósuló „Natura 2000 területek fenntartási terveinek elkészítése és ehhez kapcsolódó szolgáltatások elvégzése” című projekt
www.naturaterv.hu

Általános szórólap

Natura 2000 területek

A Natura 2000 területek az európai jelentőségű ritka és veszélyeztetett fajok, illetve élőhelyeik ökológiai hálózata. Kijelölésük célja a fajok és élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fejlesztése, illetve helyreállítása az adottságokhoz igazodó gazdálkodási formák támogatásával összhangban. A védelem céljait az EU két irányelvében határozta meg, amelyekben egyben kötelezi a tagországokat a Natura 2000 hálózat lehatárolására.

Natura 2000 területek kijelölése Magyarországon

2004-re az országban 512 Natura 2000 terület, közel 20000 km² (2 millió ha) került kijelölésre. Ezzel hazánk a Pannon biogeográfiai régió tagjaként jelentős mértékben járul hozzá Európa természeti értékeihez. A hazai Natura 2000 területek kijelölését a 275/2004.(X.B.) Korm. rend. határozza meg, a helyrajzi számos kihirdetés pedig a 45/2006. (XII. 8.) KVMV rendeletben található.

Natura 2000 területek fenntartási terve

Az irányelvek céljainak teljesítése érdekében a tagállamok a Natura 2000 területekre kezelési terveket, ún. „Natura 2000 fenntartási terveket” készíthetnek. E tervek rögzítik a természetvédelmi célkitűzéseket és a területhasználókkal együtt kialakított kezelési előírásokat. Ezek alapját képezhetik többek között az egyes területeken igényelhető agrár-környezetgazdálkodási kifizetéseknek, amelyek az aktuális agrár-környezetgazdálkodási jogszabályokban jelennek meg. A támogatási lehetőségek forrásait tartalmazó Új Magyarország Vidékfejlesztési Program alapján a hamarosan kérelmezhető agrár-környezetgazdálkodási intézkedések odaítélése során a Natura 2000 területeken gazdálkodókat előnyben kell részesíteni. Ezek a kifizetések nagyban hozzájárulnak a hálózat kedvező természeti állapotának megőrzéséhez. Ezen kívül számtalan élőhely-védelemmel összefüggő fejlesztés, rekonstrukció elképzelés is megfogalmazódhat, amely alkalmas egyéb pályázati lehetőség megalapozására.

A fenntartási tervek hazai tervezése

2008-ban jelen munka keretében, Uniós forrásból finanszírozott formában elindult hazánkban is a fenntartási tervek készítése.

A fenntartási tervek kidolgozásának hármas célja van:

- Az érintettekkel közösen olyan gazdálkodási előírások fogalmazódnak meg, amelyek betartásával – egyfajta önkéntes feladatvállalás formájában – a területen gazdálkodók közreműködnek a természeti értékek megőrzésében és gyarapításában.
- Az egyes Natura 2000 területek érintettjei – földtulajdonosok, gazdálkodók és egyéb területhasználók – megismerhessék azokat a természetvédelmi értékeket, szempontokat, amelyek a terület kijelölését szükségessé tették.
- A nyílt tervezési folyamatban a különböző érdekcsoportok álláspontja tükröződjön, alakuljon ki párbeszéd a területek jó kezelése érdekében, és mindez tanulsággal szolgáljon a további Natura 2000 területek fenntartási terveinek készítésekor. Ezt a célt szolgálja a www.naturaterv.hu címen elérhető honlapunk, ahol az érdeklődők a regisztrációt követően szakmai észrevételeket, kiegészítéseket, kérdéseket tehetnek fel a tervezőknek.

A tervezési folyamat lépései

A projektet a közbeszerzésen nyertes VÁTI Kht. koordinálja. A tervezési munka, amely 2008. októbertől 2009. decemberéig tart, több szakmai partnerszervezet együttműködésén alapszik.

1. Előkészítés

Területek természeti értékeit és a területhasználatot leginkább jellemző adatok összegyűjtése, aktualizálása.

2. Tervezés

Terepbejárás, kapcsolatfelvétel az érintettekkel;
Kezelési célok megfogalmazása;
Kezelési előírások meghatározása;
Támogatási rendszerbe (AKG) illesztése;

3. Egyeztetés, dokumentálás

Egyeztetések a területi és szakági érintettekkel;
Egyeztetett tervdokumentumok, kiadvány elkészítése;

Kommunikáció

A tervezést végigkíséri egy új típusú, széles körű és nyílt kommunikáció, amelynek célja, hogy lehetőséget biztosítson minden érintett számára a tervezésbe való bekapcsolódásra. Ennek alapját a projekt honlapja képezi, amely hozzászólási lehetőséget biztosít minden érdeklődő számára a regisztrálás után. A nyílt tervezési folyamat keretében azt szeretnénk elérni, hogy a természetvédelmi célokról és intézkedésekről folyó párbeszédben minden résztvevő számára elfogadható kezelési javaslatok szülessenek, és javuljon a Natura 2000 hálózat célkitűzéseinek ismertsége, elfogadottsága. Mindemellett célunk annak elérése, hogy – a környezetvédelmi és földművelésügyi tárccal folytatott rendszeres konzultációk és szakmai egyeztetések eredményeként – az agrártámogatási rendszer kialakítása során a fenntartási terveket figyelembe vegyék.

A tervezés eredményei

- 45000 ha összterületű 20 Natura 2000 terület fenntartási tervének kidolgozása
- Agrártámogatási rendszerbe illeszthető, ellenőrizhető fenntartási előírás csomagok kialakítása az egyes Natura 2000 területekre
- Tájékoztató kiadvány elkészítése az érintett területhasználóknak, gazdálkodóknak, kezelő szervezeteknek
- A további fenntartási tervezést megalapozó tervezési és kommunikációs tapasztalatok összefoglalása, módszertan kidolgozása

Területi szórólap

Ismertető

Jánosházi-erdő és Égett-berek Natura2000 terület fenntartási tervének elkészítéséről

A 2006/18/176.02.01 számú „Átmeneti Támogatás” projekt keretén belül elindult a Jánosházi-erdő és Égett-berek (HUDD20014) Natura2000 terület fenntartási tervének az elkészítése.

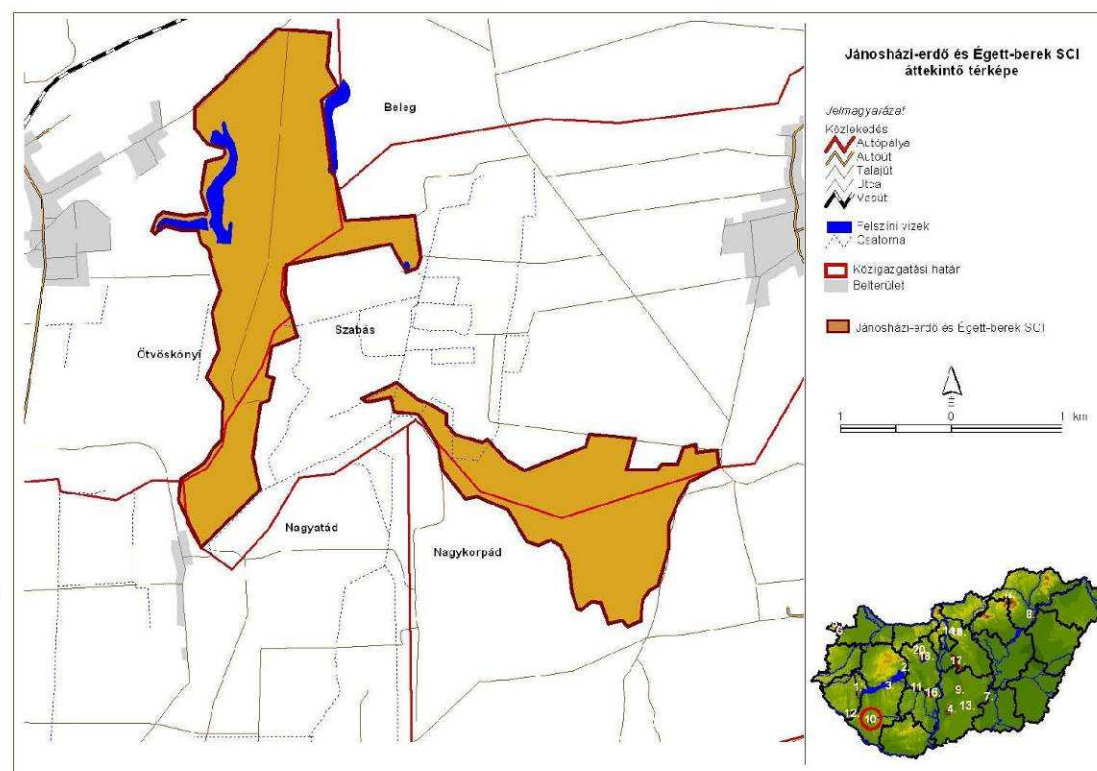
Tervezők

Váti Kht.

Környezeti Társadalomkutatók

Szent István Egyetem,
Környezet- és Tájgazdálkodási IntézetMagyar Tudományos Akadémia,
Ökológiai és Botanikai KutatóintézeteMagyar Madártani és
Természetvédelmi EgyesületACRIDA Bt, Doronicum Kft,
Naturglob Kft, Mohos-Csirri Kft.

Területi szórólap

Jánosházi-erdő és Égett-berek (HUDD20014)

A mi feladatunk.....

Jelen munka keretében uniós forrásból finanszírozott formában indul hazánkban a fenntartási tervek készítése. A fenntartási tervek elkészítésének hármas célja van:

- Az érintettekkel közösen olyan gazdálkodási előírások fogalmazódnak meg, amelyek betartásával – egyfajta önkéntes feladatvállalás formájában – a területen gazdálkodók közreműködnek a természeti értékek megőrzésében és gyarapításában.
- Az egyes Natura 2000 területek érintettjei – földtulajdonosok, gazdálkodók és egyéb területhasználók – megismerhessék azokat a természetvédelmi értékeket, szempontokat, amelyek a terület kijelölését szükségessé tették.
- A nyílt tervezési folyamatban a különböző érdekcsoportok álláspontja tükröződjön és alakuljon ki párbeszéd a területek jó kezelése érdekében, és mindez tanulságul szolgáljon majd a további Natura 2000 területek fenntartási terveinek készítésekor.

Mindemellett célunk annak elérése, hogy – a környezetvédelmi és földművelésügyi tárcával folytatott rendszeres konzultációk és szakmai egyeztetések eredményeként – az agrártámogatási rendszer kialakítása során a fenntartási terveket figyelembe vegyék.

Az ön részvétele.....

Szeretnénk, ha Ön is hozzászólna a tervezés folyamatához. A tervvel kapcsolatos aktuális információkat a www.naturaterv.hu oldalon talál. Itt lehetősége van arra, hogy hozzászóljon, véleményt mondjon és kérdéseket tegyen fel. A tervezés folyamata 2009. novemberében zárul.

Szeretnénk, ha Ön is bekapcsolódna a kezelési intézkedésekkel kapcsolatos párbeszédbe, és részt venne a tervezést segítő helyi fórumon. A helyi fórumon mutatjuk be a készülő szakmai terveket Önök számára. Ha szeretne részt venni a helyi fórumon, kérjük jelezze ezt nekünk!

Beszéljünk....!

Ha kapcsolatba kíván lépni velünk, akkor:

Helyi **fórummal** kapcsolatban keresse: Pataki György
(pataki.gyorgy@essrg.hu);

A **tervekkel** és azok **megvalósulásával** kapcsolatos észrevételeit és javaslatait várja a projekt témavezetője: Podmaniczky László
(tel: 30/250 3614, podmaniczky.laszlo@kti.szie.hu);

A Natura2000 terület **helyi kapcsolattartója**: Parrag Tibor
(Duna-Dráva NPI, parrag@ddnp.kvvm.hu, tel: 72/517-221);

A tervezés **szakmai támasza**: Pallag Orsolya (Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Természetmegőrzési és Környezetvédelmi Szakállamtitkárság, pallag@mail.kvvm.hu, tel: 1/457 3506)